

Л. О. НОВОСКОЛЬЦЕВА

ПОЛІТОЛОГІЯ

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА
СПОРТУ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
”ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА”**

Л. О. НОВОСКОЛЬЦЕВА

ПОЛІТОЛОГІЯ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

для студентів всіх спеціальностей

**Луганськ
ДЗ ”ЛНУ імені Тараса Шевченка”
2012**

УДК 66.0р3
ББК 32(076.6)
Н 76

Рецензенти:

Проскуріна О.О. – доктор політичних наук, професор кафедри політології та правознавства ЛНУ імені Тараса Шевченка;

Молодцов Б.І. – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та соціології ЛНУ імені Тараса Шевченка;

Татаренко Т.М. – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри соціального управління та соціальних комунікацій Луганського національного аграрного університета.

НОВОСКОЛЬЦЕВА Л.О.

Н 76 Політологія: Навчально-методичний посібник для студентів всіх спеціальностей /Л.О.Новоскольцева; Держ.закл."Луган.нац.ун-т імені Тараса Шевченка". –Луганськ : Вид-во ДЗ "ЛНУ імені Тараса Шевченка", 2012. - 205 с.

Навчально-методичний посібник відповідає вимогам державного стандарту (програми) нормативної дисципліни "Політологія", адаптований до впровадження принципів кредитно-модульного навчання європейської (болонської) освіти.

У навчально-методичному посібнику розкривається предмет і завдання, а також теоретико-методологічні підходи до викладання курсу "Політологія". Подається структура курсу, тематика семінарських занять, завдання для самоперевірки, тематика до самостійної роботи студентів, завдання для самоперевірки тем самостійного опрацювання, питання до модульних робіт, перелік рекомендованої літератури, глосарій, та критерії оцінювання навчальних досягнень студентів. Звернення до запропонованих матеріалів сприятиме формуванню у студентів наукового осмислення політики її структурних та змістовних елементів.

УДК 66.0р3

ББК 32(076.6)

Рекомендовано до друку Навчально-методичною радою Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 6 від 11 січня 2012 року)

Новоскольцева Л.О., 2012

ДЗ "ЛНУ імені Тараса Шевченка", 2012

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА.....	5
ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ.....	6
СТРУКТУРА КУРСУ ”ПОЛІТОЛОГІЯ”	7 – 20
ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	20 – 44
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ З ТЕМ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	44 – 91
ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ ТА САМОПІДГОТОВКИ	92 – 108
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ТЕМ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ	109 – 133
ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ № 1	133 – 135
ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ № 2	135 – 138
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	138 – 147
ГЛОСАРІЙ	148 – 199
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ТА НАВИЧОК СТУДЕНТІВ	200 – 204

Передмова

Політологія — порівняно нова навчальна дисципліна у вузах України, хоча політична думка зародилася дві з половиною тисячі років тому. Докорінні зміни в соціально-політичному розвитку нашої держави надзвичайно актуалізують соціальну потребу в політичних знаннях, підносячи їх на рівень національно-державних інтересів. З метою оволодіння системою наукових знань про політичне життя та суспільно-політичні процеси в структуру гуманітарної освіти у вищих навчальних закладах України і введено викладання політології.

Досвід останніх років політичного життя України показав: активність громадян в управлінні справами суспільства і держави стримується політичною неосвіченістю, нерідко відсутністю елементарної політичної культури, що дозволяє різним політичним групам маніпулювати суспільною свідомістю, використовувати активність народу для задоволення своїх політичних амбіцій. Тому найважливішою функцією навчальної дисципліни "Політологія" є формування базової політичної культури суспільства. Завдання полягає не лише у тому, щоб озброїти майбутніх фахівців відповідними знаннями, потрібними для успішного виконання своїх службових обов'язків, а й сформувати таку людину, яка б свідомо і добровільно, належним чином могла виконувати загальнолюдські обов'язки, вміла за допомогою набутих знань захистити не лише свої законні права та інтереси, а й тих, хто працює поруч.

У сучасних умовах зростає роль політології як інструменту пізнання політичних процесів, їх регулювання з метою забезпечення незалежного політичного мислення і активної політичної діяльності громадян та їх об'єднань.

Даний посібник призначений для вивчення дисципліни "Політологія" при підготовці до семінарських, практичних занять та для самостійної роботи студентами всіх форм навчання.

Основні вимоги до знань, умінь та навичок студентів

Вивчивши курс "Політологія", студент повинен:

Знати:

- предмет дисципліни, її структуру, категоріальний апарат;
- основні етапи розвитку світової та вітчизняної політичної думки;
- найбільш відомих авторів у політичній науці, їх головні праці;
- теорію влади та механізм її функціонування;
- основні політичні системи та політичні ідеології в сучасному світі;
- засоби та методи політичної діяльності, їх співвідношення;
- основи політичних технологій, в т. ч. основні типи виборчих систем, їх переваги і недоліки.

Вміти:

- ідентифікувати політичні тексти з певними поглядами;
- трансформувати політологічні знання на аналіз практичних проблем;
- аналізувати проблеми політичного буття і відобразити їх у рефератах, доповідях;
- використовувати методологічну функцію політичної науки при вивченні гуманітарних та соціальних дисциплін;
- виступати на семінарах, наукових студентських конференціях;
- дискутувати з тих чи інших проблем;
- констатувати власні інтереси та інтереси своєї соціальної групи і володіти політичним механізмом їх реалізації;
- аналізувати конкретні суспільно-політичні ситуації та приймати виважені, обгрунтовані рішення.

МОДУЛЬ-КОНТРОЛЬ № 1

Історія політичної думки

Політологія як наука

Політика як теорія та соціальне явище. Предмет політології. Політологія та інші галузі суспільствознавства. Політологія як інтегративна наука – та суміжні галузі політичного знання: політична соціологія, політична філософія, політична психологія, політична історія, політична географія, політична антропологія, політична семантика.

Закони, принципи та категорії політичної науки. Теоретичний та емпіричний рівні політологічного знання. Методика конкретних політологічних досліджень.

Основні завдання та функції політології. Зростання ролі і значення науки про політику на сучасному етапі світового соціального розвитку, політичного і духовного оновлення України. Значення політології для формування політичної свідомості і культури студентів.

Політика як суспільне явище

Історія визначення поняття та категорії "політика", її суттєвих ознак. Загальна еволюція концепції політики як соціального явища (Аристотель, Н. Макіавеллі, Т.Гоббс, К.Маркс, М.Вебер, Т.Парсонс, А.Бентлі, Г.Лассуел, Р.Даль, М.Бердяєв, Г.Алмонд та ін.). Політика як окрема сфера суспільної діяльності та об'єкт досліджень. Взаємодія політики з іншими суспільними сферами.

Суб'єкти і об'єкти політики. Основні функції політики: визначення цілей суспільного розвитку, збереження стабільності соціуму, розподіл ресурсів, управління і регулювання суспільних процесів, соціалізація особи. Мета і засоби політики. Політика як система суспільних відносин.

Політичні ідеї Стародавнього світу

Політичне життя суспільства — багатівікове соціальне явище. Історія соціально-політичних вчень як одна з найважливіших складових духовного стану людства. Перші спроби пояснення суспільно-політичних порядків у період

розкладу общинного устрою та виникнення класового суспільства.

Зародження політичної думки у країнах Стародавнього Сходу: закони Хамурапі у Вавілоні, міф Заратустри в Персії, буддизм в Індії, конфуціанство і даосизм у Китаї.

Політичні вчення Стародавньої Греції. Політичні погляди Сократа. Ідеальна держава Платона. Аристотель про політику, державу і політичну справедливість. Політична думка і світоглядні ідеї Стародавнього Риму. Політико-правові погляди Цицерона.

Політичні ідеї Середньовіччя та Відродження

Політичні ідеї раннього християнства. Аврелій Августин. Християнська доктрина держави. Фома Аквінський про суспільство, державу і право. Епоха Відродження — новий етап у розвитку політичної думки. Н.Макіавеллі — засновник світської політичної науки, виразник інтересів бюргерства та буржуазії. Н.Макіавеллі про суть політичної влади, цілі й засоби політичної діяльності, мистецтво державного управління.

Політичні теорії Нового часу

Політичні вчення в епоху становлення буржуазних відносин: про суспільство, державу, право, про сутність та цілі політичної діяльності, мистецтво управління, про правову державу і громадянське суспільство.

Д.Локк — родоначальник теоретичної системи класичного лібералізму. Т.Гоббс про походження і сутність держави. Ш. Монтеск'є про форми держави та поділ влади. Ж.-Ж.Руссо та його вчення про народовладдя і пріоритет громадянського суспільства, "суспільний договір", демократію. І.Кант про правову державу, етичні основи політики. Г.Гегель про співвідношення громадянського суспільства, держави і права.

Ліберальна політична думка: Б.Констан, Є.Бентам, А.Токвіль та інші. Теорія насильства Л.Гумпловича. Виникнення і еволюція соціально-політичних утопій. Концепції Т.Мора, Т.Кампанелли, А.Сен-Симона, Ш.Фур'є, Р.Оуена, М.Чернишевського. Виникнення і основні етапи

розвитку політичної доктрини марксизму. Причини і наслідки кризи марксизму.

Політична думка ХХ ст.

Політичні теорії ХХ століття. М.Вебер як класик західної політології. Вчення Вебера про ідеальні типи влади та теорія раціональної бюрократії. "Теорія еліт" (Г.Моска, В.Парето, Р.Міхельс, Д. Донцов, В. Липинський).

Дослідження політичних партій (М.Дюверже, Ж.Шарло, Дж.Сарторі). Міжнародні відносини і світова політика: політологічні виміри (Б.Рассел, Г.Моргентау, Р.Хілсмен, М.Каплан).

Основні школи і течії сучасної зарубіжної політології. Біхевіористський напрямок у дослідженнях політики (Ч.Мерріам, Г.Лассуелл, Дж Кетлін та ін.). Системний аналіз влади (Т.Парсонс, Д.Істон, Р.Даль та ін.). Концепція елітократії і націократії (Р.Міллс, Ч.Раш та ін.). Політична соціологія (С.Ліпсет, М.Дюверже, Р.Арон, М.Кроз'є та ін.). Психоаналітичні концепції політики (Ж.Лакан, Ч.Мерріам та ін.). Теорія соціально-політичних конфліктів (П.Блау, К.Боулдінг, Р.Дарендорф). Компаративістика як метод аналізу різномірних політичних систем (Д.Істон, Г. Алмонд, С.Верба, К.Дойч, С.Хантінгтон). Теорія політичних систем (Р.Роуз, М.Девіс, Х.Білдсман).

Концепція політичного плюралізму та її проблеми. Теорія партиципатарної демократії (масштаби політичної участі, зростання свободи, посилення рівності, оптимальне поєднання елементів прямої і представницької демократії). Теорія поліархії Р.Даля. Множинність центрів влади в демократичному суспільстві. Корпоративна суспільна демократія як механізм формування національно-державної цілісної політики з участю політичної еліти, бізнесу та профспілок.

Геополітика, етнополітологія, політична конфліктологія, кратологія: досягнення зарубіжної і вітчизняної політології ХХ століття. XIV Всесвітній конгрес Міжнародної асоціації політичних наук (1988р.) про глобалізацію політичних наук і необхідність міжнародного співробітництва

учених-політологів.

Гене́за політичної думки в Україні

Буття українського народу і формування перших політичних уявлень. Політична думка Київської Русі. Морально-правові та релігійні уявлення про суспільство. "Слово про Закон і Благодать" митрополита Іларіона, "Руська правда" часів Ярослава Мудрого і "Повість временних літ" як своєрідний заклик до єдності і незалежності руської землі. "Повчання" князя Володимира Мономаха — прообраз ідеального князя, поєднання політики і моралі. "Моління" Даниїла Заточника: обґрунтування принципу єдиновладдя князя.

Вітчизняні політичні доктрини в Галицько-Волинській державі та Литовсько-Польській державі (XVI — перша пол. XVII ст.). Ідеї соціальної і національної рівності: С.Оріховський-Роксолан, Ю.Дрогобич, Г.Смотрицький, С.Зизаній, М.Смотрицький. Ідеї політичного і національного відродження України (П.Могила, І.Вишенський, С.Яворський).

Українська політична думка козацько-гетьманської доби (друга пол. XVII — кінець XVIII ст.). Ідеї волі і демократії в політичному житті козацтва. Державотворча діяльність Б.Хмельницького. Конституція П.Орлика як втілення української державницької ідеї. Києво-Могилянська академія як головний осередок культури і освіти на Україні, центр основних політичних сил у боротьбі за національну незалежність. Духовно-моральний підхід до політики у поглядах Г.Сковороди.

Політична думка України XIX — поч. XX ст. Зародження українського лібералізму. "Історія Русів". Політичні ідеї членів Кирило-Мефодіївського братства. В.Білозерський, М.Гулак, М.Костомаров, П.Куліш, Т.Шевченко про шляхи національного відродження України. М.Драгоманов — основоположник політичної науки в Україні. Політична ідеологія українських демократів: М.Павлик, О.Терлецький, С.Подолінський. І.Франко про історичний характер держави і політичної влади, правовий статус особи і демократію.

Народницька школа в історії української політичної думки (В.Антонович). Національно-самостійницька концепція М.Міхновського. Політичні концепції часів УНР. Національно-політична доктрина М.Грушевського. В.Винниченко про державну організацію і відродження української нації.

Українська політична думка 20 — 30-х рр. ХХ ст. Український націонал-комунізм (В.Шахрай, О.Шумський, М.Скрипник, М.Хвильовий). Концепція української державності в історико-політичній науці: народницький напрямок (П.Ладенко, С.Шелухін); національно-державницький (С.Дністрянський, Д.Донцов, В.Старосольський, М.Сціборський).

Українська політична думка 40 — 90-х рр. ХХ ст. Політичні концепції вчених українського зарубіжжя (Б.Крупницький, І.Лисяк-Рудницький, Я.Пеленський). Рух українських "шістдесятників". Формування і розвиток національної школи політології в сучасній Україні: утвердження політології як навчальної вузівської дисципліни, розвиток фундаментальних досліджень (філософія та соціологія політики, конфліктологія, етнополітологія, партологія, кратологія, прикладна політологія та ін.).

Політичне життя. Влада і владні відносини

Політичне життя суспільства, його сутність, основні закономірності, компоненти та історичні форми. Політичне життя і політика. Взаємодія суб'єктів і об'єктів політичного життя. Діалектика політичної діяльності і політичних відносин. Політична влада як об'єкт політичного життя. Форми проявів політичного життя: політичні демонстрації, маніфестації, мітинги тощо.

Влада як явище суспільного життя. Концептуальні підходи до проблеми політичної влади (Р.Даль, Т.Парсонс, М.Вебер, М.Кроз'є). Сутність політичної влади та її головні властивості: верховенство, суверенітет, авторитарність, відповідальність, примусовість. Функції влади. Співвідношення державної і політичної влади.

Обумовленість політичної влади соціально-економічними

і культурними чинниками (власність, мораль, право та ін.). Ресурси, межі і сила влади. Структура владних відносин і механізм здійснення політичної влади. Політичне панування і підпорядкування між соціальними групами. Джерела влади та носії. Авторитет влади.

Основні способи існування влади (залежність, незалежність, взаємозалежність між соціальними суб'єктами). Напрямки і способи функціонування влади: керівництво, управління, контроль, прийняття рішень. Методи здійснення влади: співробітництво і суперництво; заохочення і примус. Типи та види влади. Традиційні форми політичної влади: монархія, демократія, плутократія, елітократія.

Зміст концепції поділу влади. Система стримувань і противаг. Законодавча, виконавча і судова влади. Централізація та децентралізація влади. Конституційні положення про перспективи розвитку політичної влади в Україні, її подальшу демократизацію.

Політичні режими. Демократія як форма устрою влади

Політичний режим як метод здійснення державної влади. Політичні режими: тоталітарний, авторитарний, демократичний. Головні параметри політичних режимів: рівень централізації влади, співвідношення держави та громадянського суспільства, правовий статус особи, наявність чи відсутність політичного та ідеологічного плюралізму, легальної опозиції. Типологія і динаміка політичних режимів: тоталітарний, жорстко-авторитарний, авторитарно-демократичний, демократично-авторитарний, ліберальний, демократичний, анархо-демократичний. Тенденція до переродження партійної і державної бюрократії в умовах тоталітарних режимів. Раціоналізація бюрократії і управління в умовах демократії. Основні риси політичного режиму в Україні на сучасному етапі.

Демократія як форма і спосіб організації суспільно-політичного життя. Демократія як гуманістична цінність. Сутнісні риси демократії як процесу, способу організації і функціонування суспільно-політичного життя та

форми здійснення влади. Багатоаспектність демократії як соціально-політичного і правового явища (народовладдя; ідея і світоглядна орієнтація різних соціальних груп; принцип, метод і режим функціонування відповідних соціально-політичних систем; форма держави; спосіб організації діяльності громадських організацій; єдність прав і обов'язків громадян).

Політичний плюралізм як універсальний спосіб забезпечення демократії. Діалог, гласне обговорення проблем, різноманітність форм власності, взаємне врахування суперечливих інтересів і переконань різних суб'єктів політичного процесу, досягнення політичного консенсусу. Демократизація — вирішальний чинник оновлення сучасного світу.

Єдність прав і обов'язків громадян, соціальної відповідальності, свободи і дисципліни особи, суспільного порядку. Забезпечення свободи і дисципліни особи, суспільного порядку. Забезпечення свободи, рівності і справедливості. Свобода участі в політиці. Погодження особистої свободи громадян і свободи владних структур як ідеальний стан демократичного суспільства і умова прогресивного розвитку його політичного життя.

Основні концепції демократії: класична, ліберальна, плебісцитарна, партиципатарна та ін. Демократичні принципи і процедура підготовки, прийняття і впровадження в життя політичних рішень. Форми демократії: безпосередня, представницька і професійна.

Конституційні гарантії демократії. Конституція України і демократизація українського суспільства. Використання демократичного досвіду людства в процесі здійснення політичних реформ в Україні.

МОДУЛЬ-КОНТРОЛЬ № 2

Політичні системи суспільства. Політичні партії та громадсько-політичні рухи

Поняття і суть політичної системи. Структура політичної системи. Основні функції політичних систем. Типи політичних систем. Політичні режими як характеристики функціонування політичної системи.

Характеристика структурних елементів політичної системи. Держава як основний елемент політичної системи. Генеза держави, її сутність, визначальні ознаки і типи. Суспільна зумовленість та ефективність функціонування державної влади, функції держави.

Форми державного правління: монархія, президентська і парламентська республіки. Президентсько-парламентська республіка. Парламентсько-президентська республіка. Еволюція і зміна форм правління у країнах Східної Європи. Форми державного устрою: унітарна, федеративна, конфедеративна.

Апарат державного управління. Система центральних, регіональних і місцевих органів державного управління. Основні напрямки демократизації організації і діяльності державного апарату.

Конституція України та практичне втілення ідеї демократичної, соціально-правової держави.

Політичні партії, громадські організації й рухи у суспільно-політичному житті.

Поняття політичної партії. Генеза і типологія політичних партій, їх функції в політичних системах сучасного суспільства. Чинники, що зумовлюють утворення партійних систем. Одно-, дво- і багатопартійні політичні системи, особливості їх існування. Сучасна класифікація політичних партій: кадрові, масові партії виборців, партія "нової хвилі" і т. п. Проблеми розвитку багатопартійної системи в Україні. Можливості і недоліки монопартійності та мультипартійності.

Місце і роль громадських організацій, рухів у політичній

системі, їх типи і функції. Об'єктивні та суб'єктивні передумови і причини їх виникнення. Мета, завдання і організаційно-структурне забезпечення громадських організацій. Підходи до типології громадсько-політичних організацій та рухів (за поставленими цілями, за правовим статусом, за соціально-класовими ознаками, за масштабами діяльності, за ставленням до існуючого ладу і ін.). Місце і роль кооперативних організацій, творчих спілок, науково-технічних, культурно-освітніх та інших добровільних організацій у політичній системі суспільства. Специфіка масових демократичних рухів (економічні, антивоєнні, правозахисні тощо), їх роль у політичному житті.

Особливості громадсько-політичних рухів, що виникли наприкінці 80-х — на початку 90-х років ХХ ст. в Україні.

Політичний процес. Політичні конфлікти та шляхи їх подолання

Політичний процес як реальна взаємодія суб'єктів політики. Структура політичного процесу. Співвідношення раціональних та ірраціональних ланок та складових політичного процесу. Типологія політичних процесів. Особливості розгортання політичних процесів у сучасній Україні (процеси державотворення, національного відродження, утворення громадських об'єднань, тощо). Стадії розвитку і правова регламентація політичних процесів. Конституція України як нормативна основа розвитку і ходу політичних процесів.

Поняття конфлікту як соціального явища, постійного супутника суспільного поступу. Західна конфліктологія: історичні та теоретичні аспекти (Г.Зіммель, Л.Козер, Р.Дарендорф, К.Боулдінг та ін.). Співвідношення соціального і політичного конфліктів. Політичний конфлікт як форма взаємовідносин між особами, партіями, політичними та соціальними групами, державами з приводу влади. Політичні інтереси і суперечності як об'єктивні та суб'єктивні передумови виникнення конфліктів.

Форми, моделі, типи і функції політичного конфлікту, механізми його динаміки. Джерела і чинники конфлікту.

Учасники конфлікту, їх характеристики. Політична криза. Специфіка прояву та розв'язання конфліктів у тоталітарній та демократичній системах. Політичні конфлікти і кризи при переході від тоталітарного до демократичного режиму. Соціально-політичні конфлікти та модернізація. Міжнародні конфлікти, їх особливості.

Методологія та практика вирішення конфліктних проблем. Стабілізація політичної обстановки. Умови досягнення політичного консенсусу. Насильство та ненасильницька боротьба в суспільному житті. Ідея ненасилля у вітчизняній і зарубіжній соціально-політичній та філософській думці. Ненасильницькі засоби впливу та примусу в практиці національної світової політики. Основні шляхи і засоби досягнення та дотримання національної й соціальної злагоди в сучасному українському суспільстві.

Політичні еліти і політичне лідерство в політичному процесі

Сутність політичного елітизму і генеза цього поняття. Класичні теорії еліт (В.Парето, Г.Моска, Р.Міхельс). Обґрунтування явища політичної еліти у спадщині українських політичних мислителів. Концепція "національної аристократії" В.Липинського. Сучасні концепції еліт: макіавеллістська школа, ціннісні теорії, теорії демократичного елітизму, концепції плюралізму еліт, ліволіберальні концепції, партократична теорія. Чинники елітарності суспільства: біологічні, психологічні, ірраціональні, функціональні, технократичні. Соціальне рекрутування еліт. Номенклатурна система і її наслідки. Політична еліта і демократія: дилема поєднання.

Природа і соціальна сутність політичного лідерства. Генеза класичних поглядів на політичне лідерство (Н.Макіавеллі, Т.Карлейль, Р.У.Емерсон, Ф.Ніцше, Г.Тард та ін.). Діалектика об'єктивних та суб'єктивних передумов політичного лідерства. Взаємовплив і взаємозалежність соціально-політичного середовища, розстановки сил, психолого-соціальних і особистісних характеристик політичного лідерства.

Типологія політичного лідерства. Класифікація М.Вебера: традиційний, харизматичний і раціонально-легальний типи лідерства. Сутність вождізму в політиці. Культ особи як крайня, максимально завищена оцінка ролі політичного лідера в історії.

Соціальна роль та функції політичного лідера: інтеграція суспільства, оптимізація політичних рішень, соціальний арбітраж і патронаж, комунікація влади і мас, ініціювання оновлення, легітимація політичного устрою. Критерії оцінки популярності і ефективності діяльності політичного лідера. Політичний імідж. Проблеми формування політичних лідерів у сучасній Україні.

Політична свідомість і політична культура

Політична свідомість як форма відображення політичного буття. Обумовленість політичної свідомості історичними, національними, соціально-економічними і культурними чинниками розвитку суспільства. Політична свідомість суспільства, соціальної групи та особи. Структура та підструктура політичної свідомості (емпірична і теоретична, буденна і наукова, ідеологічна і соціально-психологічна). Політична субкультура. Групова і масова політична свідомість. Типи політичної свідомості. Політична свідомість і політична воля. Авторитарна і демократична свідомість. Характеристика розвитку та стану політичної свідомості в Україні. Значення політичних ідеалів, символів та традицій для розвитку політичної свідомості.

Поняття політичної культури. Місце і роль політичної культури у загальній системі культури, у політичному житті і суспільства. Структура політичної культури. Єдність і специфіка структурних елементів політичної культури: політичної свідомості й політичної поведінки. Основні функції політичної культури. Рівні політичної культури індивідуальний і масовий. Політична поведінка особи, групи, мас.

Історичні типи політичної культури. Особливості й суперечності української національної політичної культури.

Політична культура в умовах ідеологічного плюралізму і

багатопартійності. Політична культура посттоталітарної України. Актуальні завдання оновлення і розвитку політичної культури України. Конституція України як державний нормативний документ для ціннісних орієнтацій політичної культури суспільства.

Політичні ідеології: історія і сучасність

Поняття ідеології та класичні уявлення про неї (Де Тресі, К.Маркс, Р.Міхельс, М.Вебер, О.Лемберг, Т.Парсонс, Р.Пайпс). Функції політичної ідеології (створення позитивного образу здійснюваної політики, інтеграція суспільства, мотивація політичної поведінки). Державна ідеологія і політичний ідеал. Рівні політичної ідеології: теоретико-концептуальний, програмно-політичний, актуалізований (засвоєння і втілення принципів і цілей певної ідеології).

Основні ідейно-політичні течії сучасності. Лібералізм і неолібералізм. Консерватизм і неоконсерватизм. Марксизм і соціал-демократизм. Фашизм і неофашизм. Християнсько-демократична ідеологія і альтернативні ідейно-політичні течії. Екстремізм. Особливості політики екстремізму. Правий і лівий екстремізм. Тероризм — крайня форма політики екстремізму. Анархізм і нацизм як різновид правового екстремізму.

Проблеми надмірної ідеологізації суспільства та ідеологічної безпорадності. Ідеологічні орієнтації українського суспільства. Національна ідея та ідеологія державотворення в Україні. Необхідність активізації політологічних досліджень щодо створення системи ідейно-політичних засад обґрунтування і самоствердження держави.

Соціально-етнічні спільності й етнополітика

Поняття, сутність та особливості національних відносин. Місце і роль національних відносин у політичному житті суспільства. Співвідношення та взаємозв'язок етнічного, національного і соціального у суспільстві.

Нація як об'єкт і суб'єкт політичних відносин. Нація і держава. Національна держава. Культурно-національна

автономія: теорія і практика. Проблеми громадянства (набуття громадянства, відсутність громадянства, подвійне громадянство). Етнополітичні конфлікти: характер, причини виникнення та шляхи вирішення.

Україна — багатонаціональна держава. Механізм і шляхи гармонізації національних відносин у сучасній Україні. Самовизначення української нації — умова створення національної державності.

Національна політика як цілеспрямована діяльність держави, політичних партій, громадських організацій і рухів щодо регулювання й розвитку національних відносин. Націоналізм та національний патріотизм як явища соціально-політичного життя, їх основні форми прояву. Сутність і зміст українського націоналізму, його місце і роль у національній політиці України.

Основні принципи цивілізованої національної політики: компетентність, аналітичність, врахування міжнародного досвіду, планування і прогнозування тощо. Національна політика сучасної України: зміст і спрямованість, проблеми й суперечності, шляхи їх вирішення. Конституція України про консолідацію та розвиток української нації, забезпечення етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності національних меншин України.

Світова політика і міжнародні відносини

Сучасний світ та його основні тенденції розвитку. Світова політика як система міжнародних відносин, процес їх регулювання. Баланс і гармонізація міжнародних інтересів — головне завдання суб'єктів світової політики. Поглиблення взаємозв'язку, цілісності та єдності сучасного світу. Зміна характеру суперечностей та змісту всесвітнього прогресу — вирішальні фактори, що визначають формування сучасної політики держав, політичних сил і рухів.

Міжнародні відносини як цілісна система, місце в ній політичних відносин. Суб'єкти, види і принципи міжнародних політичних відносин. Прийняття зовнішньополітичних рішень та способи врегулювання міжнародних політичних конфліктів.

Поняття глобальних проблем людства. Роль світової політики в усуненні загрози ядерної війни. Економічні проблеми людства та політичні шляхи їх вирішення. Поняття міжнародної та національної безпеки. Головні напрямки створення ефективної системи міжнародної безпеки в сучасних умовах.

Міжнародні організації та міжнародні політичні відносини. Роль ООН та інших міжнародних інституцій у забезпеченні миру, безпеки, політичного консенсусу.

Україна в системі міжнародних політичних відносин та її місце в суспільному геополітичному просторі. Національні інтереси та національна безпека України. Основні напрямки та пріоритети зовнішньополітичної діяльності української держави. Зростання ролі і відповідальності України у політичному вирішенні глобальних проблем сучасності.

ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. ПОЛІТОЛОГІЯ ЯК НАУКА ТА ЇЇ МІСЦЕ В СИСТЕМІ НАУК ПРО СУСПІЛЬСТВО

1. Політологія як наука, її сутність, структура і функції.
2. Предмет, категорії та закономірності політології.
3. Зв'язок політології з іншими суспільними дисциплінами.
4. Структура курсу політології та методи дослідження її закономірностей і категорій.
5. Особливості політології як науки і навчальної дисципліни.

Ключові слова: політика, політична сфера, політологія, теоретична політологія, прикладна політологія, порівняльна політологія, система політичних наук, предмет політології, політичні теорії, політичні інститути, політичний ландшафт, політикум, суб'єкти політики, методи політології, завдання політології, національна політологічна школа.

Теми рефератів

1. Концепції політики: ретроспектива та сучасність.
2. Політика як наука, мистецтво та практична діяльність.
3. Методологія та методи дослідження політичних явищ.

Список літератури

1. Алмонд Г. Политическая наука: история дисциплины /Г.Алмонд //Полис. – 1997. - № 6.
2. Ачкасов В. Политология: проблемы теории /В. А. Ачкасов, В. А. Ачкасова, В. А. Гуторов. – СПб. : Лань, 2000.
3. Бачинин В. Политология. Энциклопедический словарь /В. А. Бачинин. – СПб. : Изд-во Михайлова В.А., 2005.
4. Вебер М. Политика как призвание и профессия // Избранные произведения. – М., 1990.
5. Гаджиев В. Введение в политическую науку: Учебник /К.С.Гаджиев. – М.: Издательская корпорация ”Логос”, 2000.
6. Гелей С. Д., Рутар С. М. Основы політології: Навчальний посібник. – К., 1999.
7. Голубченко А. Коли політика стає гальмом для економіки // Розбудова держави. – 1998. – № 7–8.
8. Кирилук Ф. М. Політологія Нової Доби /Ф. М. Кирилук. – К., 2003.
9. Краснов Б. Политология как наука и учебная дисциплина /Б. И. Краснов //Социально-политический журнал. – 1995. - № 1.
10. Лузан А. О. Політика і суспільство // Політологічні читання. – 1993. – №1.
11. Митрохина Т. Сравнение как средство развития политической теории /Т. Митрохина //Полис. – 2007. - № 3.
12. Никитина А. Г. О том, ”как возможна” наука политология. Становление и основные методологические проблемы // Полис. – 1998. – №3.
13. Політологічний енциклопедичний словник: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К., 1997.
14. Політологія: Підручник /І. С. Дзюбко, К. М. Левківський та ін. – К., 1998.
15. Потічний П. Й. Що таке політика? // Сучасність. – 1993. –

№ 8.

16. Рікер П. Навколо політики. – К, 1995.

17. Соловьев А. И. Политология: Политическая теория, политические технологии: Учебник для студентов вузов. – М., 2000.

18. Сравнительная политология сегодня: мировой обзор /Под ред. М. Ильина, А. Мельвиля. – М.: Аспект-Пресс, 2002.

19. Сучасна українська політика: політологія і політологи про неї. – Вип. 4 /Редкол. : І. Курас, М. Михальченко, Ф. Рудич, В. Горбатенко та інші. – К.: Інститут держави і права ім.В. М. Корецького, 2003.

20. Тарасенко В., Шараєва Н. Хліб–сіль і політика // Віче. – 1996. – № 3.

21. Шляхтун П. Політологія: Теорія та історія політичної науки /П. П. Шляхтун. – К.: Либідь, 2002.

22. Юрій М. Основи політології. Навчальний посібник /М. Ф. Юрій. – К.: Кондор, 2009.

Тема 2. ПОЛІТИЧНА ВЛАДА ТА МЕХАНІЗМ ЇЇ ЗДІЙСНЕННЯ (2 ГОД.)

1. Сутність та характерні ознаки політичної влади.
2. Суб'єкти, джерела, ресурси та засоби політичної влади. Поняття і типи легітимності влади.
3. Функції політичної влади. Аксіоми влади та їх суть.
4. Політична влада як регулятор політичного життя. Сучасні концепції політичної влади
5. Типологія політичної влади. Особливості політичної влади в Україні.

Ключові слова: політична влада, державна влада, ресурси та джерела влади, суб'єкт та об'єкт влади, політичний вплив, політичне панування, політичний авторитет, політична діяльність, політичний інтерес, політична могутність, легітимність та легальність влади, політична могутність, відчуження влади, політичні відносини.

Теми рефератів

1. Концепції походження та сутності політичної влади.
2. Трансформація політичної влади в ході історичного розвитку людства.
3. Політична та економічна влади: особливості, взаємозв'язок, взаємодія.

Список літератури

1. Авер'янов В. Б., Бойко В. Ф., Борденюк В. І. Коментар до Конституції України. – К., 1996.
2. Арон Р. Демократия и тоталитаризм. – М., 1991.
3. Барсукова С. Власть и бизнес: новые правила игры /С. Барсукова //Полис. – 2006. - №6.
4. Белов Г. Институциональная система политической власти /Г. Белов //Кентавр. – 1996.- № 4.
5. Бевз Т. Концепція держави Никифора Григорієва // Нова політика. – 1999. – № 3.
6. Веніславський Ф. Взаємодія гілок державної влади як принцип конституційного ладу України // Право України. – 1998. – № 3.
7. Власть при переходе от тоталитаризма к демократизму //Свободная мысль. – 1993. - № 8.
8. Гелей С. Політологія : Навчальний посібник /С. Д. Гелей, С. М. Рутар. – 6-е вид., переробл. і доп. – К.: Знання, 2007.
9. Дахин В. Политическая культура и власть /В. Дахин //Свободная мысль. – 1996. - № 1.
10. Дегтярев А. А. Политическая власть как регулятивный механизм социального общения // Полис. – 1996. – № 3.
11. Дмитриев Ю. Соотношение понятий политической и государственной власти в условиях формирования гражданского общества /Ю. Дмитриев //Государство и право. – 1994. - № 7.
12. Журавльов Т. Поділ влади в сучасній Україні // Право України.–1998.– №2.
13. Журавський В. Український парламентаризм на сучасному етапі: теоретико-правовий аспект: Монографія. /В. Журавський. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького

НАН України, 2001.

14. Котюк В. Держава як особлива організація суспільства // Закон і бізнес. – 1998. – 2 грудня.

15. Кривенко Л. Воля народу, її трансформація у державну волю // Віче. – 1997. – №9.

16. Ладиченко В. Механізм влади: світ і Україна // Нова політика. – 1997. – № 6.

17. Медведчук В. Державна влада в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку // Право України. – 1998. – № 8.

18. Мельников А. П. Государство в современном мире: становление, развитие, функции // Вестн. Белорус. Ун-та. Сер.3. – 1999. – № 3,

19. Павленко Р. Посткомуністична влада: сутність і метаморфози // Нова політика. – 1997. – № 2.

20. Піча В., Хома Н. Політологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів освіти / В. П. Піча, Н. М. Хома. – Львів : Магнолія Плюс, 2005.

21. Політологічний енциклопедичний словник: А – Я /Упорядник В. П. Горбатенко. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Генеза, 2004.

22. Політологія. Навчально-методичний комплекс: навчальний посібник /За ред. Ф. М. Кирилюка. – К.: ЦУЛ, 2004.

23. Політологія: У 2 кн./За ред. А. Колодій. – К.: Ніка-Центр, Ельга, 2003.

24. Пушкарева Т. Власть как социальный институт /Т. Пушкарева //Социально-политический журнал. – 1996. - № 2.

25. Рябов С. Державна влада: проблеми авторитету й легітимності /С. Рябов. – К.: НІСД, 1996.

26. Сікора І. Проблеми легітимності політичної влади і державності в перехідних суспільствах /І. Сікора //Політологічні читання. – 1992. - № 1.

27. Тарасов Е. Н. Государство как институт политической системы // Социально–политический журнал. – 1994. – № 2.

28. Технологии политической власти. Зарубежный опыт /Под ред. В. Иванова, В. Матвиенко, В. Петрушев, И. Молодых. – К.: Высшая школа, 1994.

29. Фетисов А. Политическая власть: проблемы легитимности /А. Фетисов //Социально-политический журнал. – 1995. – № 3.
30. Халипов В. Кратология как система наук о власти /В. Халипов. – М.: Республика, 1999.
31. Шляхтун П. Політологія: Теорія та історія політичної науки /П. П. Шляхтун. – К.: Либідь, 2002.
32. Юрій М. Основи політологія. Навчальний посібник /М. Ф. Юрій. – К.: Кондор, 2009.

Тема 3. ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА СУСПІЛЬСТВА. ДЕРЖАВА В ПОЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ СУСПІЛЬСТВА

1. Поняття та основні методологічні підходи до вивчення політичної системи суспільства. Структура та функції політичної системи.
2. Політичні інститути: їх типологія, взаємодія та роль у політичній системі.
3. Типологія політичних систем. Особливості політичної системи пострадянської України.
4. Генезис держави, її атрибути та головні риси.
5. Структура та функції держави. Форми державного правління й устрою.

Ключові слова: політична система суспільства, політичний інститут, політична організація суспільства, політичний режим, політична реформа, політична революція, держава, державність, державний суверенітет, форма державного устрою, монархія, республіка, унітарна держава, федерація, конфедерація, президент, парламент, уряд.

Теми рефератів

1. Концепції походження та сутності держави.
2. Трансформація та особливості політичної системи України.
3. Істотні риси та особливості новітніх держав.

Список літератури

1. Андреев С. С. Политические системы и политическая организация // Социально–политический журнал. – 1992. – № 8.
2. Анохин М. Политические системы: адаптация, динамика, устойчивость /М. Г. Анохин. – М.: Мир книги, 2006.
3. Бабкін В. Сучасна Україна: проблеми становлення та розвитку політичної системи // Віче. – 1998. – № 12.
4. Белов Г. Политическая система /Г. А. Белов //Кентавр. - 1995. - № 2.
5. Білоус А. Політико-правові системи: Світ і Україна /О. А. Білоус. – К.: АМУПП, 2000.
6. Виттковски А. Пятилетка без плана. Украина: 1991–1996. Формирование национального государства, экономики, элиты. - К., 1998.
7. Гавриленко І. Політична система суспільства /І. Гавриленко //Політологічні читання.– 1993. – № 1.
8. Гелей С. Політологія: Навчальний посібник /С. Д. Гелей, С. М. Рутар. – 6-те вид., переробл. і доп. – К.: Знання, 2007.
9. Грабовський С., Шкляр Л. Від колонії – до незалежної держави: початок шляху // Розбудова держави. – 1996. – № 3.
10. Грач Л. Автономная Республика Крым в политической системе современной Украины // Віче. – 1999. – № 4.
11. Дудко І. Американський досвід федералізму і українська державність // Спостерігач. – 1996.– № 27.
12. Журавський В. Політична система України: особливості, фактори, чинники права // Віче. – 2000. – № 2.
13. Каменская Г. Политические системы современности /Г. В. Каменская, А. М. Родионов. –М.: РОССПЭН, 2009.
14. Краснов Б. Политические системы /Б. И. Краснов //Социально-политический журнал. – 1995. – № 3.
15. Макеев С. Сучасна Україна: громадська політична участь і свідомість населення // Політична думка. – 2000. – № 2.

16. Опришко В. Державно–правова реформа в Україні: основні напрями // Право України. – 1998. – № 1.
17. Політологія. Навчально-методичний комплекс: навчальний посібник /За ред. Ф. М. Кирилюка. – К.: ЦУЛ, 2004.
18. Політологія: У 2 кн. / За ред. А. Колодій. – К.: Ніка-Центр, Ельга, 2003.
19. Політична система та інститути громадянського суспільства в сучасній Україні. Навчальний посібник /Редкол. Ф. М. Рудич (голова) та ін. – К., Либідь, 2008.
20. Санистебан Л. Политические системы и легитимность /Л. Санистебан //Диалог. – 1993. - № 4.
21. Селезнев Л. Политические системы современности: сравнительный анализ /Л. И. Селезнев. – СПб. : ТОО ТК Петрополис, 2009.
22. Сікора І. Проблема легітимності політичної системи і державності в перехідних суспільствах /І. Сікора //Політологічні читання. – 1992. - № 1.
23. Перглер Т. Соціальна держава як основа модернізаційного процесу у Німеччині // Нова політика. – 1998. – № 1.
24. Плегкайтіс В. П. Литва – парламентська республіка. Функції президента // Віче.– 1998. – № 3.
25. Ребкало В. Національна держава. Втеча від самоприниження // Віче. – 1995. – №6.
26. Рябов С. Г. Політологічна теорія держави. - К., 1996.
27. Телешун С Державний устрій України. Перспективи розвитку // Віче. – 2000. – № 7.
28. Фарукшин М. Политическая система общества /М.Х.Фарукшин //Социально-политические науки. – 2001. – № 5.
29. Чиркин В. Глобальные модели политической системы современного общества: индикаторы эффективности /В. Чиркин //Государство и право. – 2002. – № 5.
30. Шабров О. Политическая система: демократия и управление обществом /О. Ф. Шабров //Государство и право. – 2004. – № 5.

31. Шабров О. Политическая система: структура, типология, устойчивость /О. Ф. Шабров. – М.: Изд-во "Дрофа", 2002.
32. Шемшученко Ю. Проблеми розбудови української державності // Право України. – 1997 – № 1.
33. Ходаківський М. Громадянське суспільство і національна держава // Віче. – 1998.– № 9.
34. Юрій М. Основи політології. Навчальний посібник /М. Ф. Юрій. – К.: Кондор, 2009.
35. Эндрейн Ч. Сравнительный анализ политических систем / Ч. Эндрейн. – М.: Изд.Дом "ИНФРА-М", 2000.

Тема 4. ДЕМОКРАТІЯ ЯК ФОРМА І СПОСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ

1. Концепції демократії в історії політичної думки та їх сучасні різновиди.
2. Принципи ліберальної демократії. Форми демократії: пряма, представницька, професійна.
3. Демократизація суспільних відносин та загрози народовладдю в перехідних суспільствах.
4. Роль парламенту у функціонуванні політичної демократії.
5. Особливості сучасної української демократії.

Ключові слова: держава, державний суверенітет, форма держави, державне правління, державний устрій, автономія, унітаризм, федерація, конфедерація, децентралізація, політичний режим, тоталітаризм, авторитаризм, демократія, громадянське суспільство, правова держава, соціальна держава, суверенітет народу, парламентаризм, референдум, виборча система, місцеве самоврядування, громадянські права і свободи, демократизація, демократичний режим.

Теми рефератів

1. Шляхи переходу народів від тоталітаризму і авторитаризму до демократії.
2. Новітні концепції демократії.

3. Напрями подальшої демократизації суспільного життя в Україні.

Список літератури

1. Арон А. Демократия и тоталитаризм /А. Арон. – М.: РИФ, 2003.
2. Банчук М. Громадянське суспільство в Україні: поняття і реальність /М. Банчук //Людина і політика. – 2003. – № 1.
3. Білорус О., Скаленко О. Українську економіку врятує тільки справжня демократія // Віче. – 1998. – № 4.
4. Власть при переходе от тоталитаризма к демократии // Свободная мысль. – 1993. – № 8.
5. Гелей С. Політологія: Навчальний посібник /С. Д. Гелей, С. М. Рутар. – 6-те вид., переробл. і доп. – К.: Знання, 2007.
6. Грицай С. Програма американської моделі демократії // Нова політика. – 2000. – № 2.
7. Грозницька Т. Консенсусна теорія демократії – оптимальна модель для України // Нова політика. – 1998. – № 5.
8. Демократія: Антологія /Упоряд. О. Проценко. – К.: Смолоскип, 2005.
9. Зазнаев О. Индексный анализ полупрезидентских государств Европы и постсоветского пространства /О. Зазнаев //Полис. – 2007. – № 2.
10. Зазнаев О. Типология форм правления: работа над ошибками /О. Зазнаев //Полис. – 2006. – № 1.
11. Иванов В. Н. Российский федерализм: что дальше? //Социально–политический журнал. – 1997. – № 6.
12. Качкаловський Л. Нова мета – віртуальна демократія? // Людина і влада. – 2000. – № 1–2.
13. Красин Ю. Метаморфозы демократии в изменяющемся мире /Ю. Красин //Полис. – 2006. – № 4.
14. Кремень В. Державний суверенітет у добу глобалізації / В. Кремень //Політика і час. – 2003. – № 10.
15. Кульчицький С. Еволюція державного устрою в Україні: від тоталітаризму до демократії // Віче. – 1997. – № 1.
16. Лапкін В., Пантін В. Політичні орієнтації і політичні

інститути у сучасній Росії: проблеми коеволюції // Політична думка. — 1999. — № 4.

17. Латигіна Н. Демократія: реалії і утопії. Монографія / Н. А. Латигіна. — К.: ЦУЛ, 2008.

18. Нельга О. Вибори як індикатор і чинник національної інтеграції // Нова політика. — 1999. — № 6.

19. Павленко А. Білорусь: сучасний стан та перспективи розвитку // Розбудова держави. — 1998. — № 7/8.

20. Перегудов С. Гражданское общество как субъект публичной политики / С. Перегудов //Полис. — 2006. — № 2.

21. Піча В., Хома Н. Політологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів освіти /В. М. Піча, Н. М. Хома. — Львів: Магнолія Плюс, 2005.

22. Політологічний енциклопедичний словник: А – Я /Упорядник В. П. Горбатенко. — 2-е вид., доп. і переробл. — К.: Генеза, 2004.

23. Політологія /За ред. О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенка. Видання 3-ге. — К.: Альма матер, 2008.

24. Політологія. Навчально-методичний комплекс: навчальний посібник /За ред. Ф. М. Кирилюка. — К.: ЦУЛ, 2004.

25. Політологія: У 2 кн. /За ред. А. Колодій. — К.: Ніка-Центр, Ельга, 2003.

26. Погорілко В. Державотворчий процес в Україні і ”народ факторів” // Віче. — 1999. — № 10.

27. Політична система та інститути громадянського суспільства в сучасній Україні. Навчальний посібник /Редкол. Ф. М. Рудич (голова) та ін. — К.: Либідь, 2008.

28. Реут О. Прилагательные суверенитета. Суверенитет как прилагательное /О. Реут //Полис. — 2007. — № 3.

29. Розефет Ф. Политическая система и политический режим // Свободная мысль. — 1999. — № 11.

30. Трипольський В. Тернисті шляхи демократії: спроба політологічного аналізу // Український історичний журнал. — 1994. — № 6.

31. Фісун О. Інверсійні траєкторії пострадянських політичних режимів і моделі неопатримоніальної

консолідації /Національна безпека України, м, Київ, 16 – 19 вересня 2004 р. – К.: Стилос, 2004.

Тема 5. ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА І ПОЛІТИЧНЕ ЛІДЕРСТВО

1. Поняття політичної еліти. Правляча еліта та контреліта. Класичні та сучасні концепції еліт.
2. Елітизм і демократія. Теорія елітарної демократії.
3. Природа та соціальна сутність політичного лідерства.
4. Концепції та типологія політичного лідерства.
5. Істотні риси та функції політичного лідера.

Ключові слова: еліта, елітизм, політична еліта, партійно-політична еліта, правляча еліта, контреліта, опозиція, елітарна демократія, лідер, лідерство, політичний лідер, культ особи, вождизм, номенклатура, олігарх, політичне управління.

Теми рефератів

1. Формування сучасної української еліти: від партійної номенклатури до національної еліти.
2. Тенденції розвитку політичного лідерства в Україні.
3. Концепції політичної еліти В. Липинського та Д. Донцова.

Список літератури

1. Ашин Г. Основы политической элитологии /Текст/: учебное пособие /Г. Ашин. – М.: ПРИОР, 1999.
2. Ашин Г. Политическое лидерство: оптимальный стиль // Общественные науки и современность. – 1993. – № 2.
3. Ашин Г. Формы рекрутирования политических плит /Г. Ашин //Общественные науки и современность. – 1998. – № 3.
4. Ашин Г. Элитизм и демократия /Г. Ашин //Общественные науки и современность. – 1996. – № 5.
5. Бебик В. Еліта, елітарність, лідерство // Віче. – 1993. – № 7.
6. Бекешкіна І. Чи є в Україні загальнонаціональні лідери? //

- Політична думка. – 1994. – № 3.
7. Валігурський П. Політологічні виміри української еліти // Віче. – 1998. – №6.
8. Гладкий О. До проблеми політичної еліти України // Нова політика. – 1999. – № 3.
9. Головатий М. Проблеми і біль становлення української еліти // Нова політика. – 1999. – № 2.
10. Головатий М. Професія – політик /М.Ф.Головатий. – К.: Парламентське видавництво, 2000.
11. Гордієнко М. Концепція політичної еліти В.Липинського // Нова політика. – 1998. – № 2.
12. Гаман–Голутвина О. В. Политическая элита – определение основных понятий// Полис. – 2000. – № 3.
13. Деркач Ж. Політичний лідер у ретроспективі // Віче. – 1999. – № 1.
14. Дурдин Д. М. Образ политического лидера и возможности его изменения // Полис. – 2000. – № 2.
15. Журавський В., Кучеренко О., Михальченко М. Політична еліта України: теорія і практика трансформації. – К., 1999.
16. Круглашов А. Місцева еліта: регіональна чи периферійна?// Віче. – 1998. – №5.
17. Кухта Б. Політичні еліти і політичне лідерство / Б. Кухта, Н. Теплоухова. – Львів : МП "Хвилі", 1995.
18. Мойсеїв І. Національна еліта, її культура і політична роль // Розбудова держави. – 1996. – № 6.
19. Наумкіна С, Козловська Л. Аналіз розвитку української політичної еліти (1994 – 1999) // Нова політика. – 1999. – № 6.
20. Пірен М. Українська еліта і проблеми модернізації суспільства // Універсум. – 2000. – № 3–4.
21. Політична еліта: Формальна? Справжня? //Віче. – 1997. – № 6.
22. Політичний процес і політична еліта //Політична думка. – 1993. – № 1.
23. Політологічний енциклопедичний словник: А – Я /Упорядник В. П. Горбатенко. – 2-е вид., доп. і переробл. – К.: Генеза, 2004.

24. Політологія /За ред.О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенка. Видання 3 –ге. – К.: Альма матер, 2008.
25. Політологія. Начально-методичний комплекс: навчальний посібник /За ред. Ф. М. Кирилюка. – К.: ЦУЛ, 2004.
26. Політологія: Підручник /Л. М. Димитрова, С. О. Кисельов, М. Ф. Шевченко та ін.: За ред. Л. М. Димитрової, С. О. Кисельова. – К.: Знання, 2009.
27. Політологія: У 2 кн. /За ред. А. Колодій. – К.: Ніка-Центр, Ельга, 2003.
28. Почепцов Г. Імідж лідера // Нова політика. – 1998. – № 4.
29. Пшизова С.Н. ”Два тела” президента. Модели репрезентации власти на пороге третьего тысячелетия // Полис. – 1999. – № 2.
30. Сенченко М. Національна еліта в умовах глобалізації /М. Сенченко //Персонал. – 2003. – № 10.
31. Україна у ХХІ столітті: виклики для політичної еліти //Дзеркало тижня. – 15 листопада 2003 р.
32. Чешкова С. Політична еліта і демократична процедура /С. Чешкова //Нова політика. – 2001. – № 6.
33. Чукут С. Чого не вистачає правлячій еліті України // Віче. – 1999. – № 6.
34. Шип А. Соціально–психологічні портрети політиків: О. О. Мороз, Н. М. Вітренко, В. П. Горбулін // Нова політика. – 1998. – № 4.
35. Юрій М. Основи політології. Навчальний посібник /М. Ф. Юрій. – К.: Кондор, 2009.

Тема 6. ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ТА ПАРТІЙНІ СИСТЕМИ

1. Основні ознаки, структура та функції політичних партій.
2. Головні критерії та підстави класифікації політичних партій.
3. Місце політичних партій в політичній системі суспільства.
4. Поняття та основні різновиди партійних систем.
5. Сучасні політичні партії та партійна система України: проблеми становлення, визначення і функціонування.

Ключові слова: політична партія, кадрові та масові партії, однопартійність, багатопартійність, атомізація, системна та позасистемна опозиція, закон олігархізації партій, парламентська партія, партійна система, виборча система, виборча квота, виборче право, виборчий процес, виборча кампанія, абсентеїзм, громадська організація, суспільно-політичний рух, групи тиску.

Теми рефератів

1. Партія як соціальний і правовий інститут.
2. Опозиція та її роль у політичному житті.
3. Порівняльний аналіз партійних систем у країнах СНД.
4. Електоральні стратегії українських політичних партій.

Список літератури

1. Ахременко А. Пространственное моделирование электорального выбора: развитие, современные проблемы и перспективы / А. Ахременко //Полис. – 2007. – № 1, 2.
2. Базовкін Є., Кремень В. Партії та громадські об'єднання України. – К., 1994.
3. Білоус А. Чи виведуть партії на "український шлях"? // Політика і час. – 1995. – №7.
4. Білоус А. Виборче законодавство та партійна система України в порівнянні з деякими країнами ЄС та Східної Європи // Нова політика. – 1999. – №1.
5. Білоус А.О. Політичні об'єднання України. – К., 1993.
6. Гаврилов Г. Некоторые особенности выборов по многомандатным избирательным округам /Г. Гаврилов //Полис. – 2006. – № 4.
7. Гелей С. Політологія: Нвчальний посібник /С. Д. Гелей, С. М. Рутар. – 6-те вид., переробл. і доп. – К.: Знання, 2007.
8. Голишев В. Коаліція партій у парламентах /В.Голишев //Політика і час. – 2003. – № 5.
9. Головатий М. Класи і партії /М. Ф. Головатий. – К.: ЦУЛ, 2008.
10. Дергачов О. Місце політичних партій у здійсненні влади

- в Україні /О. Дергачов //Політична думка. – 2002. – № 1.
11. Дюверже Морис. Политические партии /Л. А. Зимина. – М. : Академический проект, 2000.
12. Мелешкина Е. Электоральная инженерия в свете перспектив развития демократии /Е. Мелешкина //Полис. – 2006. – № 2.
13. Мелешкина Е. Политические партии на постсоветском пространстве: опыт коллективного исследования /Е. Мелешкина //Полис. – 2006. – № 6.
14. Пахарев А. Перспективи української багатопартійності у контексті можливих змін в організації влади /А. Пахарев //Політичний менеджмент. – 2003. – № 2.
15. Піча В., Хома Н. Політологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів освіти / В. М. Піча, Н. М. Хома. – Львів: Магнолія Плюс, 2005.
16. Пляйс Я. Диалектика взаимодействия политических и партийных систем /Я. Пляйс //Полис. – 2004. – № 6.
17. Політологічний енциклопедичний словник: А – Я /Упорядник В. П. Горбатенко. – 2-е вид., доп. і переробл. – К.: Генеза, 2004.
18. Політологія /За ред. О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенка. Видання 3 – те. – К.: Альма матер, 2008.
19. Політологія. Навчально-методичний комплекс: навчальний посібник /За ред. Ф. М. Кирилюка. – К.: ЦУЛ, 2004.
20. Політологія: У 2 кн. / За ред. А. Колодій. – К.: Ніка-Центр, Ельга, 2003.
21. Політика, право і влада в контексті трансформаційних процесів в Україні: монографія /За ред. І. Кресіної. – К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2006.
22. Примуш М. В. Політичні партії: історія та теорія /М. В. Примуш. – К.: Професіонал, 2008.
23. Костилева С., Ворошилов О. Нові тенденції в розвитку політичних партій України. // Нова політика. – 1996. – № 6.
24. Кузьо П. Багатопартійна система в Україні: проблеми і конфлікти // Політологічні читання. – 1993. – № 1.

25. Малярчук В. Партії й електорат в Україні: проблеми і західні демократії // Нова політика. – 1996. – № 5.
26. Онисько О. Рух у нікуди // Політика і культура. – 2000. – № 18.
27. Політичні партії України / За ред. проф. В. М. Якушика. – К., 1996.
28. Політичні партії вчора і сьогодні // Історія в школі. – 1999. — № 11.
29. Право вибору: Політичні партії та виборчі блоки. – К., 1998.
30. Пуфлер Е. Партійна система незалежної України: особливості формування, тенденції подальшої трансформації. // Нова політика. —1997. – № 1.
31. Розумний М. Партійний вибір України // Сучасність. — 1998. – № 6.
32. Слюсаренко А. Г., Томенко М. В. Спроби класифікації політичних партій України // Політологічні читання. – 1992. – № 1.
33. Цвих В. Групи інтересів, їх інститути та організації в громадянському суспільстві /В. Цвих //Людина і політика. – 2002. – № 3.
34. Цвих В. Сучасні підходи до визначення сутності та меж функціональних груп інтересів /В. Цвих //Людина і політика. – 2002. – № 1.
35. Шведа Ю. Теорія політичних партій та партійних систем: навчальний посібник /Ю. Шведа. – Львов: Тріада плюс, 2004.
36. Юрій М. Основи політології. Навчальний посібник /М. Ф. Юрій. – К.: Кондор, 2009.
37. Яблонський В., Латко Я. Сучасні політичні партії України. – К.: Альтер-прес, 1999.

Тема 7. ІДЕЙНО–ПОЛІТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ ТА ДОКТРИНИ СУЧАСНОСТІ

1. Світові політико–ідеологічні доктрини: поняття, типологія, інституціоналізація.

2. Ідеологія і формування громадської думки. Вплив громадської думки на формування політичної свідомості.
3. Лібералізм і неолібералізм. Стан ліберального руху в Україні.
4. Консерватизм і неоконсерватизм. Праві та правоцентристські партії України.
5. Ліві та лівоцентристські ідеологічні доктрини: історія і сучасний стан.
6. Марксистсько–ленінські партії в сучасній Україні: характерні риси, політична перспектива.

Ключові слова: політична культура/субкультура, політичні цінності, політична орієнтація, політичний міф, політичний стереотип, політична традиція, символ, політична ідеологія, політико-ідеологічна доктрина, політична психологія, політична соціалізація, ідейно-політична течія, суспільно-політичний рух, політична свідомість, лібералізм, неолібералізм, консерватизм, неоконсерватизм, марксизм, соціалізм, соціал-демократія, комунізм, фашизм, анархізм.

Темати рефератів

1. Сучасний український лібералізм.
2. Зародження та етапи становлення правоцентристської ідеології в Україні.
3. Стан соціал-демократичного руху в Україні.

Список літератури

1. Алленов С. Фашизм – багатоликий и безликий? /С. Алленов //Полис. – 2007. – № 2.
2. Алмонд Г. Гражданская культура и стабильность демократии /Г. Алмонд, С. Верба //Полис – 1992. – № 4.
3. Андерсон Р. Д. Тоталитаризм: концепция или идеология // Полис. – 1993. – №3.
4. Баран В. Теорія тоталітаризму: генеза і сутність // Сучасність. – 1996. – № 9.
5. Бебик В.М. Політична культура сучасної молоді /В. М. Бебик, М. Ф. Головатий, В. А. Ребкало. – К.: А.Л.Д., 1996.

6. Бублик П. Ідентичність як фактор політичної культури //П. Бублик //Людина і політика. – 2004. – № 2.
7. Василькова С. Проблеми ідентичності сучасного консерватизму /С. Василькова//Людина і політика. – 2003. – № 6.
8. Висоцький О. Соціал–демократи в сучасній Україні: досвід політичної опозиції// Політологічні читання. – 1995. – № 4.
9. Вовканич С. Посттоталітарний розвиток // Нова політика. – 1997.– № 2.
10. Галкин А. Фашизм – его сущность, корни, признаки и формы правления /А. Галкин //Полис. – 1995. – № 2.
11. Говоруха С. Теоретико-методологічні засади вивчення феномену політичної культури: у пошуках холістичного підходу /С. Говоруха //Людина і політика. – 2003. – № 4.
12. Головатий М. Політична психологія. Підручник /М.Ф.Головатий. – Видання 2-ге. – К.: ЦУЛ, 2009.
13. Гуревич О. Ідеологія перехідного суспільства // Україна і світ сьогодні. – 2000.– № 14.
14. Завершинский К. Когнитивные основания политической культуры: опыт методологической рефлексии /К. Завершинский //Полис. – 2002. – № 3.
15. Звіркowska В. Парламентська культура в Україні: чинники, рівень і тенденції розвитку /В. Звіркowska //Людина і політика. – 2001. – № 4 (16).
16. Культура. Ідеологія. Особистість: методолого-світоглядний аналіз /В. Андрущенко, Л. Губерський, М. Михальченко; Ін-т вищої освіти АПН України. – К.: Знання, 2002.
17. Дем'яненко Б. Порівняльний аналіз фашистської та сталінської моделей тоталітаризму // Нова політика. – 1999. – № 1.
18. Дем'яненко Б. Порівняльний аналіз італійської та сталінської моделей тоталітаризму // Нова політика. – 1998. – № 6.
19. Дем'яненко Б. Особливості структурування та схожість практичного прояву нацистської та сталінської моделей

- тоталітаризму // Нова політика. – 1998. – № 1.
20. Игрицкий Ю. М. Тоталитаризм вчера, сегодня.... завтра? // Полис.– 1998. – № 4.
21. Кузьменко Б. Правління права, політичної демократії, громадянського суспільства: перспективи інтегративної ідеології // Право України. – 1999. – № 11.
22. Лебедева Т. Либеральная демократия как ориентир для посттоталитарных преобразований /Т. Лебедева //Полис. – 2004. – № 2.
23. Левченко О. Масова політична свідомість перехідної доби: українські реалії та перспективи // Нова політика. – 1999. – № 6.
24. Медведчук В. Дух і принципи соціал-демократії: українська перспектива /В. Медведчук. – К.: Основні цінності, 2000.
25. Мигул І. Політичні ідеології: порівняльний аналіз. – К., 1997.
26. Мисюров Д. А. Политическая символика: между идеологией и рекламой // Полис. – 1999. – № 1.
27. Політологія: Навчально-методичний комплекс: навчальний посібник /За ред. Ф. М. Кирилюка. – К.: ЦУЛ, 2004.
28. Політологія: У 2 кн.: /За ред. А. Колодій. – К.: Ніка-Центр, Ельга, 2003.
29. Рахшмир П. Консерватизм и либерализм: метаморфозы консенсуса /П. Рахшмир //Полис. – 2005. – № 5.
30. Руденко Ю. Політична свідомість і визначення та актуальні досягнення в контексті розвитку вітчизняної політичної науки /Ю. Руденко //Людина і політика. – 2001. – № 4 (16).
31. Савва М. В. Этнический статус в идеологии и политике // Полис. – 1999. – №4.
32. Соловьев А. Политическая идеология: логика исторической эволюции /А. Соловьев //Полис. – 2001. – № 2.
33. Трубайчук А. Що таке тоталітаризм //Пам'ять століть. – 1998. – №6.
34. Гавриленко І. Чи потрібна державі ідеологія? // Віче. –

1996. – № 4.

35. Консерватизм как течение общественной мысли и фактор общественного развития // Полис. – 1995. – № 4.

36. Фишман Л. Политический миф и идеология: опасное сближение? //Л. Фишман//Полис. – 2006. – № 4.

37. Штика О. Идеология і держава як чинники творення нової України (засади політико–ідеологічної доктрини) // Політологічні читання. – 1995. – № 2.

38. Шпорлюк Р. Комунізм і націоналізм. Карл Маркс проти Фрідріха Ліста. Пер. з англ. Г. Касьянова. – К. : Основи, 1998.

39. Щербаков А. Место мифа в политической идеологии /А. Щербаков//Полис. – 2003. – № 3.

40. Юрій М. Основи політології. Навчальний посібник /М. Ф. Юрій. – К.: Кондор, 2009.

41. Якушик В. М. Социал–реформизм в современном мире: идеология и практика. – К., 1997.

Тема 8. ЕТНІЧНІ СПІЛЬНОТИ ТА ЕТНОПОЛІТИКА

1. Поняття та основні ознаки нації.
2. Національне питання як сукупність політичних, економічних, правових, ідеологічних, релігійних та інших проблем.
3. Структура та принципи розв'язання національного питання.
4. Основні принципи та механізми реалізації демократичної національної політики.
5. Національна політика в Україні.

Ключові слова: етнос, народність, нація, етнічна меншина, національна ідея, національний інтерес, національна безпека, національна свідомість, національна ідеологія, національна держава, націоналізм, інтернаціоналізм, титульна нація, корінні народи, національні відносини, шовінізм, космополітизм, патерналізм, етнополітологія, етнополітика.

Теми рефератів

1. Теорії націй: політична, психологічна, культурологічна, історико–економічна.
2. Процеси політизації етнічності.
3. Процеси політичної дезінтеграції та інтеграції.
4. Процеси національного будівництва та етнополітичної регіоналізації.

Список літератури

1. Антонюк О. Історичні основи етнополітики в Україні /О. Антонюк //Людина і політика. – 2003. – № 2.
2. Воронов І. Етнічні меншини у вимірах демократії /І. Воронов//Політика і час. – 2003. – № 10.
3. Євтух В. Спроба державного регулювання // Віче. – 1997. – № 7.
4. Камінський А. Основи міжнародних відносин /А. Камінський. – Л.: ЛНУ ім. Івана Франка, 2001.
5. Капітоненко М. Форми міжнаціонального конфлікту: порівняльний аналіз /М. Капітоненко//Політика і час. – 2003. – № 5.
6. Кресіна І. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси (етнополітологічний аналіз). – К., 1998.
7. Лановенко О. Вихід один – ентосоціокультурна інтеграція // Віче. – 1998. – № 12.
8. Майборода О. Російський націоналізм в Україні (1991 – 1999 рр.). – К., 1999.
9. Міжнародні відносини і зовнішня політика. 1980 – 2000 роки: підручник /Л. Ф. Гайдуков, В. Г. Кремень, Л. В. Губерський та ін. – К. :Либідь, 2001.
10. Нагорна Л. Українська політична нація: лінії розламу і консолідації // Віче. – 2000. – № 1.
11. Обушний М.І. Етнос і нація: проблеми ідентичності. – К., 1998.
12. Оніщенко І. Етно– і націогенез в Україні (етнополітологічний аналіз). – К., 1997.
13. Політологічний енциклопедичний словник: А – Я /Упорядник В. П. Горбатенко. – 2 – е вид., доп. і переробл. – К. : Генеза, 2004.

14. Політологія /За ред. О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенка. Видання 3-ге. – К.: Альма матер, 2008.
15. Політологія. Навчально-методичний комплекс: навчальний посібник /За ред. Ф. М. Кирилюка. – К.: ЦУЛ, 2004.
16. Ребет Л. Теорія нації. – Львів, 1996.
17. Ребкало В. А., Обушний М. І., Майборода О. М. Етнонаціональні процеси в сучасній Україні. – К., 1996.
18. Римаренко Ю.І. Національний розвій України. – К., 1995.
19. Рудакевич О. Суверенітет української нації – головна політична проблема посткомуністичної України // Розбудова держави. – 1996. – № 5.
20. Свідзинський А. Проблеми формування нації та держави в сучасній Україні // Політична думка. – 1997. – № 1.
21. Україна в міжнародних організаціях /Текст/: монографія /За ред. Ю. І. Макара. – Чернівці: Прут, 2009.
22. Юрій М. Основи політології. Навчальний посібник /М. Ф. Юрій. – К.: Кондор, 2009.

Тема 9. НАЦІОНАЛЬНЕ ВІДРОДЖЕННЯ ТА ПОЛІТИЧНА МОДЕРНІЗАЦІЯ

1. Національне відродження: зміст і основні напрями.
2. Виникнення і розвиток теорії модернізації.
3. Зміст і основні характеристики політичної модернізації. Типи політичної модернізації.
4. Шляхи модернізації суспільства і політичної системи.
5. Модернізаційний процес в Україні. Основні проблеми і умови їх вирішення.

Ключові слова: національне відродження, політична реформа, політична революція, модернізація, політична модернізація, політичні зміни, політичне рішення, політична подія, трансформація, первинна модернізація, модернізація навздогін, інноваційні реформи.

Теми рефератів

1. Інноваційні та адаптаційні реформи (теорія та реалії України).
2. Первинна політична модернізація та модернізація навздогін.
3. Гальмування процесів модернізації в Україні царським та радянським режимами.

Список літератури

1. Бекешкіна І. Конфліктологічний підхід до сучасної ситуації в Україні /І. Бекешкіна. – К. : Абрис, 1994.
2. Гірник А. Конфлікти: структура, ескалація, залагодження /А. Гірник, А. Бобро. – К.: Основи, 2003.
3. Головаха Є.І. Політичний портрет України і загальні тенденції розвитку. – К., 1993.
4. Горбатенко В. Стратегія модернізації суспільства: Україна і світ на зламі тисячоліть /Текст/: Монографія /В. Горбатенко. – К.: Видавничий центр "Академія", 1999.
5. Горбатенко В. Замість безликого натовпу – чіткі профілі особистостей // Віче. – 1999. – № 7.
6. Капітоненко М. Форми міжнаціонального конфлікту: порівняльний аналіз /М. Капітоненко//Політика і час. – 2003. – № 5.
7. Канак Ф. Відродження і консерватизм та іноватика // Розбудова держави. – 1997. – № 9.
8. Карл Т. Демократизация: концепты, постулаты, гипотезы (Размышления по поводу применимости транзитологической парадигмы при изучении посткоммунистических трансформаций) /Т. Карл, Ф. Шмиттер //Полис. – 2004. – № 4.
9. Кіндратець О. Модернізація в Україні та її вплив на стабільність суспільства /О. Кіндратець //Людина і політика. – 2004. – № 3.
10. Котигоренко В. Причинність етноконфліктів: впливи глобалізації /В. Котигоренко //Політична думка. – 2002. – № 1.
11. Котигоренко В. Сучасна концепція конфлікту /В. Котигоренко //Людина і політика. – 2002. – № 3.
12. Кресіна І. У пошуках власної моделі самоствердження //

- Віче. – 1997. – № 5.
13. Кудін В. Виклик майбутнього і сучасна освіта // Віче. – 1997. – № 3.
14. Лук'яненко Л. "Не думав, що самостійна Україна доведе народ до таких злиднів" // Віче. – 1997. – № 1.
15. Лукінов І. І. Економічні трансформації. – К.: АТ "Книга", 1997.
16. Політологічний енциклопедичний словник: А – Я /Упорядник В. П. Горбатенко. – 2-е вид., доп. і переробл. – К.: Генеза, 2004.
17. Політологія. Навчально-методичний комплекс: навчальний посібник /За ред. Ф. М. Кирилюка. – К.: ЦУЛ, 2004.
18. Предоборська І. Соціальна зміна як проблема соціальної теорії // Філософська і соціологічна думка. – 1995. – № 3 – 4.
19. Солдатенко В. Революції в історичній ролі України // Віче. – 1999. – №4.
20. Федотова В. Теорії соціальної модернізації та євразійство // Політична думка. – 1995. – № 2–3.
21. Чумаченко М., Шпичок О., Будкін В. Фундаментальне економічне дослідження // Віче. – 1998. – № 8.
22. Шевченко О. Україна на шостому році незалежності: сучасний стан і перспективи // Розбудова держави. – 1997. – № 7–8.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ЗНАТЬ З ТЕМАТИКИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. ПОЛІТОЛОГІЯ ЯК НАУКА

1. Визначте, які з наведених нижче понять та визначень відповідають одне одному:

а) Біхевіоризм	1. Наука, що вивчає загальні риси та особливості різних політичних систем.
----------------	--

б) Політична антропологія	2. Наука, що вивчає ціннісні аспекти владних відносин, що розробляє нормативний підхід до політики.
в) Політична соціологія	3. Наука, що вивчає вплив родових якостей особистості основних потреб на політичну поведінку.
г) Історичний підхід	4. Вивчення політичних явищ з точки зору їх розвитку.
д) Політика	5. Напрямок політичної науки, заснований на емпіричних методах дослідження, який виходить з політичної поведінки індивідів або груп.
е) Структурний функціоналізм	6. Наука, що вивчає зміни в політичних інститутах і нормах у процесі еволюції суспільства.
ж) Прикладна політологія	7. Наука, що вивчає всі сторони політичного життя.
з) Політико-культурологічний підхід	Метод політичного дослідження, спрямований на виявлення різних інститутів та різних функцій однакових інститутів.
і) Політологія	9. Наука, що вивчає вплив суспільства, соціальних організацій на політичні процеси.
к) Позитивізм	10. Напрямок політичної науки, що вивчає політичні організації, норми та методи їх діяльності.
л) Інституціоналізм	11. Дослідження політичних процесів з точки зору впливу на них норм, цінностей, установок та орієнтацій індивідів і груп.
м) Порівняльна політологія	12. Функція політичної науки, яка полягає у формуванні певної політичної культури громадянина, виробленні політичних знань, навичок політичної участі.

н) Системний підхід	13. "Владний розподіл цінностей всередині суспільства" (Д.Істон).
о) Політична історія	14. Орієнтація на вивчення об'єкта як системи, розкриття його цілісності та створення єдиної теоретичної картини.
п) Політична соціалізація	15. Наука, що розробляє різні політичні технології.
р) Політична філософія	16. Орієнтація на кількісні та статистичні методи дослідження, звільнення політичної науки від ціннісного підходу.

2. Які форми пізнання політики передували політичній науці?

3. В який історичний період політична наука сформувалася як самостійна наукова дисципліна?

1. IY ст. до н. е.
2. XI–XIII ст..
3. Кінець XIX ст.
4. Середина XX ст.

4. Як співвідносяться економіка і політика; політика й мораль; політика і право як механізми регуляції суспільного життя? Відповідь обґрунтуйте.

5. Які з наведених нижче визначень політики є вірними, вірними частково або некоректними? Відповідь обґрунтуйте.

1. Концентрований вираз економіки.
2. Процес управління.
3. Владні відносини.
4. Діяльність з насильницького або мирного розв'язання конфліктів у суспільстві.
5. Боротьба класів.
6. Владний розподіл цінностей всередині суспільства.
7. Система узгодження соціальних інтересів.
8. Мистецтво можливого.
9. Діяльність, спрямована на досягнення блага всього

суспільства.

10. Форма спілкування людей, спосіб колективного існування людини.

11. Відносини "друзі – вороги".

6. Які з наведених нижче факторів найбільше впливають на характер і зміст політики, яка реалізується? Відповідь обґрунтуйте.

1. Природа правлячої еліти.

2. Соціально-економічна нерівність.

3. Інтереси соціальних груп.

4. Об'єктивні закони суспільного розвитку.

5. Ціннісні орієнтації політичних лідерів.

6. Боротьба між елітними групами за контроль над ресурсами.

7. Турбота про загальне благо з боку суб'єктів влади.

8. Соціальні та економічні процеси.

9. Все перераховане в однаковій мірі.

10. Жодне з перерахованих тверджень.

7. Дістон визначає політику як власний розподіл цінностей всередині суспільства. Визначте, що означає дане трактування:

1. Визначення державою величезних прибутків та привілеїв для різних соціальних груп.

2. Розподіл житла в порядку черги.

3. Визначення найбільш важливих цілей суспільного розвитку та пріоритетів.

4. Визначення порядку доступу до найбільш дефіцитних ресурсів.

8. Визначте, що з нижченаведеного належить до форми, змісту та процесу політики:

1. Цілі та цінності політики, мотиви та механізми прийняття рішень.

2. Політична діяльність, взаємодія між різними соціальними групами.

3. Організаційна структура політики, інститути, норми і закони, що дозволяють регулювати політичну поведінку людей.

9. Визначте зміст політики для кожного рівня:

Рівень політики	Зміст політики
1. Нижчий.	
2. Локальний.	
3. Національний.	
4. Міжнародний	

10. Що є предметом політичної науки?

1. Суспільство в цілому.
2. Політичні відносини.
3. Класи і соціальні групи.
4. Права людини.
5. Нерівність.
6. Держава.
7. Політична влада.
8. Політичні інститути.
9. Політичні ідеї.
10. Процес владного розподілу цінностей у суспільстві.
11. Соціальні цінності.
12. Еволюція суспільних відносин.

11. Що вивчають наступні розділи науки про політику: політична філософія; політична соціологія; політична антропологія; політична історія; політична психологія; історія політичних вчень; політична географія; теорія політико-правових норм і політичних інститутів.

12. Які проблеми досліджує теоретична політологія; прикладна політологія; порівняльна політологія? Оберіть відповідні варіанти відповідей з наведених нижче:

1. Дослідження загального та особливого у різних політичних системах.
2. Політична влада.
3. Технологія виборчих кампаній.
4. Історія політичних вчень.
5. Політична культура.
6. Стратегія вироблення і прийняття рішень.
7. Технологія розв'язання і врегулювання конфліктів.

8. Різні моделі федералізму.

9. Політична поведінка.

13. Гносеологічна функція політології полягає:

1. У визначенні альтернатив суспільного розвитку.

2. У пізнанні механізмів функціонування політичних систем.

3. У формуванні в індивідів і груп певної політичної культури.

14. Прогностична функція політології полягає:

1. У магічному передбаченні майбутнього.

2. У розробці ефективних способів перетворення політичних та інших сфер суспільства.

3. У виробленні можливості раціонально оцінювати політичні процеси.

4. У розробці можливих альтернатив розвитку політичних процесів.

15. Функція політичної соціалізації полягає:

1. У визначенні відповідних програм і цілей суспільного розвитку можливостям суспільства.

2. У формуванні в індивідів і груп певної політичної культури.

3. У розробці альтернативних сценаріїв майбутнього політичного розвитку.

4. У виробленні єдиної ідеології у всіх громадян.

16. Інструментальна функція політології полягає:

1. У розробці ефективних методів політичного дослідження.

2. У розробці ефективних методів реформування суспільства.

3. У формуванні в індивідів і груп певної політичної культури.

4. У визначенні та розробці можливих сценаріїв політичного розвитку.

17. Які з відомих вам методів політичної науки можна використовувати для дослідження: політичного лідерства; політичних партій; політичної системи; політичних норм і цінностей; політичної поведінки.

18. Які з цілей викладання політології уявляються вам як найбільш важливі? Відповідь обґрунтуйте.

1. Підготовка нового покоління професійних політиків.

2. Формування людини, яка сприймає будь-які рішення влади.
3. Передача певних знань про політику, які дозволяють орієнтуватися в ній і робити свідомий вибір.
4. Вироблення вмій та навичок виборювати та реалізовувати свої права, особисті та групові інтереси.
5. Розвиток навичок ведення дискусій, формулювання та захист власної точки зору.
6. Підвищення ерудиції.
7. Інше.

Тема 2. ПОЛІТИЧНА ВЛАДА ТА МЕХАНІЗМИ ЇЇ ЗДІЙСНЕННЯ

1. Існує кілька критеріїв класифікації ресурсів влади. Які підстави для класифікації здаються вам найбільш обґрунтованими? Відповідь поясніть.

1. Характер і типи носія влади.
2. Залежність від системи владних структур.
3. Антропологічний принцип.
4. Національно-етнічна єдність.

2. Що із наведеного може бути джерелом легітимності держави? Відповідь обґрунтуйте.

1. Закон.
2. Звичай.
3. Етнічна солідарність.
4. Сумісність загальних цілей і практики влади з приватними цінностями та особливостями індивідів.
5. Все із наведеного.

3. Дайте характеристику антиподів влади, серед яких виділяються:

1. Безвладдя.
2. Невизначеність.
3. Ізольованість.
4. Втрата влади.
5. Аномія.

6. Антисистемна опозиція.

4. Відомо, що влада може ґрунтуватися на:

1. Авторитеті.
2. Примусі.
3. Прямому насильстві.

Доповніть цей перелік. Відповідь обґрунтуйте.

5. М.Вебер зазначав, що влада – це шанс на підкорення власному наказу. Польський вчений Є.Вятр визначає владу як можливість віддавати накази за умови, що об'єкт наказу повинен підкоритися. У чому полягає принципова різниця між цими підходами у розумінні принципу функціонування влади?

6. Що є найхарактернішим прикладом практичної реалізації владних повноважень ?

1. Примус та тиск з боку А. змушують Б. зробити те, що він сам ніколи би не зробив.
2. Б виконує нав'язані вимоги в обмін за винагороду з боку А.
3. А. змушує Б. зробити дещо, що шкодить інтересам Б.
4. Б вчиняє дії з єдиною метою – отримати схвалення з боку А.

7. Назвіть причини (і ситуації), за якими влада може ігнорувати політичні права і свободи особистості, а особистість висловлює недовіру до влади.

8. Чи завжди легітимна влада буває ефективною, тобто оперативною, та може успішно вирішувати наболілі в суспільстві проблеми, задовольняти інтереси й потреби широких верств населення? Наведіть приклади невідповідності легітимності та ефективності влади.

9. Що розуміють під категорією "підґрунтя влади"?

1. Ірраціональне розуміння влади.
2. Характеристика влади взагалі.
3. Потенційні можливості влади, тобто засоби, які можуть бути використані нею.
4. Засоби, які вже використовуються для впливу на об'єкти влади з метою досягнення поставлених цілей.

10. Який ресурс влади найбільше залежить від засобів

масової інформації?

1. Інтерес.
2. Розподіл матеріальних благ.
3. Примус.
4. Переконавання.

11. Прокоментуйте вислів французького філософа А.Камю:

”Добра влада – це здорове та обережне управління несправедливістю”.

12. Феномен влади є найбільш суперечливим та непередбачуваним у суспільному житті.

– Англійському лорду Ектому належить крилата фраза: ”Влада –це зло, абсолютна влада – абсолютне зло”.

– М.Бакунін у категоричній формі наголосив: ”Влада – завжди аморальна”.

– За словами англійського вченого Т.Мартіна, ”влада, як і кохання, – це слово, яке постійно використовується в повсякденній мові, яке розуміється інтуїтивно та не часто визначається за суттю”.

– На думку французького філософа Е.Шарт’є, ”влада немає пояснення, і в цьому її сила”.

Подумайте, з чим пов’язані протиріччя та непередбачуваність феномена влади?

13. Визначте масштаб та обсяг повноважень трьох рівнів влади: макрорівня; мікрорівня; мегарівня.

14. На яких джерелах ґрунтуються:

1. Влада винагороди.
2. Влада примусу.
3. Нормативна влада.
4. Влада еталону.
5. Влада знаючого.
6. Інформаційна влада.

15. Наведіть приклади зі світової історії, коли ”дії влади були незаконними, але виявилися легітимними”.

16. Що розуміють під політичною владою у правовій державі? Відповідь обґрунтуйте

1. Вміння нав’язувати свою волю іншому.

2. Використання елітою власних переваг.
3. Управління слабкими з боку сильних.
4. Делегування суспільством державі політичних повноважень.

17. Для підтримки правопорядку влада має право використовувати насилля та примус. Як це співвідноситься із легітимністю?

18. У межах ідеології лібералізму існує течія анархічного лібералізму (лібертаризму), пов'язана з вірою в те, що ринкові відносини обміну можуть остаточно витіснити владні відносини. Якщо влада може "привласнювати, не купуючи", то потрібно подолати цю "патологію нееквівалентного обміну" шляхом розповсюдження громадянського партнерства на всі без винятку сфери суспільного життя. Сформулюйте власне ставлення до наведеної концепції влади.

19. Зазначте, які з наведених нижче понять та визначень відповідають одне одному:

а) Харизма	1. Правове обґрунтування законності політичної влади
б) Легітимність	2. Влада мудреців–старійшин
в) Медіакратія	3. Форма правління, за якої політична влада знаходиться в руках глави церкви, духовенства
г) Кратологія	4. Влада натовпу
д) Легальність	5. Наука про владу
е) Охлократія	6. Тип панування, що спирається на освячення норм звичаями
ж) Плутократія	7. Влада, яка заснована на впливах ЗМІ
з) Легальне панування	8. Один з найважливіших видів соціальної взаємодії, специфічні відносини щонайменше між двома

	суб'єктами
і) Теократія	9. Тип панування, що базується на визнанні добровільно встановлених правових норм, спрямованих на врегулювання відносин панування та підкорення
к) Традиційне панування	10. Визнання народом та політичними силами правомірності, законності політичної влади, її інструментів, механізмів діяльності, а також способів її обрання
л) Влада	11. Форма влади, основним суб'єктом якої виступає найбільш багата верства суспільства
м) Геронтократія	12. Один з типів легітимного панування, який характеризується відношенням до політичного лідера як до вищої, надзвичайної істоти.

20. У сучасній політичній теорії сформувалося декілька підходів до визначення політичної влади:

1. Психологічне (біхевіористське) визначення тип поведінки, заснований на змінах у поведінці інших людей, прояві особливих психологічних якостей політичного керівника (лідера).
2. Телеологічне – досягнення певних цілей.
3. Інструменталістське – можливість у процесі реалізації влади використовувати певні засоби, наприклад насилля.
4. Структуралістське – особливі відносини між управляючим та підлеглим.
5. Конфліктологічне – можливість прийняття рішення, яке регулює відносини в процесі розв'язання конфлікту.
6. Марксистське – панування одного класу над іншим.
7. Проаналізуйте наведені підходи та оцініть можливість використання даних визначень для вивчення сучасної

політичної дійсності України.

Тема 3. ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА СУСПІЛЬСТВА. ДЕРЖАВА ЯК БАЗОВИЙ ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ СУСПІЛЬСТВА

1. Теорія політичної системи ґрунтується на загальному системному підході. Оберіть з наступних загальні положення системного підходу:

1. Система – це сукупність взаємопов’язаних між собою елементів, які утворюють певну цілісність.
2. Система – це сума частин, які складають її.
3. Система – це відносно замкнене, автономне ціле.
4. Будь-яка система вступає у взаємодію з оточуючим середовищем.
5. Будь-яка система може адаптуватися до оточуючого середовища. Оточуюче середовище тільки певною мірою впливає на систему.
6. Між системою та оточуючим середовищем не існує будь-якої взаємодії.

2. Яке з наведених нижче положень відповідає функції агрегації інтересів?

1. Реалізація вимог, які надійшли до політичної системи.
2. Процес узгодження різних інтересів.
3. Перетворення вимог на підтримку політичної системи.

3. Яке з нижченаведених тверджень відповідає функції комунікації?

1. Інформування населення про політику, яка проводиться.
2. Вироблення нових норм та правил.
3. Прийняття найбільш важливих рішень.

4. Які з перерахованих структур виконують функцію артикуляції інтересів?

1. Уряд.
2. Групи тиску.
3. Суд.
4. Політичні партії.

5. Законодавчі органи.

6. Виборчі системи.

5. Які з названих структур виконують функцію агрегації інтересів?

1. Уряд.

2. Групи тиску.

3. Суд.

4. Політичні партії.

5. Законодавчі органи.

6. Виборчі системи.

6. Які з вказаних структур формують норми та правила політичної системи?

1. Уряд.

2. Групи тиску.

3. Суд.

4. Політичні партії.

5. Законодавчі органи.

6. Виборчі системи.

7. Які з перерахованих структур здійснюють контроль за прийняттям рішень?

1. Уряд.

2. Групи тиску.

3. Суд.

4. Політичні партії.

5. Законодавчі органи.

6. Виборчі системи.

8. Д.Істон стверджував, що імпульси, які надходять до політичної системи, поділяються на вимоги та підтримку. Вимоги можна класифікувати наступним чином: на вимоги, які стосуються розподілу благ та послуг; вимоги, пов'язані з регулюванням поведінки; вимоги у сфері комунікації та інформації. Розкрийте зміст цих вимог.

9. Який з типів стабільності політичної системи ідеальний і не зустрічається в реальності? Поясніть свою відповідь.

1. Абсолютна стабільність.

2. Статична стабільність.

3. Динамічна стабільність.
4. Мобілізаційна стабільність.

10. Розрізняють адаптивну та неадаптивну політичну стабільність. Яка з них заснована на легітимності, а яка – на пасивності мас за умови відсутності політичної кризи? Відповідь обґрунтуйте.

11. Чи означає наявність стабільності політичної системи відсутність її розвитку? Аргументуйте свою відповідь.

12. Які з наведених умов сприяють зміцненню політичної стабільності?

1. Наявність класового типу стратифікації (соціальної нерівності).
2. Високі показники економічного розвитку та задоволеність більшості суспільства своїм рівнем життя.
3. Забезпечення можливості участі груп та індивідів у формуванні влади.
4. Відсутність опозиції.
5. Здатність політичної системи адекватно реагувати на вимоги, що надходять до неї, корегуючи свою політику відповідно до них.
6. Відсутність політичних прав і свобод у суспільстві.
7. Наявність стійких політичних норм, яких дотримується більшість членів суспільства.
8. Низький ступінь інституціалізації.
9. Визнання військовими громадянської влади або, як мінімум, нейтральне ставлення до неї.
10. Легітимність політичної влади.
11. Відсутність вимог, які висуваються щодо системи.
12. Стійка та ефективна система політичної соціалізації.

13. Серед методів, які використовуються для забезпечення політичної стабільності, виокремлюють:

1. Соціально-політичне маневрування.
2. Політичне маніпулювання.
3. Діалог з опозицією.
4. Застосування сили.

Дайте характеристику кожному з наведених вище методів. В

яких випадках вони використовуються? Порівняйте їх за ступенем результативності.

14. Що характеризує фактор політичного ризику?

1. Ступінь політичної стабільності.
2. Некомерційний ризик.
3. Ступінь врахування вимог політичною системою. Імовірність збереження політичної стабільності.
4. Характер комунікації в політичній системі.

15. Д.Істон поділяв середовище, яке оточує політичну систему, на внутрішнє та зовнішнє. До якого середовища належать:

1. Екологічна система.
2. Міжнародні соціальні системи.
3. Біологічна система.
4. Міжнародні біологічні системи.
5. Соціальні системи.
6. Міжнародна соціальна система.
7. Система культури.
8. Міжнародна економічна система.
9. Демографічна система.
10. Міжнародна система культури.
11. Соціальна структура.
12. Міжнародна демографічна структура.

16. Які з перерахованих елементів належать до політичної системи:

1. Політична влада.
2. Екологія.
3. Оточуюче середовище.
4. Політика.
5. Міжнародне співтовариство.
6. Політична культура.
7. Політичні партії.
8. Держава.
9. Комунікативні системи.
10. Політичний результат співтовариство.

Відповідь обґрунтуйте

17. Політична система складається з сукупності

підсистем: інституційної; нормативної; комунікативної.
Розкрийте зміст кожної з наведених підсистем.

18. Чи можуть різні структури політичної системи виконувати подібні функції? Відповідь обґрунтуйте.

19. Які структури політичної системи виконують комунікативну функцію?

20. Основним політичним інститутом політичної системи є держава. Чим відрізняється держава від інших політичних і соціальних інститутів? Назвіть основні ознаки держави.

1. Забезпечує та гарантує матеріальне благополуччя всім членам суспільства.
2. Має монополію на легітимне насилля.
3. Здійснює тотальний контроль за всіма сферами життєдіяльності суспільства.
4. Має більш високий ступінь інституціалізації влади.

21. Сформулюйте два визначення, в одному з яких поняття держава мало би на увазі країну, а в іншому – вищі інститути влади.

23. Яке з наведених нижче суджень характеризує державний суверенітет? Відповідь обґрунтуйте.

1. Незалежність вищих органів влади від суспільства. Народ є джерелом влади усіх державних інститутів.
2. Суспільство повинно підкорятися всім рішенням держави.
3. Право народу на усунення деспотичного уряду.
4. Незалежність держави від інших держав.

24. Заповніть таблицю "Теорії виникнення держави":

Теорія	Загальні положення
Теократична	
Патріархальна	
Договірна	
Завойовницька	
Марксистська	

25. Визначте критерії форм державного устрою та наведіть приклади країн, де і коли вони були реалізовані.

Форма державного устрою	Критерії	Приклади країн, де була реалізована форма устрою
Унітарна		
Федерація		
Конфедерація		

26. Сформулюйте основні відмінності унітарної держави від федеративної відповідно до ознак, наведених у таблиці.

Ознака	Унітарна держава	Федеративна держава
1. Ким приймаються визначальні рішення		
2. Територія		
3. Ступінь самостійності адміністративно-територіальних одиниць		
4. Конституція		
5. Громадянство		
6. Суб'єкт зовнішньої політики		

27. Сформулюйте основні відмінності федерації від конфедерації відповідно до ознак, наведених у таблиці

Ознака	Конфедерація	Федерація
1. Ким приймаються визначальні рішення		
2. Територія		
3. Ступінь самостійності адміністративно-територіальних одиниць		
4. Конституція		
5. Громадянство		

6. Суб'єкт зовнішньої політики		
--------------------------------	--	--

28. Для якої форми правління характерно поєднання законодавчої та виконавчої влади в руках монарха?

1. Парламентської республіки.
2. Президентської республіки.
3. Абсолютної монархії.
4. Напівпрезидентської республіки.
5. Парламентської республіки.
6. Дуалістичної монархії.

29. Чим дуалістична монархія відрізняється від абсолютної?

1. Наявністю двох монархів.
2. Наявністю поряд з монархом законодавчого органу влади.
3. Передачею престолу тільки по жіночій лінії.
4. Правом розпуску парламенту монархом.
5. Правом парламенту проголошувати імпічмент монарху відповідно до конституції.
6. Правом парламенту формувати уряд.
7. Правом монарха призначати уряд.

30. Чим подібні парламентська республіка та парламентська монархія?

1. Принципом формування уряду.
2. Правом президента розпускати парламент.
3. Політичною відповідальністю уряду перед нижньою палатою.
4. Відсутністю інституту президентства.

31. Уряд формується з членів партій, які отримали більшість на виборах до парламенту країни. Яким формам правління це притаманно? Відповідь обґрунтуйте.

32. Партійна приналежність президента і парламентської більшості різна. При яких формах правління це можливо? Відповідь обґрунтуйте.

33. У президентській республіці уряд несе політичну

відповідальність перед:

1. Парламентом.
2. Президентом.
3. Судом.
4. Усіма перерахованими органами влади.

34. У парламентській республіці уряд несе політичну відповідальність перед:

1. Парламентом.
2. Президентом.
3. Судом.
4. Усіма перерахованими органами влади.

35. У напівпрезидентській республіці уряд несе політичну відповідальність перед:

1. Парламентом.
2. Президентом.
3. Судом.
4. Усіма перерахованими органами влади.

36. Які з наведених функцій характерні для законодавчих органів влади:

1. Представництво інтересів.
2. Регулювання фінансової сфери.
3. Прийняття законів.
4. Визначення цілей політичного розвитку.
5. Контроль за виконанням законів.
6. Політичний контроль за діяльністю виконавчої влади.
7. Реалізація "спільної волі" народу.
8. Легітимація рішень, що приймаються.
9. Формування політичної еліти.
10. Розробка курсу зовнішньої політики.
11. Затвердження бюджету.

37. Визначте, які з наведених нижче функцій є функціями виконавчих органів влади:

1. Політичний контроль за діяльністю законодавчих органів влади.
2. Здійснення зовнішньої політики.
3. Формування судової влади.
4. Реалізація та виконання існуючих законів.

5. Здійснення контролю за дотриманням прав людини.
6. Лобювання інтересів.
7. Ратифікація міжнародних угод.
8. Розробка та виконання бюджету.
9. Державне управління.
10. Захист національних інтересів.

38. Які з наведених нижче функцій можуть бути віднесені до функцій судових органів влади:

1. Здійснення правосуддя.
2. Створення нових законів.
3. Правовий контроль за діяльністю законодавчої та виконавчої влади.
4. Участь у розробці зовнішньої та внутрішньої політики.
5. Глумачення законів.
6. Забезпечення правопорядку.
7. Контроль за дотриманням законів.
8. Виконання волі народу.

39. Назвіть формальну ознаку, яка визначає різницю президентської форми правління від парламентської:

1. Наявність парламентської відповідальності уряду.
2. Невизначений термін функціонування уряду.
3. Наявність посади прем'єр-міністра.
4. Поєднання президентом посад глави держави та глави уряду.

40. Назвіть країну, де формою правління є парламентська республіка:

1. Німеччина.
2. Японія .
3. Іран.
4. Іспанія.

41. За яких форм правління уряд формується за партійною ознакою?

1. Абсолютна монархія.
2. Президентська.
3. Парламентська республіка.
4. Дуалістична монархія, республіка.

42. Президент України відповідно до Конституції

обирається терміном на:

1. 5 років.
2. 4 роки.
3. 7 років.
4. 3 роки.

43. Президент України у відповідності до Конституції є:

1. Головою держави.
2. Головою держави та уряду.
3. Головою уряду.

44. Кого з названих мислителів можна віднести до засновників концепції правової держави?

1. К.Велькерт.
2. Т.Гоббс.
3. Платон.
4. І.Кант.
5. В.Парето.
6. Дж.Локк.
7. Н.Макіавеллі.
8. Ш. Монтеск'є.
9. Ф.Аквінський.
10. Р.Моль.
11. В.Ленін.

Тема 4. ДЕМОКРАТІЯ ЯК ФОРМА І СПОСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНО–ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ

1. Зазначте, які з наведених понять та визначень відповідають одне одному:

а) Деспотія	1. Необмежена влада однієї особи або невеликої групи.
б) Політичний режим	2. Історичний різновид диктатури, за якої влада здійснюється воєначальником.
в) Олігархія	3. Політичний режим, за якого держава прагне цілісності, всеохоплюючого контролю над життям суспільства в цілому та кожної особистості зокрема.

г) Демократія	4. Політичний режим, за якого влада здійснюється політичним блоком бюрократії, національної буржуазії, військових.
д) Демократура	5. Впорядкована взаємодія структур політичної системи, а також сукупність методів здійснення влади та досягнення політичних цілей.
е) Тиранія	6. Влада невеликих груп багатих, привілейованих людей.
ж) Авторитаризм розвитку	7. Політичний режим, за якого монополією на владу володіє будь-яка одна партія, угруповання або одна особа, однак при цьому в обмеженому вигляді зберігаються деякі громадянські свободи.
з) Тоталітаризм	8. Різновид авторитарного режиму, зорієнтованого на соціальну та економічну модернізацію.
і) Бюрократичний авторитаризм	9. Гібридний режим, який характеризується проведенням лібералізації без демократизації.
к) Диктатура	10. Політичний режим, який відрізняється високим ступенем політичної конкурентності еліт та високим рівнем політичної участі.
л) Авторитаризм	11. Гібридний режим, який характеризується проведенням демократизації без лібералізації.
м) Диктократія	12. Історичний різновид диктатури, який характеризується владою однієї особи, який спирається на могутній апарат чиновників.
н) Поліархія	13. Політичний режим, який забезпечує та гарантує права і свободи людини.
о) Делегативна демократія	14. Політичний режим, за якого електорат делегує права виконавчої влади, обмеженої тільки термінами дії своїх

2. За визначенням американського президента А.Лінкольна, демократія – ”це правління народу, обране народом і для народу”. У даному визначенні демократія виступає скоріше нормативним ідеалом, привабливою утопією, ніж характеристикою демократичних держав. Чи можливе справжнє народовладдя у такому випадку? Обґрунтуйте відповідь.

3. Французький історик та політичний діяч А. де Токвіль вважав, що демократія має два істотних недоліки: вона не дає народу ”найбільш майстерного уряду” та є політичною тиранією більшості. Але вона володіє двома досить важливими перевагами. Що це за переваги? Про яку країну пише історик, аналізуючи недоліки та переваги демократії?

4. Які з наведених оцінок не належать до демократичних політичних режимів?

1. Усі демократичні режими дотримуються прав людини.
2. Усі демократичні режими припускають існування опозиції правлячим партіям.
3. Усі демократичні режими характеризуються поділом влади.
4. Усі демократичні режими ґрунтуються на президентській формі правління.
5. Для демократичних режимів характерна федеративна, а не унітарна форма державного устрою.

5. Як ви розумієте наступний вислів: ”Здатність людини до справедливості робить демократію можливою, але його схильність до несправедливості робить її необхідною”?

6. А. де Токвіль у своїй книзі ”Демократія в Америці” пише: ”...американська демократія часто помиляється у виборі людей, яким вона довіряє владу. Однак зовсім нелегко відповісти на запитання, чому держава, яка управляється цими людьми, квітне”. Запропонуйте власний варіант відповіді на поставлене запитання.

7. Які ідеї та політичні доктрини Нового часу здійснили

рішучий вплив на сучасну уяву про демократію? Відповідь обґрунтуйте.

1. Концепція природного права, свободи та автономності особистості.
2. Теорія "суспільного договору" Т.Гоббса.
3. Теорія правової держави І.Канта, Р.Моля, Р.Вількерта. Концепція "загальної волі" Ж.-Ж.Руссо.
4. Теорія поділу влади Ш.Монтеск'є.

8. У країні X відбуваються вибори та існує парламент. Чи можна на основі цих ознак стверджувати, що у країні функціонує демократія?

9. Сформулюйте умови, які перешкоджають перетворенню демократії на деспотизм більшості.

10. У сучасній політичній науці існує точка зору, відповідно до якої стабільна демократія може утвердитися тільки в економічно розвиненому суспільстві. Чи можна погодитися із цією теорією?

11. У залежності від розв'язання питання про суб'єкт влади, концепції демократії можна поділити на три великі групи: індивідуалістичні (ліберальні), плюралістичні (теорії груп) та колективістські. Основні положення цих концепцій викладені в таблиці. Зробіть позитивно-критичний аналіз названих концепцій, визначте їх сильні та слабкі сторони. Сформулюйте різницю між ними:

1. Між колективістськими та індивідуалістськими концепціями.
2. Між індивідуалістськими і плюралістичними концепціями.
3. Між колективістськими і плюралістичними концепціями.

Концепції демократії		
Колективістські	Індивідуалістські	Плюралістичні

Заперечення автономності особистості, ставлення до неї як до складової єдиного соціального організму	Пріоритет прав особистості над правами держави. Індивідуальна свобода як відсутність обмежень	Зацікавлена група – центральний Елемент Політичної системи. Суперництво і баланс інтересів – основа демократичної влади
Первинність великого соціального об'єкта (народу, церкви і т.д.) у визначенні поведінки громадянина	Обмеження компетенції і сфери діяльності держави, невтручання у справи громадянського суспільства	Держава – арбітр, що забезпечує саморегуляцію суспільства
Необмеженість влади більшістю над меншістю та окремою особистістю. Державна підтримка соціальних груп	Поділ влади, створення збалансованої системи	Дифузія державної влади. Велика кількість владних еліт.

12. Який з наведених нижче принципів є принципом плюралістичної демократії?

1. Переважно негативне розуміння індивідуальної свободи, тобто відсутність обмежень, небажаного втручання.
2. Обмеження компетенції та сфери діяльності держави переважно охороною громадського порядку, безпеки громадян та соціального миру.
3. Ідея автономності особистості та її первинності стосовно

народу та його волі.

4. Суперництво і баланс групових інтересів як соціальної основи демократичної влади.

13. Хто з політологів є автором теоретичної моделі поліархічної демократії?

1. М.Вебер.
2. С.Хантінгтон.
3. Р.Даль.
4. Г.Алмонд.

14. Зазначте, які функції демократії забезпечуються відповідними гарантіями для демократії у відповідності до концепції Р.Даля.

Гарантії для демократії	Функції
Свобода у створенні організацій	
Свобода думки	
Право голосу	
Відносно необмежене право на роботу в державних органах влади	
Право політичних лідерів боротися за підтримку мас	
Альтернативні джерела інформації	
Вільні та справедливі вибори	
Залежність інститутів, які виробляють державну політику, від виборців та інших форм виразу переваг	

15. Кому належить визначення демократії як "інституційної" можливості для прийняття політичних рішень, в межах якої люди здобувають свою владу ... через конкретну боротьбу за голоси виборців"?

1. С.Ліпсету.
2. Й.Шумпетеру.

3. А.Лейну.

4. Ф.Шміттеру.

16. На яких соціальних цінностях ґрунтується інституційна модель "інтегративної демократії"?

Відповідь обґрунтуйте.

1. Політичний торг між громадянами, які переслідують власні інтереси.

2. Пошук загального блага у процесі загальної дискусії між правителями та громадянами.

3. Порядок, заснований на раціональності та обміні.

4. Права людини як вища цінність і критерій оцінки політичних інститутів.

5. Порядок, заснований на історії, розумі, обов'язках.

6. Інструментальна оцінка прав людини.

17. Сформулюйте основні положення таких теорій демократії:

1. Ліберальної.

2. Партисипаторної.

3. Плюралістичної.

4. Елітарної.

5. Плебісцитної.

6. Концепції поліархії Р.Даля.

18. Порівняйте тоталітаризм, авторитаризм та демократію як політичні режими за такими ознаками:

1. Ступінь політичної свободи (наявність прав і свобод особистості).

2. Ступінь примусу та насилля.

3. Принцип організації влади (поділ влади або концентрація, загальні вибори або закритий спосіб формування, відповідальність влади перед законом).

4. Місце і роль держави.

5. Зрілість громадянського суспільства.

6. Наявність опозиції, вільнодумства, багатоваріативності ідеологій або панування однієї над іншою.

7. Існування конкурентної партійної системи або монополія однієї партії.

19. Дайте розгорнуту характеристику гібридних режимів:

диктократії, демократури, делегативної демократії. Визначте причини, які сприяють їх виникненню

Тема 5. ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА І ПОЛІТИЧНЕ ЛІДЕРСТВО

1. Хто із наведених нижче вчених є одним із авторів концепції політичної еліти? Назвіть основні положення його концепції.

1. Т.Гоббс.
2. Г.Моска.
3. А. де Токвіль.
4. М.Бакунін.

2. Знайдіть вірне визначення поняття правляча еліта:

1. Засилля держави у всіх сферах життя суспільства.
2. Вищі, привілейовані групи, верстви, які реалізують функції управління.
3. Правова норма, яка визначає становище людини у державі.
4. Керівництво політичної партії. Відповідь обґрунтуйте.

3. Які положення не є ключовими у концепції елітарного підходу до політики? Відповідь обґрунтуйте.

1. Політика – це боротьба за владу.
2. Більшість людей повинна мати доступ до найважливіших політичних інститутів та засобів.
3. Більшість людей не повинна бути включена в політику.
4. Населення в державі поділяється на дві основних верстви – ті, які управляють, та ті, якими управляють.

4. Кому з політологів належать наступні визначення еліти:

1. "Сукупність груп індивідів, які діють з високими показниками у будь – якій сфері".
2. "У всіх суспільствах ... можна знайти два класи людей – клас, який править, і клас, яким управляють. Перший, завжди менш чисельний, перебирає на себе усі політичні функції, монополізує владу та користується перевагами, які є похідними стосовно неї".

3. Владна еліта складається з людей, що ”займають у соціальній системі стратегічні командні пункти, де зосереджені дієві засоби, які забезпечують владу, багатство та відомість, якими вони користуються”.

4. Еліта – це ”творча меншість суспільства, яка протистоїть нетворчій більшості”.

5. Хто відкрив ”залізний” закон олігархічних тенденцій?

1. В.Парето.
2. М.Вебер.
3. Р.Міхельс.
4. Г.Моска.

6. Порівняйте основні положення теорії еліт В.Парето, Г.Моска, Р.Мілса за такими ознаками:

1. Ознаки визначення еліти.
2. Роль еліти в суспільстві.
3. Типи еліт.
4. Методи панування.

7. Назвіть основні типи еліт і визначте їх характерні ознаки і якісний склад.

Критерії еліт	Типи еліт	Якісний склад і ознаки
Функціональний		
Місце в політичній системі		
Інтенсивність циркуляції та способи рекрутування		
Структура		
Ступінь представництва		

8. Порівняйте систему відбору до відкритої та закритої еліти.

Критерії відбору	Відкрита	Закрита еліта

	еліта	
Вимоги, які необхідні для входження до еліти		
Механізми відбору		
Можливості входження до еліти для представників не елітних груп		

9. Відповідно до яких теорій лідерами стають люди:

1. З певним набором рис характеру.
2. З чітко сформованим прагненням до влади.

Наведіть основні положення даних теорій.

10. Відповідно до яких теорій політичне лідерство:

1. Похідне стосовно певної соціальної групи або ситуації.
2. Спосіб компенсації низької самооцінки.
3. Ґрунтується на очікуваннях послідовників реалізації їх інтересів і певних дій з боку лідера.

Наведіть основні положення даних теорій.

11. На думку М.Херманн, лідерство – "багатогранне поняття". Аналізуючи його появу, слід взяти до уваги:

1. Характер самого лідера.
2. Якості його конститuentів (прихильників, виборців, усіх політичних суб'єктів, які вступають у взаємодію із ним).
3. Взаємозв'язок між лідерами і його конститuentами.
4. Контекст або конкретну ситуацію, в якій здійснюється лідерство .

Покажіть, як працює дане визначення політичного лідерства в умовах різних політичних режимів.

12. Що найбільше впливає на характер політичного лідерства? Відповідь обґрунтуйте.

1. Соціально-економічна ситуація в країні.
2. Фактори міжнародного становища.
3. Психологічні особливості лідера.
4. Національні традиції та звичаї.
5. Характер політичної культури.
6. Характер соціальних відносин у суспільстві.

7. Рівень інституціалізації влади.

8. Вимоги, які висуваються лідеру його оточенням.

13. Хто автор концепції трьох форм лідерства – традиційного, харизматичного, легального? Назвіть основні ознаки кожного типу лідерства.

1. Платон.

2. Ж.-Ж.Руссо.

3. М.Вебер.

4. Г.Алмонд.

14. Визначте типологію та прокоментуйте основний зміст стилів лідерства, для яких підходять такі висловлювання:

1. "Найкращий лідер той, хто є непомітним".

2. "Не потрібно думати: з нами, той, хто за нас усе вирішить".

3. "Талант керівника залежить від його здібностей використовувати інтелектуальний та організаційний потенціал своїх помічників без жаху розгубити власний авторитет".

4. "Справжній лідер завжди залишає за собою право прийняти остаточне рішення незалежно від того, наскільки він професійно і глибоко знає питання, яке обговорюється".

15. На думку американського політолога Дж.Барбера, усіх державних діячів за стилем виконання своїх ролей можна класифікувати на чотири основних типи.

1. Активно-позитивний стиль, зорієнтований переважно на ефект і продуктивність власної діяльності.

2. Активно-негативний стиль, зорієнтований на задоволення власних амбіцій та самолюбівання.

3. Пасивно-позитивний стиль, зорієнтований на збереження прихильників та послідовників.

4. Пасивно-негативний стиль, зорієнтований на мінімальну участь у виконанні службового обов'язку.

Який тип лідерства характерний для відомих вам політикам?

16. Якими якостями, на вашу думку, повинен володіти сучасний політичний лідер?

17. Як ви ставитеся до того, що час політичних лідерів

минує? Відповідь обґрунтуйте.

18. За допомогою таблиці "Мотивація влади і тип особистості" спробуйте визначити домінуючі мотиви в поведінці відомих вам російських політичних лідерів.

Домінуюча потреба	Ставлення до влади	Умовне визначення типу лідера
Потреба у свободі	Влада як прагнення до незалежності і самостійності	Нонконформіст
Гедоністські потреби	Влада як джерело матеріального благополуччя та інших особистісних вигод	Конформіст
Потреба у самостверженні	Влада як домінування, панування над іншими, джерело престижу, високого статусу, слави.	Диктатор
Потреба у самовиразі	Влада як гра	Авантюрист
Потреба бути особистістю	Влада як служіння людям, суспільству.	Демократ

Тема 6. ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ТА ПАРТІЙНІ СИСТЕМИ

1. Визначте, які з наведених нижче понять та визначень відповідають одне одному:

а) Партологія	1. Прямі чи опосередковані прояви невдоволення існуючим політичним режимом
б) Політична партія	2. Група всередині партії, яка має особливості та відрізняється за ідейними, організаційними формами.

в) Партийна система	3. Тип партії, який є продуктом загального виборчого права.
г) Масова політична партія	4. Механізм взаємодії та суперництва партій у боротьбі за владу та її реалізацію.
д) Фракція	5. Дисципліна, яка вивчає формування та функціонування політичних партій.
е) Тип партії	6. Система сутнісних ознак політичної партії, у яких виражена соціальна природа, ідейна основа, основна соціально-ролева функція партії, особливості її внутрішнього устрою, домінуючий характер методів її діяльності.
ж) Патронажна партія	7. Добровільна політична організація, яка об'єднує осіб із спільними інтересами та ідеалами, діяльність якої спрямована на завоювання політичної влади або участь в її реалізації
з) Опозиція	8. Партія, діяльність якої спрямована на забезпечення переваг для лідера, його прихильників та штабу, які надаються політичною владою
і) Багатопартійна система	9. Партийна система, в якій більше двох партій мають досить сильну організацію та вплив.
к) Ідеологічна партія	10. Партийна система, для якої характерна є наявність антисистемних партій, існування двосторонніх опозицій, поляризація як наслідок значного ідеологічного розмежування.
л) Партийна система "поляризованого Плюралізму"	11. Партія, зорієнтована насамперед на реалізацію певних абстрактних принципів, окреслених в її програмі.

2. Назвіть критерії поділу політичних партій на кадрові, масові та універсальні. Назвіть недоліки та переваги кожного з наведених типів партій.

3. На основі відомих вам історичних фактів визначте різні шляхи формування політичних партій.

4. Проаналізуйте вплив історичних, національно-культурних факторів, типу політичного режиму, державно-адміністративного устрою на зміст і форми функціонування партій та партійних систем.

5. Назвіть країни, де функціонують однопартійні, двопартійні та багатопартійні системи. Від яких факторів залежить характер партійної системи?

6. Якими є умови функціонування партійної системи?

1. Конфронтація між двома політичними партіями.
2. Повна відповідність поглядів обох партій.
3. Наявність у суспільстві впливових політичних партій, які дотримуються подібних поглядів та цінностей.
4. Поділ суспільства на два протилежних табори.

7. Коли почали формуватися масові політичні партії?

1. В кінці XIX століття.
2. Після Першої світової війни.
3. У середині XVIII століття.
4. У стародавньому Римі.

8. Заповніть таблицю, використовуючи рекомендовану літературу до семінарського заняття

Типи партій	Основні риси
Кадрові – масові	
Патронажні – ідеологічні	
Станові – класові	
Консервативні – реформістські – революційні	
З індивідуальним членством – з колективним членством	
Харизматичні – традиційні – раціональні	
Змагальні – монопольні	

9. *Визначте маніпулятивні можливості однопартійної системи.* Відповідь обґрунтуйте.

1. Відсутність реального розмаїття політичних інтересів у суспільстві.
2. Одностороння перевага доступу до ЗМІ.
3. Домінування силових методів врегулювання конфліктів.
4. Усі перераховані варіанти відповідей.

10. *Визначте маніпулятивні можливості двопартійної системи.* Відповідь обґрунтуйте.

1. Виборці голосують за одну з провідних партій через небажання втратити свій голос, виявляючи вотум довір'я нечисленній партії.
2. Виборець голосує за принципом вибору меншого з двох зол, наче примирюючись з можливістю викривлення його дійсної політичної волі.
3. При збереженні стабільних умов політичного процесу забезпечуються інтереси, які змінюються.
4. Жодна з названих відповідей.

11. *Визначте маніпулятивні можливості атомізованої партійної системи.* Відповідь обґрунтуйте.

1. Надмірний контроль і багато в чому штучний розподіл суджень.
2. Дезорієнтація політичних інтересів виборця.
3. Зростання ролі випадкових факторів та обставин у політичному житті суспільства, зумовлене розгубленістю виборця через постійне дроблення політичних сил.
4. Повноцінне представництво групових політичних інтересів.

12. *Як, відповідно до прийнятої в політології класифікації, відбувалося становлення партій в Україні?* Відповідь обґрунтуйте.

1. В Україні відсутні політичні партії у класичному розумінні.
2. Партії виникали як природний вираз позицій соціальних груп і верств.
3. Партії виникали як об'єднання навколо створеної

програми.

4. Партії виникали як об'єднання навколо лідера.

13. Які із наведених суджень є вірними? Відповідь обґрунтуйте.

1. Усі партії поділяються тільки за класовими ознаками.
2. Усі партії мають індивідуальне фіксоване членство.
3. Усі партії мають на меті боротьбу за державну владу.
4. Деякі партії обмежують свою діяльність тільки виборами.

14. Які із наведених суджень є вірними? Відповідь обґрунтуйте.

1. У Франції існує багатопартійна система.
2. В Індії існує двопартійна система.
3. У США існує багатопартійна система.
4. У Німеччині існує двопартійна система.

15. Класифікація політичних партій на кадрові, масові і централізовані, яка виходить з умов та підвалин набуття партійного членства, була розроблена:

1. Американським політологом Ч.Мерріамом у 40-х роках ХХ століття.
2. Французьким теоретиком М.Дюверже на початку 60-х років ХХ століття.
3. Італійським соціологом і політологом В.Парето наприкінці ХІХ століття.
4. Німецьким соціологом М.Вебером на початку ХХ століття.

16. Ідеологічна партія – організована група людей, яка орієнтується на:

1. Практичну відповідність дій цілям.
2. Політичну платформу.
3. Ціннісні традиції суспільства.
4. Визначені релігійні вірування.
5. Оберіть один варіант відповіді та обґрунтуйте її.

17. В залежності від участі у здійсненні влади партії поділяються на:

1. Опозиційні і легальні.
2. Правлячі та опозиційні.
3. Правлячі та легальні.

4. Легальні та нелегальні.

Оберіть один варіант відповіді та обґрунтуйте її.

18. Назвіть основну відмінну ознаку політичної партії.

Обґрунтуйте відповідь.

1. Наявність програми.
2. Соціальна база.
3. Претендування на політичну владу.
4. Принципи демократичного централізму.

19. Чим відрізняються масові партії від кадрових?

Відповідь обґрунтуйте.

1. Значною кількістю членів.
2. Аморфним вільним членством.
3. Домінуванням ідеологічної та виховної форм діяльності.
4. Спиранням на професійних політиків та фінансову еліту.

Тема 7. ПРОВІДНІ ІДЕЙНО–ПОЛІТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ ТА ДОКТРИНИ СУЧАСНОСТІ

1. Визначте, які з наведених нижче понять та визначень відповідають одне одному:

а) Ідеологія	1. Різновид політичної ідеології, яка наполягає на винятковості етнічної групи.
б) Консерватизм	2. Суспільно-політична теорія, яка обґрунтовує рівність через майнову рівність.
в) Політична свідомість	3. Ідеологія, яка базується на принципах свободи, солідарності та справедливості.
г) Комунізм	4. Політична ідеологія, яка виступає за збереження існуючого суспільного ладу, в першу чергу морально-правових відносин, втілених в нації, релігії, сім'ї, власності.
д) Націоналізм	5. Соціально-політичний напрямок, який проголошує своєю метою знищення держави та заміну будь-яких форм примусової влади вільною асоціацією громадян.

е) Расизм	6. Ідеологія, в основі якої лежить ідея автономної особистості та її первісності стосовно суспільства та держави.
ж) Егалітаризм	7. Система філософських, політичних, правових, економічних та інших цінностей і знань про світ і роль людини в ньому.
з) Соціал-демократія	8. Різновид політичної ідеології, яка передбачає суспільний устрій, який спирається на принципи колективізму, рівності, справедливості, задоволеності усіх потреб індивіда.
і) Анархізм	9. Одна з категорій, яка означає усвідомлення сфери політики соціальними суб'єктами (індивідами, групами, спільнотами і т. ін.).
к) Лібералізм	10. Різновид політичної ідеології, яка переводить вимоги суверенітету конкретного етносу, його права на самовизначення у форму політичних вимог до влади.

2. Яке з тверджень, на ваш погляд, найбільш наближене до істини? Відповідь обґрунтуйте.

1. Ідеологія – ”форма вираження міфологічної свідомості, сублімований спосіб подолання страху та руйнуванні ілюзій” (Г.Лассуел).
2. ”Ідеологія – це нерозпізнана брехня” (Б.Леві).
3. Ідеологія – це ”залишки” певних ”чуттєвих догм”, абсолютних істин, суспільних суджень, які базуються на суміші фактів і почуттів (В.Парето).
4. ”Ідеологіями є системи цінностей, які виступають як політичне світосприйняття, яке має силу віри і величезний орієнтаційний потенціал” (Е.Шилз).
5. Ідеологія – це ”добровільна містифікація” (К.Мангейм).

3. Прихильників якої ідеології називають лівими? Відповідь обґрунтуйте.

1. Консерватизму.

2. Радикалізму.
3. Лібералізму.
4. Соціалізму.

4. Що стверджує найважливіша ідея лібералізму? Чому?

Відповідь обґрунтуйте з позицій даної ідеології.

1. Існує універсальний світовий порядок.
2. Аристократії потрібно брати активну участь в управлінні державними справами.
3. Існує природна нерівність людей у фізичному та розумовому розвитку.
4. Існує абсолютна цілісність особистості та рівність усіх людей від народження.

5. К. Епіштейн виокремлює серед наступників консерватизму:

1. Прихильників існуючого в суспільстві стану речей.
2. "Реформаторів", які виступають за обережні зміни в суспільстві.
3. "Реакціонерів", які потребують повернення до певної ситуації минулого.

У межах цієї класифікації консерватизму визначте форми прояву консерватизму в сучасному політичному житті України. Які партії та рухи відповідають цій класифікації?

6. Прихильники якої класичної ідеології абсолютизували принцип "держава – нічний сторож:"? Відповідь обґрунтуйте.

1. Соціалізму.
2. Лібералізму.
3. Радикалізму.
4. Консерватизму.

7. Хто з мислителів визнаний батько лібералізму? Назвіть основні положення його ліберальної концепції.

1. Ж.-Ж.Руссо.
2. Дж.Локк.
3. Ш.Монтеск'є.
4. Дж.Медісон.

8. Яка з наведених стратегій найбільш характерна для політичного консерватизму? Відповідь обґрунтуйте.

1. Стійке прагнення до збереження певних політичних інститутів та відносин.
2. Орієнтація на запити громадян.
3. Прагнення до нововведень.
4. Орієнтація на обмежену участь громадян у виробленні політичних рішень.

9. Які ідеї підтримує класичний лібералізм? Відповідь обґрунтуйте.

1. Необмежена свобода підприємництва.
2. Обмеження державою влади в межах захисту прав людини.
3. Обмеження свободи людини нормами моралі, релігії.

10. Які ідеї підтримує сучасний консерватизм? Чому? Відповідь обґрунтуйте.

1. Релігія, сім'я, традиція, моральні норми.
2. Соціальна рівність людей.
3. Обмеження державного втручання в економічне та соціальне життя.

11. Які цінності сповідує ідеологія лібералізму? Оберіть відповіді з кожної пари та обґрунтуйте їх.

1. Свобода – рівність.
2. Порядок – законність.
3. Права людини – справедливість.
4. Соціальна рівність – рівність усіх перед законом.
5. Вільна конкуренція – державне регулювання.
6. Індивідуалізм – колективізм.

12. Порівняйте структуру цінностей класичного консерватизму та неоконсерватизму.

13. Чим відрізняється структура цінностей класичного лібералізму від структури цінностей неолібералізму?

14. Охарактеризуйте основні етапи еволюції соціал-демократичної ідеології. Який вплив мала соціал-демократія на соціальні та політичні процеси в сучасному світі?

15. Яка ідеологія апелює до необхідності ринкової економіки, свободи особистості та обмеженні державного регулювання? Відповідь обґрунтуйте.

1. Соціалізм.
2. Класичний лібералізм.
3. Фашизм.
4. Жодна з названих ідеологій.

16. Засновник консерватизму Е.Бьорк у праці "Роздуми про Французьку революцію" наводить систему цінностей консерватизму. Сформулюйте можливі протилежні позиції або антицінності консерватизму.

Цінності консерватизму	Антицінності консерватизму
Релігійні та духовні основи політичної Діяльності	
Культ моральності	
Культ традицій, національної культури, патріотизму	
Авторитет церкви, сім'ї, школи	
Пріоритет інтересів держави над інтересами індивіда	
Сильна неієрархічна держава	
Прагматизм, здоровий глузд, скептицизм	
Поступовість, обережність процесів соціальних змін	
Наступність розвитку	
Історична єдність минулого, теперішнього, майбутнього	
Свобода та відповідальність	

17. У політологічній літературі фашизм трактується як:

1. Реакція в більшості європейських країн проти загальної тенденції реалізації ідеалів, успадкованих від філософії просвітництва. Фашизм – "моральна хвороба" Європи.
2. Форма антипролетарської реакції, яка є виразом протиріччя монополістичного капіталізму та імперіалізму.
3. Одна з відповідей на проблеми індустріалізації.
4. Девіантна та садомазохістська реакція на відчуження в

сучасному суспільстві, на сексуальне та владне пригнічення,
5. Форма тоталітаризму.

Яке трактування фашизму підтримуєте ви? Відповідь обґрунтуйте.

18. На думку американського вченого Д.Бела, "усі ідеології приречені на самознищення.

Ідеологія – це відчужене життя, статична пародія на реальність ... Ідеологія – слово з минулого – тепер знаходиться в півтемряві. Там само, де знаходиться гріх”.

Інший американець, економіст і соціолог У.Ростоу стверджує, що рушійною силою розвитку суспільства завжди виступає світогляд.

Порівняйте ці два твердження. Наведіть аргументи "за" і "проти”.

Тема 8. ЕТНІЧНІ СПІЛЬНОТИ ТА ЕТНОПОЛІТИКА

1. В яких формах існували та існують етноси?

2. Що таке етнічність у вузькому та широкому розумінні?

3. Яку роль у житті етносів відіграє пасіонарність?

4. Етнополітологія оперує декількома визначеннями нації.

Яке з них ви вважаєте найбільш коректним і прийнятним для себе? Відповідь обґрунтуйте.

5. Чому на Заході набула поширення політична теорія нації, а у Східній Європі – етнічна?

6. За яких умов етнічна/національна група вважається національною меншиною?

7. Як співвідносяться етнічні, національні та загальнолюдські цінності в політичній сфері функціонування суспільства?

8. Г. Нельсон поділяє держави за кількістю націй наступним чином:

1. Держави з єдиною нацією–групою.

2. Держави з однією основною нацією–групою.

3. Держави з однією основною нацією–групою та фрагментованими не основними націями–групами.

4. Бінаціональні держави.
5. Мультинаціональні держави.

Яким чином буде відбуватися взаємодія держави з усіма націями в межах кожного типу держави?

9. Американський дослідник У. Коннор поділяє усі держави на:

1. Нації-держави.
2. Іммігрантські держави.
3. Метисні держави.
4. Багатонаціональні держави.

Назвіть не менше трьох критеріїв, які використав автор у наведеній типології. Який тип держави, на вашу думку, є найбільш стабільним? Відповідь обґрунтуйте.

10. Зробіть порівняльний аналіз процесів етнічної диференціації та етнічної дезінтеграції.

11. Зробіть порівняльний аналіз процесів етнічного згуртування та інтеграції.

12. Визначте умови та чинники, які сприяють націобудівництву в Україні.

13. Визначте умови та чинники, які перешкоджають процесу націобудівництва в Україні.

14. Основними ознаками нації є:

1. Національна свідомість.
2. Усвідомлення державної спільності.
3. Усвідомлення духовної єдності.
4. Етнічна і історична спільність.
5. Психологічна своєрідність.

Розташуйте ці ознаки ієрархічній послідовності.

Відповідь обґрунтуйте.

15. Що таке національне питання? Визначте його структуру та принципи розв'язання.

16. Право нації на самовизначення означає:

1. Вільний вибір державного устрою.
2. Свобода вибору інститутів і символів держави.
3. Самостійність у розв'язанні економічних питань.
4. Добровільне об'єднання в державу.

Що означає кожен із наведених принципів самовизначення?

17. До чого зводяться політичні аспекти міжнародних відносин?

18. Чим відрізняється самовизначення від сепаратизму?

19. Що таке національний суверенітет?

1. Ліквідація національного гніту.
2. Незалежність від інших держав.
3. Незалежність держави від зовнішніх відносин.
4. Сукупність прав нації на свободу вибору соціального, економічного і політичного ладу.

Відповідь обґрунтуйте.

20. Для якої стадії розвитку суспільства типові етнополітичні конфлікти?

1. Постіндустріальної.
2. Доіндустріальної.
3. Індустріальної.
4. Будь-якої стадії.

Відповідь обґрунтуйте.

21. Криза, коли етнічні та соціально-структурні розбіжності стають перешкодою на шляху загальнонаціональної єдності, мають назву:

1. Кризи розподілу.
2. Кризи ідентичності.
3. Конституційна криза.
4. Криза політичного вчення.

Відповідь обґрунтуйте.

Тема 9. НАЦІОНАЛЬНЕ ВІДРОДЖЕННЯ І ПОЛІТИЧНА МОДЕРНІЗАЦІЯ

1. Визначте, які з наведених нижче понять та визначень відповідають одне одному:

а) Вестернізація	1. Режим з конкурентними, формально демократичними інститутами, які знаходяться під опікою апарату.
------------------	---

б) Золотий закон політичного розвитку А. де Токвіля	2. Копіювання західних норм, цінностей, звичаїв, традицій в усіх сферах функціонування суспільства.
в) Консолідація демократії	3. Період адаптації суспільства до нового демократичного механізму.
г) Політичний розвиток	4. Найшвидший шлях до свободи призводить до найгіршої форми рабства.
д) Традиційне суспільство	5. Один з критеріїв політичного розвитку.
е) Модернізація	6. Зростання здатності політичної системи постійно та ефективно адаптуватися до нових зразків соціальних цілей та створювати нові інститути, які забезпечують канали діалогу між урядом та населенням.
ж) Вторинна модернізація	7. Модернізація, основним фактором якої є соціокультурні контакти відсталих у своєму розвитку країн з уже існуючими центрами індустріальної культури.
з) Часткова модернізація	8. Суспільство, основою якого є звичка, інерція, традиція.
і) Структурна диференціація	9. Модель модернізації, коли традиційність та раціональність як протилежні способи поведінкової орієнтації людини і суспільства інституціалізуються в межах одного суспільства.
к) Опікунська демократія	10. Перехід від традиційного суспільства до сучасного.

2. Назвіть основні етапи еволюції теорії модернізації.

Яким чином вони пов'язані з історичним розвитком світового

співтовариства?

3. У чому полягають особливості ліберальної та консервативної моделей здійснення політичної модернізації?

4. Яка роль політичної еліти у здійсненні політичної модернізації?

5. Проаналізуйте основні складові української ідентичності в контексті модернізації:

1. Ідентичність країни;
2. Ідентичність держави;
3. Соціальна ідентичність;
4. Ідентичність ідеології.

6. Прокоментуйте вислів Г.Лебона про те, що найбільш консервативні за своєю суттю народи схильні до найбільш жорстоких революцій.

7. Одним із критеріїв політичного розвитку є ...

1. Федеративний державний устрій.
2. Двопартійна система.
3. Структурна диференціація.
4. Президентська республіка.

Визначте зміст та його особливості в Україні.

8. Класична лінійна модель демократизації характерна для:

1. Іспанії.
2. Туреччини.
3. Великобританії.
4. Заїру.

9. Відмінною ознакою сучасного суспільства є ...

1. Домінування традиції над інновацією.
2. Плюралізм можливостей та напрямів розвитку.
3. Циклічний характер розвитку.
4. Домінування інновацій над традиціями.

Оберіть усі можливі варіанти відповідей. Розкривайте їх зміст.

10. Революційний варіант переходу до демократії було реалізовано в ...

1. Іспанії.
2. Німеччині.
3. Португалії.
4. Японії.

Назвіть особливості політичного процесу в цій країні, які забезпечили революційне становлення демократії.

11. Конкуренсна модель переходу до демократії

передбачає:

1. Поступову та послідовну лібералізацію політичного режиму.
2. Ресоціалізацію населення.
3. Різку лібералізацію.
4. Контрольований демонтаж інститутів старої системи за умови збереження потрібних та конституювання нових демократичних інститутів.

Оберіть усі можливі варіанти відповідей. Розкрийте їх зміст.

12. У політичній науці розрізняють три моделі переходу до демократії: еволюційна, революційна, військове захоплення. За якою моделлю здійснювався перехід у ...

- Португалії.
- Греції.
- Іспанії.
- Німеччині.
- Польщі.
- Японії.
- Угорщині.
- США.
- Україні.

13. Під час порівняння процесів політичної модернізації в країнах, що розвиваються, використовують наступні показники:

1. Тип соціуму.
2. Вихідний стан соціуму.
3. Динаміка соціуму (вектор змін).
4. Соціальні та політичні суб'єкти.
5. Світовий контекст.
6. Основні історичні завдання.

На основі запропонованої методології порівняйте процеси політичної модернізації в Україні, Росії, Болгарії.

14. Як стверджує американський політолог Ф.Шміттер, сьогодні "не йде мова про простий вибір між регресом до автократії та прогресом до демократії,

оскільки є, принаймні, ще дві альтернативи:

1. Виникнення гібридних режимів, які поєднують у собі елементи автократії та демократії;

2. Існування стійких, але незатверджених демократій”.

Наведіть приклади країн, де реалізуються наведені вище альтернативи (варіанти демократури, неутверджених демократій).

15. Формування стійкого громадянського миру в умовах переходу до демократії, на думку Іспанського політолога Р.Котерало, забезпечується трьома консенсусами:

1. Угода стосовно минулого;

2. Встановлення тимчасових норм для обговорення, в атмосфері свободи: норм остаточних;

3. Остаточне визначення правил гри нового режиму.

Проаналізуйте українську ситуацію 90-х років з точки зору ”трьох консенсусів”.

16. Які фактори значною мірою визначають долю демократизації: структурні (соціально-економічні та культурно-ціннісні передумови та умови, що сприяють/перешкоджають становленню і закріпленню демократичних інститутів і норм) або процедурні (особливості та послідовність конкретних рішень та дій, які здійснюються обмеженим колом ініціаторів та безпосередніх політичних учасників процесу демократизації)?

17. Оцінюючи перспективи розвитку демократії у світі, американський дослідник С.Хантінгтон у праці ”Третя хвиля: Демократизація наприкінці ХХ століття” сформулював такі фундаментальні питання:

1. Чи є третя хвиля демократизації складовою частиною ”глобальної демократичної революції”, яка безперервно та постійно поширюється?

2. Чи можлива третя (реверсивна) хвиля авторитаризму?

3. Якими є перешкоди на шляху розвитку демократії у країнах, які до 1990-х не мали демократичних режимів?

Дайте відповіді на ці запитання.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ ТА САМОПІДГОТОВКИ

Тема 1. ПОЛІТИКА ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ

1. Сутність і причини формування політичної сфери суспільного життя.
2. Концепції політики.
3. Структура та суспільні функції політики.
4. Взаємозв'язок і взаємодія політики з іншими сферами суспільства (економічною, соціальною, духовною).
5. Зростання ролі політики у житті сучасного суспільства.

Ключові слова: політика, політична сфера, типи й види політики, економічна політика, політична мораль, релігія, церква, релігійна політика, социс, армія, етнос, народність, нація, етнічна група, національна ідея, національна свідомість, національна держава, націоналізм, інтернаціоналізм, шовінізм, космополітизм, патерналізм, етнополітика, етнополітологія, національні меншини, титульна нація, корінні народи, національні відносини.

Темі рефератів

1. Політика як суспільний феномен та наукове поняття.
2. Роль політики у житті українського суспільства.
3. Політика, право та культура в Україні.

Список літератури

1. Антонюк О. Історичні основи етнополітики в Україні /О. Антонюк //Людина і політика. – 2003. – № 2.
2. Баталов Э. Я. Политика как наука и искусство // Народный депутат. – 1992. – №1.
3. Беліцер Н. "Етнічний чинник" як складова національної

- безпеки України /Національна безпека України, м. Київ, 16
–19 вересня 2004 р. – К. : Стилос, 2004.
4. Белов Г. А. Что такое политика? // Вестн. Моск. ун–та. Сер. 12. Социал.–полит. исслед. – 1991. – № 5.
 5. Беляев А. Политика и ее роль в развитии общества /А. Беляев //Социально-политические науки. – 1991. – № 9.
 6. Вебер М. Политика как призвание и профессия // Избранные произведения. – М., 1990.
 7. Воронов И. Етнічні меншини у вимірах демократії /І. Воронов//Політика і час. – 2003. – № 10.
 8. Гаджиев К. С. Введение в политологию /К. Гаджиев. – М. : Логос, 2000.
 9. Гелей С. Д., Рутар С. М. Основы політології: Навчальний посібник. – К., 1999.
 10. Голубченко А. Коли політика стає гальмом для економіки // Розбудова держави. – 1998. – № 7–8.
 11. Гон М. Міжетнічний компроміс: об'єктивний та суб'єктивний виміри / М. Гон //Політика і час. – 2006. – № 1.
 12. Дегтярев А. Политика как сфера общественной жизни /А. Дегтярев //Социально-политический журнал. – 1997. – № 6.
 13. Капітоненко М. Форми міжнаціонального конфлікту: порівняльний аналіз /М. Капітоненко //Політика і час. – 2003. – № 5.
 14. Лузан А. Політика і суспільство /А. О. Лузан //Політологічні читання. – 1993. – № 1.
 15. Мельвиль А. Еще раз о сравнительной политологии и мировой политике /А. Мельвиль //Полис. – 2007. – № 1.
 16. Никитина А. Г. О том, ”как возможна” наука политология. Становление и основные методологические проблемы // Полис. – 1998. – № 3.
 17. Основы політології: Навч. посібник / Керівник авт. колективу Ф. М. Кирилюк. – К., 1995.
 18. Пойченко А. М. Політика: теорія і технологія діяльності /А. Пойченко. – К.: Інститут національних відносин і політології, 1994.
 19. Політологічний енциклопедичний словник: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.,

1997.

20. Політологія: Підручник / І. С. Дзюбко, К. М. Левківський та ін. – К., 1998.

21. Політологія. Навчально-методичний комплекс: навчальний посібник / За ред. Ф. М. Кирилюка. – К.: ЦУЛ, 2004.

22. Політологія: Підручник / Л. М. Димитрова, С. О. Кисельов, М. Ф. Шевченко та ін.; За ред. Л. М. Димитрової, С. О. Кисельова. – К.: Знання, 2009.

23. Потічний П.Й. Що таке політика? / П. Потічний // Студії політологічного центру "Генеза". – 1993. № 1.

24. Рябов С. Політика як соціальне явище / С. Рябов // Політологічні читання. – 1994. – № 2.

25. Халипов В. Політика как наука и как искусство / В. Халипов // Социально-политические науки. – 1992. – № 7.

26. Чихарев И. Многомерность мировой политики (К современным дискуссиям) / И. Чихарев // Полис. – 2005. – № 1.

Тема 2. ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ І ПОЛІТИЧНІ ВІДНОСИНИ

1. Мотиви, цілі та засоби політичної діяльності.
2. Типологія політичної діяльності. Політична участь та політичне функціонування.
3. Модель політичної діяльності (суб'єкт – об'єктна взаємодія).
4. Політична взаємодія та політичні відносини.
5. Характер взаємин політичних сил сучасного українського суспільства.

Ключові слова: політична діяльність, політичний інтерес, політична участь, політичне функціонування, політичний менеджмент, політичний маркетинг, політична взаємодія, політичні відносини.

Теми рефератів

1. Мотиваційна структура політичної діяльності.
2. Стратегія і тактика політичних сил.
3. Українське студентство як суб'єкт політичної діяльності.

Список літератури

1. Бебик В.М. Політичний маркетинг та менеджмент. – К., 1996.
2. Гелей С. Політологія: Навчальний посібник /С. Д. Гелей, С. М. Рутар. – 6-те вид., переробл. і доп. – К. : Знання, 2007.
3. Козак В. Сенс і пріоритети політичної участі // Віче. – 1998. – № 5.
4. Козер Льюис. Функции социального конфликта. – М., 2000.
5. Коляденко В. Технології регулювання конфліктів // Нова політика. – 1997. – №5.
6. Конфликты в современной России (проблемы анализа и регулирования). – М., 1999.
7. Найденова Л. И. Социальные теории конфликтов и их разрешение // Социально–политический журнал. – 1994. – № 1–2.
8. Піча В., Хома Н. Політологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів освіти /В. М. Піча, Н. М. Хома. – Львів : Магнолія Плюс, 2005.
9. Політологічний енциклопедичний словник: А – Я / Упорядн. В. П. Горбатенко. – 2-е вид., доп і перероб. – К.: Генеза, 2004.
10. Політологія. Навчально-методичний комплекс: навчальний посібник /За ред. Ф. М. Кирилюка. – К.: ЦУЛ, 2004.
11. Політологія: У 2 кн. /За ред. А. Колодій. – К. : Ніка-Центр, Ельга, 2003.
12. Політологія / За ред. О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенка. Видання 3-тє. – К.: Альма матер, 2008.
13. Політологія: Підручник /Л. М. Димитрова, С. О. Кисельов, М. Ф. Шевченко та ін.; За ред. Л. М. Димитрової, С.О.Кисельова. – К.: Знання, 2009.

14. Пойченко А. М. Політика: теорія і технологія діяльності. – К., 1994.
15. Пірен М. Конфлікт і управлінські ролі: соціопсихологічний аналіз. Навчально–практичний посібник. – К., 2000.
16. Лісничук О. "Кланова демократія" в Україні: привід чи реальність // Розбудова держави. – 1997. – № 11.
17. Юрій М. Основи політології. Навчальний посібник /М. Ф. Юрій. – К.: Кондор, 2009.

Тема 3. ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

1. Поняття та структура громадянського суспільства.
2. Типи взаємозв'язку і взаємодії громадянського суспільства та держави.
3. Еволюція громадянського суспільства, його історичні форми.
4. Проблеми розвитку громадянського суспільства.
5. Особливості зародження громадянського суспільства в Україні.

Ключові слова: громадянське суспільство, правова держава, громадянин, політичний режим, суверенітет народу, демократичний режим, парламентаризм, референдум, громадянські права і свободи, авторитаризм, тоталітаризм.

Теми рефератів

1. Ідея громадянського суспільства в історії політичної думки.
2. Становлення громадянського суспільства в Україні.
3. Взаємини громадянського суспільства та політичної влади.

Список літератури

1. Арато Коген. Відродження, занепад та реконструкція

- концепції громадянського суспільства // Політична думка. – 1996. – № 7.
2. Арон А. Демократія і тоталітаризм /А. Арон – М.: РИФ, 2003.
 3. Банчук М. Громадянське суспільство в Україні: поняття і реальність /М. Банчук //Людина і політика. – 2003. – № 1.
 4. Демократія: Антологія /Упоряд. О. Проценко. – К.: Смолоскип, 2005.
 5. Джефрі С. Александер. Парадокси громадянського суспільства // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 1999. – № 1.
 6. Добропас І. Громадянське суспільство: витоки, основні етапи формування // Вісник Львів. Ун-ту. Філософські науки. – Вип. 1. – Львів, 1999.
 7. Калюх Ю. Втрачені можливості побудови громадянського суспільства в Україні / Національна безпека України, м. Київ, 16 – 19 вересня 2004 р. – К.: Стилос, 2004.
 8. Карась А. Розвиток демократії як здійснення громадянського суспільства // Універсум. – 2000. – № 3–4.
 9. Кремень В. Державний суверенітет у добу глобалізації /В.Кремень //Політика і час. – 2003. – № 10.
 10. Левин І.Б. Гражданское общество на Западе и в России // Полис. – 1996. – №6.
 11. Перегудов С. Гражданское общество как субъект публичной политики /С. Перегудов //Полис. – 2006. – № 2.
 12. Перегудов С. Новейшие тенденции в изучении отношений гражданского общества и государства / С. Перегудов // Полис. – 1998. – № 1.
 13. Перегудов С. Гражданское общество как субъект публичной политики /С. Перегудов //Полис. – 2006. – № 2.
 14. Політична система та інститути громадянського суспільства в сучасній Україні. Навчальний посібник /Редкол. Ф. М. Рудич (голова) та ін. – К.: Либідь, 2008.
 15. Політологічний енциклопедичний словник: А – Я /Упорядник В. П. Горбатенко. – 2-е вид., доп. і перероб. – К: Генеза, 2004.
 16. Політична система та інститути громадянського

суспільства в сучасній Україні. Навчальний посібник /Редкол. Ф. М. Рудич (голова) та ін. – К.: Либідь, 2008.

17. Полохало В. Негражданское общество как социополитический феномен Украины // Полис. – 1999. – № 6.

18. Романюк О. Транзитивні демократії (про визначення характеру політичних режимів перехідних суспільств /О. Романюк //Людина і політика. – 2004. – № 2.

19. Селіванов В., Щедрова Г. ”Громадянське суспільство” та деякі погляди на нього у західній політології // Право України. – 1995. – № 11.

20. Шмиттер Ф. Размышления о гражданском обществе и консолидации демократии // Полис. – 1996. – № 5.

21. Ходаківський М. Громадянське суспільство і національна держава // Віче. – 1998. – №9.

Тема 4. ЛЮДИНА І ПОЛІТИКА

1. Людина як суб’єкт і об’єкт політики. Політичні права та свободи людини і громадянина.
2. Політична позиція та політична поведінка особи. Причини політичної пасивності й аполітичності громадян.
3. Політична участь, діяльність та активність людини.
4. Поняття, чинники, завдання, суб’єкти, основні етапи та типи політичної соціалізації.
5. Концепції політичної соціалізації.

Ключові слова: людина, особа, громадянин, політичне право особи (громадянина), політична орієнтація, політична позиція, політична поведінка, політична активність, політична пасивність, аполітичність, абсентеїзм, індиферентність, конформізм, політична соціалізація.

Темі рефератів

1. Міжнародні документи про політичні права людини і громадянина.

2. Структура та види політичних орієнтацій особи.
3. Політична соціалізація української молоді: форми та ефективність.

Список літератури

1. Бебик В. Політична діяльність: поняття, типологія, стилі // Політологічні читання. – 1994. – № 3.
2. Бебик В., Корнев М. Політична культура та політична соціалізація // Політична думка. – 1993. – № 1.
3. Гаврилова И. Политическая социализация молодежи // Свободная мысль. – 1996. – №7.
4. Гелей С. Політологія: Навчальний посібник /С. Д. Гелей, С. М. Рутар. – 6-те вид., переробл. і доп. – К.: Знання, 2007.
5. Головаха С, Пухляк В. Політична соціалізація в посткомуністичній Україні // Політична думка. – 1994. – № 2.
6. Дилигенский Г.Г. Индивидуализм старый и новый (Личность в постсоветском социуме) // Полис. – 1999. – № 3.
7. Доній Олесь. Покоління оксамитової революції // Сучасність. – 1999. – №1.
8. Ильин И. М., Коваль Б. Й. Личность в политике // Полис. – 1991. – № 6.
9. Козак В. Форми політичної участі громадян у державотворчих процесах // Розбудова держави. –1998. – № 1–2.
10. Лазарев Н. Я. Терроризм как тип политического поведения // Социс. – 1993. – №8.
11. Левчик Д. А., Левчик Э. Г. Типы политического поведения людей // Социс. – 1997. – № 12.
12. Makeev С. Сучасна Україна: громадянська свідомість і політична участь населення // Політична думка. – 2000. – № 2.
13. Makeev С, Надточій А. Політична соціалізація в пострадянській Україні // Політична думка. – 1997. – № 1.
14. Політологія. Навчально-методичний комплекс: навчальний посібник /За ред. Ф. М. Кирилюка. – К. : ЦУЛ, 2004.
15. Політологія: У 2 кн. /За ред. А. Колодій. – К., Ніка-Центр, Ельга, 2003.

16. Політологічний енциклопедичний словник: А – Я /Упорядник В. П. Горбатенко. – К.: Генеза, 2004.
17. Політологія: Підручник /Л. М. Дмитрова, С. О. Кисельов, М. Ф. Шевченко та ін.: За ред. Л. М. Дмитрової, С. О. Кисельова. – К.: Знання, 2009.
18. Політологія: наука про політику/ За заг.ред. В. Кремень, М. Горлач. – К.-Х.: Єдинорог, 2001.
19. Потічний П. Що таке політика ? /П.Потічний //Студії політологічного центру "Генеза". – 1993. – № 1.
20. Рибачук М., Фещенко П. Політичні стани політичної позиції (активної і пасивної) // Нова політика. – 1997. – № 5.
21. Рябов С. Політика як соціальне явище /С. Рябов //Політологічні читання. – 1994.– № 2.
22. Эфиров С. А. Принцип участия (социально–политический контекст) //Социс.–1990.– № 9.
23. Юрій М. Основи політології. Навчальний посібник / М. Ф. Юрій. – К.: Кондор, 2009.

Тема 5. СУСПІЛЬНО–ПОЛІТИЧНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА РУХИ

1. Поняття та типи суспільно–політичної організації.
2. Поняття та типи політичних рухів.
3. Функції суспільно-політичних організацій та рухів.
4. Громадські організації та рухи, їх роль у політичному житті країн світу.
5. Суспільно-політичні організації та об'єднання сучасної України.

Ключові слова: об'єднання громадян, громадська організація, суспільний рух, департизація, масова партія, партійна система, кадрова партія, партократія, молодіжна організація.

Теми рефератів

1. Вплив Народного Руху України на процеси політизації суспільства.

2. Молодіжний рух в Україні.
3. Взаємозв'язок та взаємодія між суспільно-політичними організаціями, рухами та партіями в Україні.

Список літератури

1. Ахременко А. Пространственное моделирование электорального выбора: развитие, современные проблемы и перспективы /А. Ахременко //Полис. – 2007. – № 1, 2.
2. Бакун Л.А. Группы в политике (К истории развития американских теорий) // Полис. – 1999. – № 1.
3. Вишняк О. "Молодь позеленіла?" // Зелений світ. – 1992. – № 1–2.
4. Ворона В. Громадська думка і масові настрої в Росії та Україні до і після серпневої фінансової кризи 1998 року // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 1999. – № 1.
5. Гаврилов Г. Некоторые особенности выборов по многомандатным избирательным округам /Г. Гаврилов //Полис. – 2006. – № 4.
6. Голишев В. Коаліція партій у парламентах /В. Голишев //Політика і час. – 2003. – №5.
7. Головатий М. Класи і партії /М. Ф. Головатий. – К.: ЦУЛ, 2008.
8. Дергачов О. Місце політичних партій у здійсненні влади в Україні /О. Дергачов //Політична думка. – 2002. – № 1.
9. Корнієвський О. Л., Якушик В. М. Молодіжний рух та політичні об'єднання в сучасній Україні. – К., 1997.
10. Матусевич В. Громадська думка: критерії ідентифікації // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2000. – № 2.
11. Мітенко М. Громадська думка про процеси приватизації в Україні // Розбудова держави. – 1998. –№ 3–4.
12. Політологічний енциклопедичний словник: А – Я /Упорядник В. П. Горбатенко. Видання 3-тє. – К.: Альма матер, 2008.
13. Політологія. Навчально-методичний комплекс: навчальний посібник /За ред. Ф. М. Кирилюка. – К.: ЦУЛ, 2004.

14. Політологія: У 2 кн. /За ред. А. Колодій. – К.: Ніка-Центр, Ельга, 2003.
15. Програма Всеукраїнської молодіжної організації "Молода Січ" // Освіта. 1999. – 3 – 10 лютого.
16. Примуш М. В. Політичні партії: історія та теорія /М.В.Примуш. – К.: Професіонал, 2008.
17. Хмелько В. Партійно-політичні та соціально–економічні орієнтації населення України // Політична думка. – 1997. – № 10.
18. Цвих В. Групи інтересів, їх інститути та організація в громадянському суспільстві /В. Цвих //Людина і політика. – 2002. – № 3.
19. Цвих В. Сучасні підходи до визначення сутності та меж функціональних груп інтересів /В. Цвих //Людина і політика. – 2002. – № 1.
20. Шведа Ю. Теорія політичних партій та партійних систем: навчальний посібник /Ю. Шведа. – Львів: Тріада плюс, 2004.

Тема 6. ПОЛІТИЧНА ГЛОБАЛІСТИКА ТА ГЕОПОЛІТИКА

1. Теоретичні основи геополітики.
2. Місце і роль України в сучасній геополітичній картині світу.
3. Предмет, структура та категорії політичної глобалістики.
4. Політичні аспекти глобальних проблем сучасності.
5. Політичні шляхи розв'язання глобальних проблем.

Ключові слова: геополітика, територіальність, світовий геополітичний простір, геостратегічний регіон, геополітичний регіон, буферна держава, національний інтерес, міжнародні відносини, глобальні проблеми сучасності, межа розвитку людства, політична стратегія розв'язання глобальних проблем, міжнародний політичний порядок, цивілізаційне зрушення.

Теми рефератів

1. Європа: формування нової геополітичної ситуації.
2. Національні інтереси України.
3. Геополітичні регіони сучасного світу.

Список літератури

1. Межуев Б. В. Понятие "национальный интерес" в российской общественно–политической жизни // Полис. – 1997. – № 1.
2. Модельски Дж. Эволюции глобальной политики // Дж.Модельски // Полис. – 2005. – № 3 – 4.
3. Костин А. И. Глобалистика и политическая наука // Вестник МГУ. Сер. 12. Политические науки. – 1997. – № 3, 4.
4. Політологія. Навчально-методичний комплекс: навчальний посібник / За ред. Ф. М. Кирилук. – К.: ЦУЛ, 2004.
5. Україна в міжнародних організаціях: навчальний посібник / За ред. Ю. І. Макара. – Чернівці: Прут, 2009.
6. Федоров А. И. Глобальный кризис и новое содержание понятия "политика" // Социально–политический журнал. – 1995. – № 2.

Тема 7. ІСТОРІЯ СВІТОВОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ: ОСНОВНІ ЕТАПИ

1. Зародження політичної думки в країнах Стародавнього Сходу. Політичні вчення Стародавньої Греції та Стародавнього Риму.
2. Середньовічні релігійно-політичні концепції.
3. Н.Макіавеллі – засновник новітньої політичної теорії. Політичні концепції Нового часу (Д.Локк, Т.Гоббс, Ш.Монтеск'є, Ж.-Ж.Руссо, Т.Кант, Ф.Гегель, К.Маркс та інші).
4. Формування політології як самостійної науки у XIX – початку XX ст. М.Вебер – класик західної політології.

Ключові слова: політична історія, політична думка, історія світової політичної думки, політична ідея, політична концепція, політичне вчення, політична наука, політична теорія.

Теми рефератів

1. Аристотель про політику, державу та політичну справедливість.
2. Трактатування політики в працях французьких просвітителів.
3. Вклад М. Вебера у світову політичну думку.

Список літератури

1. Аристотель. Политика // Сочинения. – М., 1990.
2. Арон Р. Демократия и тоталитаризм /Р. Арон. – СПб.: Алегейя, 2000.
3. Вебер М. Избранные произведения. – М., 1990.
4. История политических и правовых учений. Древний мир. – М., 1988.
5. История политических и правовых учений / Под ред. В. С. Нерсесянца. – М.: Норма, 2004.
6. Кант И. Собрание сочинений в шести томах. – М. : Наука, 2006.
7. Кирилюк Ф. Історія зарубіжних політичних вчень нової доби. Навчальний посібник /Ф. М. Кирилюк. – К.: ЦУЛ, 2008.
8. Кирилюк Ф. Новітня політологія. Навчальний посібник /Ф. М. Кирилюк. – К.: ЦУЛ, 2009.
9. Ковлер А.И. Исторические формы демократии / А. Ковлер. – М.: Наука, 1990.
10. Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу /О.Крижанівський. – К.: Либідь, 2002.
11. Макиавелли Н. Государь / Н. Макиавелли. – М.: Планета, 1990.
12. Макиавелли Н. Избранные сочинения. – М., 1982.
13. Мала енциклопедія етнодержавознавства. – К., 1996.
14. Монтескье Ш. О духе законов // Избранные произведения.

– М., 1995.

15. Переломов Л. Слово Конфуція. – М., 1992.

16. Платон. Держава. – К.: Основи, 2000.

17. Платон. Диалоги. – М.: АСТ, 2003.

18. Політологічний енциклопедичний словник: А – Я / Упорядник В. П. Горбатенко. – 2-е вид., доп. і переробл. – К.: Генеза, 2004. – К., 1997.

19. Поппер К. Открытое общество и его враги / К. Поппер. – М.: Культурная инициатива, 1992.

20. Руссо Ж.-Ж. Трактаты. – М.: Мысль, 1999.

21. Себайн Д., Торсон Т. Історія політичної думки. – К., 1997.

22. Скиба В. Вступ до політології. Екскурс в історію правничо-політичної думки / В. Й. Скиба, В. П. Горбатенко, В. В. Туренко. – К.: Основи, 1996.

23. Шляхтун П. Політологія: Теорія та історія політичної науки / П. П. Шляхтун. – К.: Либідь, 2002.

Тема 8. РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ В УКРАЇНІ

1. Зародження та розвиток політичної думки в княжу добу України-Руси. (Володимир Великий, Я. Мудрий, В. Мономах). Верховна влада в Київській Русі IX-XII ст.

2. Політичні ідеї твору Іларіона "Слово о законі і благодаті". "Апокрисис" Х. Філарета про права і свободи українського народу на основі природних прав людини.

3. Конституція П. Орлика як політико-правове втілення української державницької ідеї та демократичних традицій народу.

4. Національне відродження і розвиток української політичної думки в XIX – початку XX ст. Ліберальні та автономно-федералістичні ідеї М. Драгоманова.

5. Національно-політична доктрина М. Грушевського. Націонал-державництво І. Франка.

6. Інтегральний націоналізм М. Міхновського та Д. Донцова.

Ключові слова: українська політична думка, національне

відродження, національна ідея, націоналізм, державницька ідея, незалежність, самостійність, напрям у вітчизняній історико-політичній науці.

Теми рефератів

1. Політичні ідеї українських мислителів доби польсько-литовського засилля (XVI – поч. ХУІІ ст.). Х. Філарет, І. Вишенський, П. Могила.
2. Кирило-Мефодіївське товариство і проблеми державно-політичного устрою (М. Костомаров, П. Куліш, М. Гулак, О. Маркович, В. Білозерський).
3. Т. Г. Шевченко про долю України та шляхи національного відродження.
4. Український консерватизм В. Липинського.
5. Суть українського націонал-комунізму (В. Шахрай, М. Хвильовий, М. Волобуєв, О. Шумський, М. Скрипник).
6. В. Винниченко про національне відродження України.
7. Український націоналізм: світогляд і політика.

Список літератури

1. Брайчевський М. Утвердження християнства на Русі /М. Ю. Брайчевський. – К.: Наукова думка, 1988.
2. Вінниченко В. Відродження нації /В. Вінниченко. – К.: Вид-во політичної літератури України, 1990.
3. Вінниченко В. Заповіт борцям за визволення /В. Вінниченко. – К.: Вид-во "Криниця", 1991.
4. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть /М. Грушевський. – К.: "Знання", 1991.
5. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ ст. Нариси політичної історії /Т. Гунчак. – К.: Либідь, 1993.
6. Донцов Д. Історія розвитку української державної ідеї /Д. Донцов. – К.: Знання, 1991.
7. Дорошенко Д. Нарис історії України: У 2-х т. /Д. Дорошенко. – К.: Глобус, 1991.
8. Зайцев О. Український націоналізм і фашизм (1920 – 30 –ті рр.) /О. Зайцев //Українські варіанти. – 1998. – № 1.
9. Історико-політичні уроки української державності.

- Енциклопедичний словник. – К.-Донецьк: Донеччина, 1998.
10. Історія філософії України. Хрестоматія. – К.: Либідь, 1993.
11. Кармазіна М. Світ ідей Миколи Міхновського – основоположника українського націоналістичного руху // Нова політика. – 1998. – № 6.
12. Коваленко А. Українська політологія: проблеми та труднощі періоду становлення / А. Коваленко // Сучасність. – 1994. – № 10.
13. Кравченко Б. Політичний лад в Україні та політична наука /Б. Кравченко, Ю. Прилюк // Політологічні читання. – 1992. – № 1.
14. Копиленко О.Л. Політико-правові ідеї Т.Шевченка та І. Франка в сучасній ідеологічній боротьбі. – К., 1990.
15. Котляр М. Іларіон Київський // Віче. – 1995. – № 1.
16. Кресін О.В. Національна концепція Миколи Хвильового // Український історичний журнал. – 1997. – № 6.
17. Круглашов А. Драма інтелектуала: Політичні ідеї Михайла Драгоманова. – Чернівці, 2000.
18. Кухта Б. З історії української політичної думки /Б. Кухта. – К.: Генеза, 1994.
19. Мироненко О. Історія Конституції України /О. М. Мироненко. – К.: Ін Юре, 1997.
20. Міхновський М. Самостійна Україна /М. Міхновський. – К.: Діокор, 2002.
21. Політологія. Кінець XIX перша половина XX ст.: Хрестоматія /За ред. О. Семківа. – Львів: Світ, 1996.
22. Романчук О. М. Міхновський – основоположник та ідеолог українського націоналізму // Визвольний шлях. – 1994. – № 6.
23. Себайн Д. Г., Торсон Т. Л. Історія політичної думки. – К., 1997.
24. Скиба В. Вступ до політології: Екскурс в історію правничо-політичної думки /В. Й. Скиба, В. П. Горбатенко, В. В. Туренко. – К.: Основи, 1998.
25. Слюсаренко А. Історія української конституції /А. Слюсаренко, М. Томенко. – К.: Знання, 1993.

26. Сніжко В. Микола Міхновський та його "Самостійна Україна". – К., 1996.
27. Сохань П. Михайло Грушевський і сучасність // Наука і суспільство. – 1998. – № 3 – 4.
28. Танцюра В. Політична історія України / В. Танцюра. – К.: ЦУЛ, 2008.
29. Томенко М. Українська перспектива: історико-політичні підстави сучасної державної стратегії / М. Томенко. – К.: Українська перспектива, 1995.
30. Українська державність у ХХ ст.: Історико-політологічний аналіз. – К.: Фенікс, 1996.
31. Українська політологія: Витоки та еволюція / За ред. Ф. М. Кирилюка. – К.: Ватра, 1995.
32. Франко І. Поза межами можливого // Зібр. тв.: У 50-ти томах. – К, 1983. – Т.45.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ТЕМ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

Тема 1. ПОЛІТИКА ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ

1. Яку назву має модель нерівності, за умов якої суб'єкт, який програє за одним рангом, виграє за іншим?

2. Назвіть основні відмінні риси у визначенні класів за К.Марксом та М.Вебером.

3. Хто з мислителів під час виокремлення класів використовував наступні критерії: контроль за засобами виробництва, кваліфікація, влада, престиж?

1. К.Маркс;
2. Р.Дарендорф;
3. М.Вебер;
4. М.Дюверже.

4. Заповніть таблицю відповідними прикладами, які характеризують відповідні типи мобільності:

Характер мобільності	Вертикальна мобільність		Горизонтальна мобільність
	Висхідна	Низхідна	
Індивідуальна мобільність			
Групова мобільність			

5. Які судження з наведених нижче є вірним?
Теорія "статусного переміщення" стверджує, що:

1. Класи час від часу міняються місцями.
2. Зростання статусу нижчих класів за умов порівняльного зниження статусу традиційно впливових груп зумовлює соціальну напругу.
3. У відкритому суспільстві соціально активна особистість

може підвищити свій статус.

4. Соціальний статус окремих соціальних груп може радикально змінюватися.

6. Якими є характеристики класової приналежності?

Відповідь обґрунтуйте

1. Нерівність у контролі матеріальних ресурсів.

2. Формально закріплена нерівність прав та обов'язків стосовно держави.

3. Ранг у ієрархії влади.

4. Професійна компетентність.

5. Ринкові можливості індивідів і груп, які визначаються володінням власністю.

6. Стать, вік.

7. Назвіть основні класи сучасного індустріального та пост індустріального суспільства.

8. Яка геометрична фігура символізує стратифікацію сучасного західного суспільства: квадрат; коло; піраміда; ромб?

9. Які критерії, можна використовувати для виокремлення вищого класу в західному суспільстві?

1. Найбільш великі розміри прибутку та власності.

2. Великий обсяг політичних прав.

3. Найбільший вплив на суспільство.

4. Конфесійна приналежність, привілейований спосіб життя.

5. Стать, рівень кваліфікації.

10. Представників яких соціально-професійних груп можна віднести до середнього класу: лікарів; студентів; робітників низької кваліфікації; адвокатів; вчителів; найманих сільсько-господарських робітників; інженерів; сміттярів; клерків.

11. Поясніть, чому середній клас вважається соціальною основою стабільності в суспільстві?

12. Які якісні зміни спостерігаються у структурі робітничого класу сучасного індустріального суспільства?

13. Визначте, які якісні зрушення у соціальній структурі радянського суспільства зумовили політичні зміни середини 80-х років?

14. Порівняйте стратифікацію радянського та сучасного українського суспільства. Результати порівняння занесіть у наступну таблицю.

Критерії	Радянське суспільство	Українське суспільство
Домінуючий тип стратифікації		
Рівень диференціації прибутку		
Характер правлячої еліти		
Середній клас		
Ставлення класів до власності		
Престиж професій		

15. Представники яких професійних груп є основою середнього класу, який формується в Україні? Які соціальні групи є основою "потенційного" середнього класу в Україні?

16. Простежте, як змінювався тип стратифікації у різні історичні періоди українського суспільства (до 1917 р., період 1917 – 1920 рр., радянський, сучасний)?

17. Чи можна стверджувати, що в сучасній Україні домінуючим типом стратифікації став класовий? Обґрунтуйте власну точку зору.

Тема 2. ПОЛІТИЧНІ ВІДНОСИНИ ТА ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

1. Назвіть основні елементи структури політичної діяльності.

2. Проаналізуйте основні якості суб'єкта політичної діяльності. Чи кожна соціальна група є (або може стати в

майбутньому) повноцінним суб'єктом політичної боротьби.

3. Якою є мотиваційна структура політичної діяльності?

4. Дайте визначення понять "політична потреба" та "політичний інтерес", розкрийте їх взаємозв'язок.

5. Чи існує відмінність у виборі методів, форм, засобів політичної діяльності у суб'єктів, які володіють політичною владою і які лише ведуть боротьбу за неї?

6. Дайте морально-правову оцінку такому твердженню: "Політична мета виправдовує будь-які засоби".

7. Розкрийте зміст поняття "політична позиція". Які типи політичної позиції прийнято розрізняти у політології?

8. Який стан політичної взаємодії характеризується поняттям консенсус?

9. Дайте визначення поняття політична воля. З'ясуйте значення реалізації політичної волі суб'єктів політики в умовах сучасного політичного процесу в Україні.

10. За напрямками здійснення політична діяльність буває:

1. Державна.
2. Партийна.
3. Громадсько-політична.
4. Комунікативно-інформативна.

Визначте особливості найважливішої з них.

11. За суб'єктами політики політична діяльність буває:

1. Класовою.
2. Міжнародною.
3. Соціально-груповою.
4. Індивідуальною.
5. Національною.

Визначте особливості найважливішої з них.

12. За політичним простором політична діяльність буває:

1. Зовнішньополітичною.
2. Внутрішньополітичною.

Визначте особливості найважливішої з них.

13. За специфікою сфер політична діяльність буває:

1. Військовою.
2. Діяльністю органів безпеки.

Наведіть ще декілька прикладів. Визначте особливості найважливішої з них.

14. Дайте визначення політичного управління. Зазначте його найважливіші функції.

Тема 3. ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

1. Яке з визначень громадянського суспільства найбільш повно відображає його специфіку? Відповідь обґрунтуйте.

1. Суспільство громадян однієї держави.
2. Неполітична сфера, яка утворюється сукупністю добровільних асоціацій, через які реалізуються соціальні, економічні, духовні інтереси індивідів незалежно від держави.
3. Економічна основа держави.
4. Частина суспільства, яка є найбільш активною у політичному житті.

2. Які з перерахованих нижче ознак є типовими для громадянського суспільства? Відповідь обґрунтуйте.

1. Етатизм.
2. Монополія держави на власність.
3. Приватна власність.
4. Незалежні асоціації громадян.
5. Клієнталізм.
6. Патерналізм.
7. Свобода.
8. Корпоративізм.

3. Назвіть основні системоутворюючі елементи громадянського суспільства.

4. Яку роль відіграє приватна власність у структурі громадянського суспільства? Відповідь обґрунтуйте.

5. Кого з мислителів можна віднести до засновників концепції громадянського суспільства? Назвіть основні положення концепції громадянського суспільства даного мислителя.

1. Ж.-Ж. Руссо;

2. Г.Гегель;
3. Дж.Локк;
4. А. Де Токвіль;
5. Т.Пейн;
6. Гі.Макіавеллі;
7. Платон;
8. Цицерон;
9. С.Ліпсет.

6. Кому з мислителів належать наступні висловлювання?

1. "Громадянське суспільство є дефініцією, яка виступає між сім'єю та державою... У громадянському суспільстві кожен для себе – мета, усі інші для нього ніщо. Однак без співвідношення з іншими він не може досягнути власних цілей..."

2. "Суспільство створюється нашими потребами, а уряд – нашими пороками". "Суспільство у будь-якому своєму стані є благом, уряд і усе найкраще є тільки необхідним злом, а найгіршому випадку – нестерпним злом".

3. "Величезна проблема для людського роду, розв'язати яку його змушує природа, – досягнення всеохоплюючого правового громадянського суспільства. Тільки у суспільстві, і саме у такому, у якому його членам надається найвища свобода, а значить існує повний антагонізм ... тільки у такому суспільстві може бути досягнута найвища мета природи: розвиток усіх її задатків, закладених у людстві".

4. "На Сході держава була усім, громадянське суспільство знаходилося у первинному, аморфному стані. На Заході між державою і громадянським суспільством були впорядковані взаємовідносини, і, якщо держава починала хитатися, одразу проступала міцна структура громадянського суспільства".

5. "Візьміть певне громадянське суспільство, і ви отримаєте певний політичний лад, який є тільки офіційним виразом громадянського суспільства".

- К.Марксу;
- І.Канту;
- Т.Пейну;
- Г.Гегелю;

– А.Грамши;

7. *Чи можна говорити про громадянське суспільство стосовно періоду античності? У який історичний період починається формування громадянського суспільства?*

8. *Які ідеї здійснили помітний вплив на формування громадянського суспільства?*

9. *Сформулюйте основні принципи взаємодії громадянського суспільства та держави.*

10. *Які історичні умови та соціальні фактори сприяли формуванню громадянського суспільства?*

11. *Спробуйте сформулювати можливі варіанти взаємодії між: громадянським суспільством та державою.*

12. *Історично громадянське суспільство виникло у Західній Європі. Чи можливо його формування та розвиток на Сході? Наведіть докази "за" і "проти" його розповсюдження за межами західної цивілізації.*

13. *Назвіть основні етапи еволюції громадянського суспільства в Україні.*

14. *Які причини сприяли руйнуванню громадянського суспільства у Радянському Союзі та блокували його виникнення?*

15. *Розвиток громадянського суспільства вважається необхідною умовою існування демократії. Поясніть чому?*

16. *Чому перехід від авторитаризму до демократії неможливий без формування розвинутого громадянського суспільства?*

Тема 4. ЛЮДИНА І ПОЛІТИКА

1. Ви вважаєте, що політична соціалізація:

1. Означає, що людина набуває політичних якостей стихійно.

2. Це цілеспрямований процес з боку держави, політичних партій.

3. Означає, що людина народжується з набором політичних якостей, а згодом їх просто розвиває.

4. Відбувається тоді, коли людина сама впливає на

охоплення політичними цінностями.

Відповідь обґрунтуйте.

2. На першому етапі політичної соціалізації – політизації.

1. Під впливом батьків та близьких формується перша уява про політику.
2. Під впливом ЗМІ формуються основні політичні орієнтації політичної культури участі.
3. Під впливом політичних партій формуються основні ідеологічні орієнтації.
4. Під впливом викладачів формуються багатогранні та глибокі знання про політику.

Яке з цих суджень є вірні? Відповідь обґрунтуйте

3. Яке з трактувань другого етапу соціалізації – персоналізації – може бути визнана вірною? Відповідь обґрунтуйте.

1. У цей період формуються індивідуальні (персональні) політичні переваги.
2. У цей період формується політична ідентичність.
3. У цей період сприйняття влади персоналізується.
4. У цей період відбувається переоцінка основних політичних лідерів.

4. Яке з наведених нижче положень характеризує третій етап соціалізації – ідеалізації? Відповідь обґрунтуйте.

1. На цьому етапі ідеалізуються основні політичні норми і цінності.
2. На цьому етапі найважливішим політичним лідерам приписуються певні якості і на цій основі формується стійке емоційне ставлення до політичної системи.
3. На цьому етапі відбувається руйнування ідеальної уяви про політику.
4. На цьому етапі формується ідеальний тип громадянина.

5. Кінцевим результатом четвертого етапу політичної соціалізації – інституціалізації – є ...

1. Участь індивіда у діяльності політичних інститутів.
2. Діяльність по формуванню нових політичних інститутів.
3. Успішне складання вступних іспитів до інституту.
4. Перехід від персоналізованого сприйняття політики до

більш абстрактного, остаточне формування уяви про діяльність політичних інститутів та політичної системи в цілому.

Відповідь обґрунтуйте.

6. Порівняйте, чим відрізняється процес соціалізації студентів та пенсіонерів?

7. Які суб'єкти належать до агентів соціалізації?

1. Сім'я.
2. Журналісти.
3. Друзі та знайомі.
4. Засоби масової інформації.
5. Викладачі політології.
6. Політичні партії.
7. Система освіти.
8. Декан факультету.

8. До яких моделей політичної соціалізації належать:

1. Соціалізація, яка формує людину, ворожо налаштовану проти будь-якої соціальної та політичної системи, окрім власної.
2. Соціалізація, яка формує лояльне ставлення до певної групи і готовність підтримати її у боротьбі проти інших.
3. Соціалізація, яка формує уяву громадян про свої політичні інтереси, високий рівень громадянської активності.
4. Соціалізація, яка формує позитивне ставлення до влади, правового порядку, традиційних інститутів.

Відповідь обґрунтуйте.

9. У чому полягає специфіка процесу політичної соціалізації в Україні?

Яка з моделей політичної соціалізації повинна стати, на ваш погляд, базовою для України? Чому? Назвіть переваги та недоліки обраної вами моделі стосовно інших моделей.

10. На думку російського політолога П.Шарана, сучасна національна держава, незважаючи на те, яким воно є – демократичним або диктаторським, багатопартійним або однопартійним, заснованим на приватній або державній власності, підтримує власну діяльність по формуванню активної громадянської участі в управлінні власними

справами. Чому так відбувається?

11. У політичній та правовій науці існує поділ прав людини на негативні та позитивні. Негативні права покликані забезпечити автономію людини, невтручання держави у соціальне та приватне життя. Позитивні – покликані гарантувати права людини на будь-які економічні та соціальні цінності. Які права з наведеного переліку можна вважати негативними, а які – позитивними? Відповідь оформіть у вигляді таблиці.

1. Право на життя.
2. Право на власність.
3. Право на працю.
4. Право на свободу висловлювання думок або свободу переконань.
5. Виборче право.
6. Право на честь і гідність.
7. Право на освіту.
8. Право на демонстрації, мітинги.
9. Право на соціальний захист.
10. Свобода совісті.

12. Використовуючи текст Конституції України, визначте зміст основних прав людини і заповніть наведену нижче таблицю.

Особисті (громадянські) права	Політичні права	Соціально-економічні права

13. Фундаментальним правом людини є право на життя.

Однак у багатьох сучасних країнах зберігається смертна кара. Ставлення до неї неоднозначне, існуючі межові позиції можна представити у вигляді двох підходів:

1. Смертна кара протистоїть основному праву людини – праву на життя. Ніхто, у тому числі і держава, не має права посягати на людське життя. Тому смертна кара у правовій

державі повинна бути скасована.

2. Я погоджуюся із тим, що право на життя має фундаментальний характер. Я також погоджуюся із тим, що права людини повинні гарантуватися державою. Однак смертна кара застосовується до тих осіб, які самі порушили права інших людей. Коли людина скоює тяжкий злочин, вона тим самим ставить себе поза законом, мораллю, суспільством. Відповідно, до неї не можуть бути використані основні права людини.

Обговоріть ці підходи та сформулюйте власне ставлення до смертної кари в контексті проблеми забезпечення прав людини.

14. Наприкінці 80-х років гостро постало питання про те, чи має людина право на смерть.

1. Важко та невиліковно хвора жінка 65 років, яка страждає від щохвилинного болю, у нормальному психічному стані звернулася до лікаря з проханням про завершення власного життя.

2. Людина за вчинення тяжкого злочину отримала вирок позитивного ув'язнення. Вона звернулася до судової інстанції з апеляцією про заміну вироку на смертну кару.

Розберіть окремо кожний випадок. Чи має право лікар задовольнити прохання пацієнтки? Чи має право суд задовольнити апеляцію злочинця? Чи має людина право на смерть?

15. Конвенційна участь у політиці – це ...

1. Підписання конвенцій, петицій, закликів.
2. Повна відмова від будь-яких форм політичної активності.
3. Конформістський тип політичної поведінки.
4. Участь у діяльності, спрямованій проти існуючої системи.
5. Легальна та врегульована законодавством політична поведінка.

Відповідь обґрунтуйте.

16. Неконвенційна участь у політиці зводиться до ...

1. Участі у заборонених мітингах, антиурядових акціях.
2. Участі у діяльності дозволеної законом партій.
3. Повної байдужості у політиці.

4. Особливостей первинної соціалізації.
5. Учасі у голосуванні.

Відповідь обґрунтуйте.

17. З точки зору теорії раціонального вибору політична участь є можливою, якщо ...

1. Видатки учасі перевищують винагороду, яка отримується за неї.
2. Видатки учасі дорівнюють винагороді, яка отримується.
3. Видатки учасі менші за отримувану винагороду.
4. Видатки учасі абсолютно відсутні.

Відповідь обґрунтуйте.

18. Визначте, спираючись на концепцію Л.Маслоу, які мотиви будуть визначати політичну участь індивіда, якщо ...

1. Соціально-економічні потреби та потреби у безпеці задоволені.
2. Соціальна ідентичність сформувалася.
3. Не задоволені соціально-економічні потреби.
4. Відсутнє почуття безпеки.
5. Соціальний статус та престиж задовольняють особистість.
6. Соціальний статус та престиж не задовольняють особистість.

Відповідь обґрунтуйте.

19. До чого, з точки зору С.Хантінгтона, призводить випереджаючий розвиток політичної інституціалізації у порівнянні зі зростанням політичної учасі?

1. До посилення стабільності.
2. До зміцнення політичної нестабільності.
3. До прискорення соціально-економічного розвитку.
4. До зміни політичного режиму.

Відповідь обґрунтуйте.

20. Відповідно до досліджень С.Ліпсета більш активними є (оберіть один варіант відповіді з однієї пари) ...

1. Жінки – чоловіки.
2. Люди середнього віку – молодь.
3. Менш освічені – більш освічені.

21. Які з типів політичної поведінки належать до

*протестних? Дайте їх коротку характеристику.
Політичний хепінінг.*

1. Демонстрації.
2. Електоральна участь.
3. Лобістська діяльність.
4. Підкорення закону.
5. Розповсюдження політичних анекдотів.
6. Підпис петицій.
7. Мітинги.

22. Невдоволення народжує протест у тих ...

1. Хто має достатній обсяг ресурсів для впливу на владу.
2. Чий матеріальний стан стабільно залишається поганим.
3. Чий стан раптово погіршився.
4. Чиї запити та потреби зростають швидше, ніж можливості їх задоволення.
5. Хто є більш соціально активним.

Оберіть декілька варіантів відповідей та обґрунтуйте їх.

23 До якого виду можна віднести наступні варіанти участі? Відповідь обґрунтуйте.

1. Під впливом закликів політичних лідерів.
2. Зумовлене особистими інтересами.
3. З огляду на можливість бути покараним у випадку неучасті.
4. З метою висловлення протесту та особистої незгоди з політикою уряду.

Тема 5: СУСПІЛЬНО–ПОЛІТИЧНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА РУХИ

1. На основі ознак, притаманних політичним партіям і суспільно-політичним організаціям та рухам, визначте, чим останні відрізняються від політичних партій.

2. Назвіть типи політичних рухів. Дайте характеристику будь-якому з них.

3. Назвіть типи соціальних рухів. Дайте характеристику будь-якому з них.

4. Назвіть типи нових національних рухів. Дайте характеристику будь-якому з них.

5. Суспільно-політичні рухи – це:

1. Тимчасові об'єднання громадян.
2. Масові об'єднання громадян, які виникають за їх ініціативою.
3. Стихійні об'єднання громадян.
4. Формальні об'єднання громадян.

6. До суспільно-політичних організацій належать:

1. Організації.
2. Добровільні товариства.
3. Творчі спілки.
4. Аматорські колективи.
5. Натовпи.
6. Квазігрупи.

Оберіть усі вірні варіанти відповідей. Дайте коротку характеристику одного типу суспільно-політичної організації.

7. Наведіть типологію соціально-політичних рухів за Е.Гідденсом. Визначте критерії типологізації, використані автором.

8. Типами соціально-політичних рухів є:

1. Трансформаційні.
2. Реформаційні.
3. Комунікаційні.
4. Порятунку.
5. Психологічні.
6. Альтернативні.

Оберіть вірні варіанти відповідей і дайте коротку характеристику будь-якого типу соціально-політичних рухів.

9. Визначте типи громадських об'єднань за спонукальними мотивами виникнення. Наведіть декілька прикладів з сучасної політичної історії України.

10. Визначте типи громадських об'єднань в залежності від визначених цілей функціонування. Наведіть декілька прикладів з сучасної політичної історії України.

11. Визначте типи громадських об'єднань за характером діяльності. Наведіть декілька прикладів з сучасної політичної історії України.

Тема 6. ПОЛІТИЧНА ГЛОБАЛІСТИКА ТА ГЕОПОЛІТИКА

Вкажіть, які з наведених нижче понять та визначень відповідають одне одному:

а) Рімленд	1. Осьовий регіон, який ототожнюється перш за все з територією України та земель, які змикаються з нею
б) Географічний детермінізм	2. Межі, які обмежують простір, на який розповсюджується національний суверенітет.
в) Територіальність	3. Берегові землі, територія на межі суші.
г) Хартленд	4. Сукупність фізичних, соціальних, матеріальних та моральних ресурсів держави, які складають той потенціал, використання якого (або його наявність) дозволяють йому домогтися своїх цілей на світовій арені.
д) Геополітичний регіон	5. Вісі, навколо яких відбувається процес геополітичного структурування та організації простору у певному регіоні.
е) Кордон	6. Сукупність процесів та різного роду механізмів, за допомогою яких живі істоти проголошують, демаркують та захищають райони свого існування.
ж) Геостратегічний регіон	7. Держава, яка розташована між територіями двох або декількох більших держав.
з) Буферна держава	8. Концепція, яка пояснює явища суспільного життя та політичного розвитку особливостями природних умов та географічним положенням країни або регіону.
і) Геостратегічна лінія	9. Геополітична система яка має декілька центрів сили.

к) Багатополярна геополітична система	10. Частина геополітичного регіону, яка відрізняється більш тісними та стійкими політичними, економічними та культурними зв'язками.
л) Геополітика	11. Регіон, навколо держави або групи держав, які відіграють ключову роль у світовій політиці; він є простором, до якого окрім територій регіоноутворюючих країн входять зони їх контролю та впливу.

2. Сучасний поліцентризм у міжнародних відносинах полягає у...

1. Зростанні взаємовпливу різних суб'єктів геополітики.
2. Хаосі та дезінтеграції у міжнародних відносинах.
3. Зміцненні влади наддержав.
4. Біполярності світу.

Оберіть вірні варіанти відповідей та визначте їх зміст.

3. На зміну вертикальній залежності центрів сили та країн періоду біполярності приходить ...

1. П'ятиполярна система.
2. Блокова система.
3. Горизонтальна взаємодія модернізованого цивілізаційного простору.
4. Восьмиполярна система.

Оберіть вірні варіанти відповідей та визначте їх зміст.

4. Якою є основна перспективна перспектива розвитку міжнародних відносин?

1. Формування центрів військової сили.
2. Заміна права сили силою права.
3. Заміна міжнародного права на силові методи.
4. Хаос та анархія.

Оберіть вірні варіанти відповідей та визначте їх зміст.

5. Геополітика – це...

1. Один з методів політологічного дослідження,
2. Частина політичної системи.
3. Політична концепція міжнародних відносин держав або блоків держав.

4. Політична концепція, яка використовує екологічний імператив у глобальних міжнародних процесах.

Оберіть вірний варіант відповіді та обґрунтуйте її.

5. ***Відповідно до більшості аналітичних висновків у рамках теорії "балансу сили", перехід від біполярної моделі світопорядку до багатополлярної означає ...***

1. Забезпечення більшої безпеки для невеликих і слабких держав з боку ядерних держав.

2. Меншу ймовірність загрози використання сили з боку ядерних держав.

3. Меншу загрозу розповсюдження ядерної зброї.

4. Менший ступінь безпеки для більшості країн світу.

Оберіть вірні варіанти відповідей та визначте їх зміст.

7. ***У західній політології теорія світової політики ґрунтується на понятті "національний інтерес".*** "Основою для всіх видів національного інтересу, – пише Ч.Осгуд, – є виживання". Спробуйте сформулювати національні інтереси України.

8. ***Суть проблеми виживання людства зводиться до ...***

1. Відмови від техногенної ситуації.

2. Подолання глобальних проблем сучасності.

3. Світового засвоєння космосу.

4. Відродження релігійних норм.

Визначте їх зміст.

9. ***Який метод розв'язання міжнародних суперечностей останнім часом вважається пріоритетним?***

1. Переговори та діалог між конфліктуючими сторонами.

2. Тиск домінуючої сторони із загрозами використання сили.

3. Втручання третіх сторін і світового співтовариства.

4. Жодне з названого.

Відповідь обґрунтуйте.

10. ***Система міжнародних відносин характеризується ...***

1. Сукупністю взаємодіючих та взаємодоповнюючих елементів.

2. Цілісністю.

3. Інтегративними якостями.

4. Усім названим.

Відповідь обґрунтуйте.

11. Предметом міжнародних відносин не є:

1. Якість життя народу.
2. Існуючі державні кордони.
3. Національно-етнічний склад населення країни.
4. Правила навігації у внутрішніх територіальних водах.

Відповідь обґрунтуйте.

12. Проаналізуйте концепції геополітичної конфігурації Європи:

1. "Європа тотожна Західній Європі".
2. "Європа від Атлантики до Уралу".
3. "Європа від Польщі до Португалії".
4. "Гельсінкська Європа".

В чому полягає причина розмаїття цих концепцій? Наскільки вони адекватно відображають сучасні геополітичні процеси на Європейському континенті? Визначте їх головні недоліки.

13. Теорія світо-системного аналізу Е.Валлерстайна передбачає поділ країн на:

1. Історично утворені (основні).
2. Периферійні (вторинні).
3. Напівпериферійні.
4. Сильні (наддержави).

Визначте логіку та критерії класифікації. До яких типів країн можна віднести Бразилію, Іспанію, Китай, Японію, Німеччину, Україну, США, Польщу, Францію.

14. Автором першої глобальної геополітичної моделі розвитку світової системи є ...

1. А.Мехем.
2. К.Хаусхофер.
3. Ф.Ратцель.
4. Х.Маккіндер.

Наведіть основні положення його теорії.

15. У дослідженні геополітикою феномену сили держави значну роль зіграв:

1. Р.Челлен.
2. Ф.Коломб.
3. Г.Моргентау.

4. Н.Спайкмен.

Наведіть основні положення його теорії.

16. Проаналізуйте зміст поняття глобальні проблеми сучасності. Наскільки актуальними є для країн з різним рівнем економічного розвитку та політичної стабільності:

1. Проблеми збереження миру у зв'язку із загрозою створення нових видів зброї масового знищення.
2. Напрямки розвитку сучасної технологічної цивілізації.
3. Збереження екології та клімату на планеті.
4. Гуманітарні цінності (права і свободи людини).

Відповідь обґрунтуйте.

17. До внутрішніх меж розвитку людства відносяться ...

1. Забезпечення людства ресурсами.
2. Зростання міст.
3. Безвідповідальність у державному правлінні.
4. Забруднення навколишнього середовища.

Розкрийте зміст цих проблем.

18. Що означає гасло, сформульоване Римським клубом: "Мислити глобально, діяти локально"?

19. Проаналізуйте наступні твердження О. Тофлера:

1. "У сучасному світі – знання у силу своїх переваг ...підкорили собі силу і багатство і стали визначальним фактором функціонування влади".
2. "Інформаційна революція" заперечила марксистське твердження про первісність матеріальної бази та вторинність знання. У суспільстві "третьої хвилі" знання управляють економікою, а не навпаки".

20. Що таке Римський клуб?

1. Організація, яка займається дослідженням глобальних проблем.
2. Міжнародна релігійна миротворча організація.
3. Конференція глав держав та еліти бізнесу з економічних питань.
4. Феміністське об'єднання.

21. Наука, яка вивчає політичні методи і способи розв'язання планетарних протиріч між суспільством та оточуючим середовищем, має назву:

1. Політична антропологія.
2. Політична філософія.
3. Політична герменевтика.
4. Політична екологія.

Визначте об'єкт і предмет дослідження цієї науки.

22. Шляхи розв'язання проблеми виживання людства слід шукати у:

1. Відродженні релігійних норм.
2. Відмові від техногенної цивілізації.
3. Подоланні глобальних проблем сучасності.
4. Мирному засвоєнню космосу.

Оберіть варіант відповіді. Відповідь обґрунтуйте.

Тема 7. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ЗАРУБІЖНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ

1. Давньогрецький філософ Сократ стверджував, що "царі та правителі не ті, які носять скіпетр або обрані будь-ким, або отримали владу за жеребкуванням чи шляхом насилля або обману, а ті, які вміють управляти".

За якими критеріями, у відповідності до античної традиції, визначали тих, хто вміє управляти?

2. Деякі політологи вважали, що політичне вчення Платона є теоретичним джерелом тоталітаризму. Які, на ваш погляд, ідеї Платона можуть бути підґрунтям таких тверджень?

3. Аристотель розрізняє два види справедливості: справедливість зрівняльну та справедливість розподільчу. Чим відрізняються ці два види справедливості? За яким принципом повинно здійснюватися, відповідно до Аристотеля, розподіл благ у суспільстві? Наскільки цей принцип може бути використаний сьогодні?

4. Чому античні мислителі Платон та Аристотель виступали проти демократії як форми державного правління? Як розуміти твердження Платона, що саме свобода знищує демократію, "демократія п'яніє свободою"?

5. Які характеристики, відповідно до теорії Н.Макіавеллі,

відрізняють правління еліти лис та еліти левів? Як великий флорентієць пояснює причину зміни пануючої еліти? А яким чином він визначив сучасну правлячу еліту в Україні?

6. У праці "Державець" Н.Макіавеллі формулює принципи діяльності глави держави. Назвіть їх.

7. Т.Гоббс у праці "Левіафан" писав: "Держава є штучно зіставлене тіло, штучний організм, а піддані – частина, яка підкорюється цілому". Наскільки вірно, на ваш погляд твердження англійського філософа? Які елементи держави Т.Гоббс ототожнює, наприклад з пам'яттю людини, його нервами або станом хвороби?

8. Локк і Монтеск'є вважали законодавчу владу верховною, Медісон відмовляється від цієї ідеї, але "винаходить", розвиваючи теорію поділу влади, систему стримування та противаг. У чому полягає зміст його відкриття? Як сьогодні діють стримування та переваги і для чого вони потрібні?

9. Ж.-Ж. Руссо, відомий як противник ідеї народного представництва, вважав, що представницька влада – це рабство. Які аргументи він наводить для обґрунтування своєї позиції? Чи погоджуєтесь ви із ним?

10. Які з наведених нижче висловлювань належать Платону, Макіавеллі, представникам марксизму, теоретикам християнської релігійної доктрини ?

1. Завдання політики – привести державне життя у відповідність до ідеї держави.

2. Моральне начало повинно бути вищим за правове.

3. Там, де починається політика, закінчується мораль.

4. У багатьох випадках те, що є правом, забороняється мораллю, яка звертається до людини із заповідями вищими і більш суворими.

5. Політика є перш за все сфера взаємодії між класами.

6. Політика – це розрахунок, який схожий на інженерний, так само мало, наскільки мало обмежений нормами моралі.

7. Демократія – не стільки спосіб правління, скільки спосіб обмежити уряд, щоб він не заважав розвитку в людині головних цінностей, які дають йому сім'я та віра.

Відповідь обґрунтуйте.

11. Кому з давніх китайських мислителів належать слова: "Народ можна примусити підкорюватися, але неможливо примусити зрозуміти навіщо"?

1. Конфуцію.
2. Лао-Цзи.
3. Мао-Цзи.
4. Шан Яну.

Як ви розумієте цей вислів?

12. Хто першим в історії політичної думки створив модель ідеального державного устрою?

1. Т.Мор.
2. Конфуцій.
3. Платон.
4. К.Маркс.

Наведіть ознаки ідеального державного устрою у відповідності до концепції даного мислителя.

13. Кому належать слова: "Людина – політична істота"?

1. Платону.
2. Цицерону.
3. Аристотелю.
4. Ф.Ніцше.

Що має на увазі даний мислитель? Відповідь обґрунтуйте.

14. Кому належить думка: "Що бажає принцепс (правитель), має силу закону, оскільки народ своєю владою поступився імператору"?

1. Н.Макіавеллі.
2. Ульпіану.
3. Т.Гоббсу.
4. Ф.Аквінському.

Що мав на увазі мислитель?

15. Хто першим в історії політичної думки сформулював теорію "суспільного договору"?

1. Платон.
2. Дж.Локк.
3. Гроцій.
4. Аристотель.

Назвіть основні положення цієї теорії.

16. Хто визначав природний стан людського суспільства як "війну всіх проти всіх"?

1. Т.Гоббс.
2. Дж.Локк.
3. Н.Макіавеллі.
4. Ж.Боден.

Що мав на увазі автор.

17. Хто вперше в історії політичної думки сформулював та обґрунтував поняття суверенітету як абсолютної та постійної влади над громадянами та підданими, не пов'язаної жодними законами, окрім справедливих законів бога та природи?

1. Августин.
2. Платон.
3. Ж.Боден.
4. Т.Гоббс.

Сформулюйте сучасне визначення суверенітету та знайдіть спільне і відмінне у запропонованому та вашому визначеннях.

18. Французький просвітник Вольтер сказав: "Свобода полягає в тому, щоб залежати тільки від законів". Чи правий він? Як ви розумієте свободу? Аргументуйте власну точку зору.

19. Розкрийте зміст теорії "Суспільного договору". Поясніть чому теорію божественного походження держави замінила теорія суспільного договору?

20. Кому з мислителів минулого належить вислів: "Дозволено все, що не заборонено законом"?

1. Дж.Локку.
2. Ш.Монтеск'є.
3. І.Канту.
4. Ж.Ж.Руссо.

Який зміст ви вкладаєте у цей вислів?

21. Німецький вчений К.Хорнунк виокремив серед політико-філософських теорій XIX ст. чотири основних напрямки:

1. Ліберальний.

2. Легітимістський.
3. Романтичний.
4. Реальнополітичний.

У чому, на ваш погляд, полягають методологічні недоліки наведеної класифікації?

Тема 8. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ В УКРАЇНІ

1. Оберіть текст, написаний одним з українських політичних мислителів, прізвища яких наведені нижче.

Уважно прочитайте його та дайте відповіді на наступні питання: До якого наукового напрямку чи течії української політичної думки належить мислитель? Які специфічні та сучасні політичні категорії використовує для пояснення політики? Що із запропонованого ним може бути використаним в умовах сучасного політичного процесу в Україні?

1. В.Білозерський.
2. В.Винниченко.
3. В.Липинський.
4. В.Шахрай.
5. Г. Сковорода.
6. Д.Донцов.
7. І.Вишенський.
8. М.Волобуєв.
9. М.Грушевський.
10. М.Гулак.
11. М.Драгоманов.
12. М.Костомаров.
13. М.Міхновський.
14. М.Скрипник.
15. М.Сціборський.
16. М.Хвильовий.
17. О.Маркович.
18. О.Шумський.
19. П.Куліш.

20. П.Могила.
21. П. Орлик.
22. С Дністрянський.
23. С.Рудницький.
24. С.Старосольський.
25. Т.Шевченко.
26. Ф.Прокопович.

Питання з політології до модульної роботи № 1

1. Предмет і об'єкт політології.
2. Закономірності політології.
3. Структура політології.
4. Категорії політології.
5. Методи політичних досліджень.
6. Функції політології.
7. Становлення політології як науки і навчальної дисципліни.
8. Політичні ідеї у країнах Стародавнього Сходу.
9. Політичні вчення у Стародавній Греції.
10. Політична думка у Стародавньому Римі.
11. Вчення Фоми Аквінського про державу.
12. Політичне вчення Марсілія Падуанського.
13. Політичне вчення Ніколо Макіавеллі.
14. Жан Боден про державу.
15. Політичні ідеї утопічного соціалізму.
16. Політичні вчення в Англії: Т.Гоббс і Дж.Локк.
17. Політичні вчення у Франції: Монтеск'є і Ж.Ж.Руссо.
18. Політичні вчення у Німеччині: М.Вебер і Г.Гегель.
19. Німецький ідеалізм.
20. Класична ліберальна теорія.
21. Критично-утопічний соціалізм.
22. Марксизм.
23. Розвиток політичних поглядів в період Київської Русі.
24. Розвиток політичної думки в Україні в XVII – XVIII ст.

25. Розвиток політичної думки в Києво-Могилянській Академії.
26. Розвиток ідеї державності в казацько-гетьманський період.
27. Основні ідеї державно-політичного устрою в Конституції П.Орлика.
28. Політичні вчення українських просвітителів про суспільство та державу.
29. Історичні умови розвитку політичної думки в Україні першої половини XIX ст..
30. Розвиток політичної думки в Україні другої половини XIX ст.
31. Основні напрямки розвитку української політичної думки у XX столітті.
32. Походження і сутність політики.
33. Об'єкт політики.
34. Функції політики.
35. Місце політичних відносин у системі суспільних відносин.
36. Види політики.
37. Політика як наука й мистецтво.
38. Сутність і види влади.
39. Політична влада.
40. Концепції влади.
41. Поняття ресурсів влади і їх типологія.
42. Структура влади.
43. Ознаки легітимності політичної влади.
44. Типи легітимності політичної влади.
45. Сутність системного аналізу.
46. Концепція політичної системи Д. Істона.
47. Модель політичної системи Г. Алмонда.
48. Структура і функції політичної системи суспільства.
49. Типологія політичних систем.
50. Походження, сутність та ознаки держави.
51. Державне управління та устрій.
52. Форми державного правління.
53. Форми державного устрою.

54. Організація державної влади в Україні.
55. Глава держави.
56. Парламент.
57. Уряд.
58. Поділ державної влади.
59. Правова держава і історія її розвитку.
60. Основні ознаки правової держави.
61. Становлення концепції громадянського суспільства.
62. Структура громадянського суспільства.
63. Взаємозв'язок держави і громадянського суспільства.
64. Становлення правової держави і громадянського суспільства в Україні.
65. Поняття і структура політичного режиму.
66. Політичні й державні режими.
67. Тоталітаризм.
68. Авторитаризм.
69. Демократичний політичний режим.
70. Поняття та політичні принципи демократії.
71. Основні концепції демократії.
72. Виборча система: загальна типологія і порівняльний аналіз.
73. Мажоритарна виборча система.
74. Пропорційна виборча система.
75. Змішана виборча система.
76. Вплив виборчої система по політичний процес.
77. Поведінка виборців: особливості електоральної участі.

Питання з політології до модульної роботи № 2

1. Сутність, функції і типологія політичних партій.
2. Поняття партійної системи. Типологія партійних систем.
3. Етапи становлення та сучасний стан багатопартійності в Україні.

4. Розкрийте зміст та функції "суспільно-політичних рухів" та "груп інтересів". Зробіть порівняльний аналіз.
5. Проаналізуйте співвідношення понять громадянство і підданство.
6. Охарактеризуйте способи набуття і втрати громадянства.
7. Правовий статус апатридів, біпатридів та іноземців. Екстрадиція.
8. Проаналізуйте поняття політичної діяльності, її мотиви, цілі та засоби.
9. Проаналізуйте поняття політичного процесу, його структуру і характер. Класифікація політичних процесів.
10. Охарактеризуйте політичну участь, політичне функціонування та політичну взаємодію.
11. Проаналізуйте поняття політичної поведінки і участі в політиці. Основні форми політичної участі.
12. Охарактеризуйте типологію політичної поведінки особи. Конформізм і неконформізм, колективізм та індивідуалізм.
13. Означте людський вимір політики і основні напрями політичної соціалізації особи.
14. Політична соціалізація: сутність, етапи, типи.
15. Проаналізуйте поняття політичної еліти: ознаки, структура та функції.
16. Охарактеризуйте теорію еліти Г.Моска, В.Парето, Р.Міхельса.
17. Розкрийте типологію політичних еліт. Системи рекрутування.
18. Проаналізуйте поняття політичного лідерства: сутність, функції, типи.
19. Механізми формування політичного лідерства.
20. Охарактеризуйте політичні еліти та політичне лідерство в сучасній Україні.
21. Проаналізуйте політичне управління: суб'єкти, функції, типи.
22. Підготовка та прийняття політичних рішень.
23. Охарактеризуйте державне управління в Україні.

- Цілі і напрям адміністративної реформи.
24. Проаналізуйте поняття політичної свідомості: структура, функції, типи.
 25. Розкрийте політичну психологію як складову політичної свідомості. Психологія натовпу.
 26. ЗМІ та громадська думка: їх роль у функціонуванні демократії в суспільстві.
 27. Політична ідеологія: поняття, структура і функції.
 28. Охарактеризуйте лібералізм і неоконсерватизм. Стан ліберального руху в Україні.
 29. Охарактеризуйте консерватизм і неоконсерватизм. Праві та правоцентристські партії в Україні.
 30. Соціалізм і соціал-демократія: світова теорія і українська практика.
 31. Розкрийте марксистську концепцію політики. Ленінізм. Комуністичний рух.
 32. Охарактеризуйте фашизм і неофашизм: ідейні джерела, соціальна база та цілі.
 33. Політична культура: зміст, структура і функції.
 34. Розкрийте типологію політичної культури.
 35. Охарактеризуйте політичну свідомість та політичну культуру сучасного українського суспільства.
 36. Політичний конфлікт: етапи, типи, причини виникнення та методи подолання.
 37. Охарактеризуйте модернізацію як форму цивілізаційного процесу. Проблеми політичної модернізації українського суспільства.
 38. Охарактеризуйте поняття, функції і види політичних технологій.
 39. Політичний маркетинг.
 40. Виборча інженерія, політична реклама та імідж.
 41. Охарактеризуйте поняття, функції і види політичного менеджменту.
 42. Політичне прогнозування.
 43. Проаналізуйте етнонаціональні спільноти – народ, етнос, нація як об'єкт і суб'єкт політики.
 44. Предмет та функції етнополітології.

45. Охарактеризуйте поняття нації та національної держави. Етнічні, громадські та етногромадські нації.
46. Проаналізуйте поняття національної свідомості, націоналізму, інтернаціоналізму та космополітизму.
47. Охарактеризуйте проблеми, протиріччя та конфлікти в міжнаціональних відносинах: причини виникнення та шляхи розв'язання.
48. Проаналізуйте етнополітику української держави. Проблеми відродження та консолідації української нації.
49. Зовнішня політика держави: цілі, принципи та засоби. Пріоритети зовнішньої політики української держави.
50. Охарактеризуйте світовий політичний процес: особливості на початку третього тисячоліття.
51. Основні тенденції розвитку сучасних міжнародних відносин.
52. Розкрийте участь України в системі міжнародних політичних відносин. Україна у світовому співтоваристві.
53. Охарактеризуйте глобальні проблеми сучасності: політичні аспекти.
54. Розкрийте поняття геополітики. Вплив географічних чинників на місце України в сучасній геополітичній карті світу.
55. Глобалізаційні процеси в сучасному світі та їх геополітичні виміри.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алленов С. Фашизм – многоликий и ... безликий? /С. Алленов //Полис. – 2007. – № 2.
2. Антонюк О. Историчні основи етнополітики в Україні /О. Антонюк //Людина і політика. – 2003. – № 2.
3. Аренд Х. Вирус тоталитаризма /Х. Аренд//Новое время. – 1991. – № 1.
4. Арон Р. Демократия и тоталитаризм /Р. Арон. – М.: РИФ, 2003.
5. Бадзьо Ю. Національна ідея і національне питання. 10 років невизначеності /Ю. Бадзьо//Політична думка. – 2001. – № 1 – 2.
6. Банчук М. Громадянське суспільство в Україні: поняття і реальність /М. Банчук//Людина і політика. – 2003. – № 1.
7. Баньковская С. Миграция, свобода и гражданство: парадоксы маргинализации /С. Баньковская //Полис. – 2006. – № 4.
8. Баранов О. Между Клинтоном и Бушем, или как преподавать мировую экономику? /О. Баранов//Полис. – 2004. – № 6.
9. Барсукова С. Власть и бизнес: новые правила игры /С. Барсукова //Полис. – 2006. – № 6.
10. Баталов Э. Восхождение к политической науке /Э. Я. Баталов //Общественные науки и современность. – 2005. – № 3.
11. Бебик В. Базові засади політології: історія, теорія, методологія, практика: Монографія /В. М. Бебик. – К.; МАУП, 2000.
12. Беліцер Н. ”Етнічний чинник” як складова національної безпеки України /Національна безпека України, м. Київ, 16 – 19 вересня 2004 р. – К., 2004.
13. Білоус А. Політико–правові системи: Світ і Україна /А. О. Білоус. – К.: МАУПП, 2000.
14. Білорус О. Імперативи стратегії розвитку України в умовах глобалізації /О. Білорус //Політична думка. – 2001. – № 4.

15. Бойцов О. Политическая наука в XX веке: общие характеристики и основные этапы становления /О. Бойцов //Вестник МГУ. Серия 12: "Политические науки". – 2001. – № 1.
16. Бублик П. Ідентичність, як фактор політичної культури /П. Бублик //Людина і політика. – 2004. – № 2.
17. Будз В. Проблема визначення законів і закономірностей історичного процесу в філософсько-історичній концепції М. Грушевського /В. Будз //Людина і політика – 2001. – № 6 (18).
18. Василькова С. Проблеми ідентичності сучасного консерватизму /С. Василькова//Людина і політика. – 2003. – № 6.
19. Воронов І. Громадянське суспільство і влада/І. Воронов //Людина і політика. – 2003. – № 1.
20. Воронов І. Етнічні меншини у вимірах демократії /І. Воронов //Політика і час. – 2003. – № 10.
21. Гаджиев К. Политология. Основной курс: учебник /К. С. Гаджиев. – М.: Высшее образование, 2007.
22. Гелей С. Політологія [Текст]: навчальний посібник /С. Д. Гелей, С. М. Рутар. – 6-те вид., переробл. і доп. – К.: Знання, 2007.
23. Гельман В. Из огня да в полымя? (Динамика постсоветских режимов в сравнительной перспективе) / В. Гельман //Полис. – 2007. – № 2.
24. Говоруха С. Теоретико-методологічні засади вивчення феномену політичної культури: у пошуках холистичного підходу /С. Говоруха //Людина і політика. – 2003. – № 4.
25. Гон М. Міжетнічний компроміс: об'єктивний та суб'єктивний виміри /М. Гон //Політика і час. – 2006. – № 1.
26. Гуторов В. Философия политики на рубеже тысячелетий: судьба классической традиции /В. Гуторов //Полис. – 2001. – № 1.
27. Даль Р. Предпосылки возникновения и утверждения полиархий /Р. Даль //Полис. – 2002.– № 6.
28. Демократія: Антологія [Текст] /Упоряд. О. Проценко. – К.: Смолоскип, 2005.
29. Дмитренко М. А. Політична система України: розвиток в

- умовах глобалізації та інформаційної революції [Текст] /М. А. Дмитренко. – К.: Знання, 2008.
30. Дюверже Морис. Политические партии [Текст] /Л. А. Зими́на. – М.: Академический проект, 2000.
31. Евсеев В. Механизм разрешения противоречий и политическая система общества /В. Евсеев //Социально-политические науки. – 2001. – № 9.
32. Журавський В. Становлення і розвиток українського парламентаризму (теоретичні та організаційно-правові проблеми)[Текст] /В. Журавський. – К.: Парламентське видавництво, 2002.
33. Завершинский К. Когнитивные основания политической культуры: опыт методологической рефлексии /К. Завершинский //Полис. – 2002. – № 3.
34. Зазнаев О. Индексный анализ полупрезидентских государств Европы и постсоветского пространства /О. Зазнаев //Полис. – 2007. – № 2.
35. Зазнаев О. Типология форм правления: работа над ошибками /О. Зазнаев //Полис. – 2006. – № 1.
36. Ильин М. Сравнительная политология: научная компаративистика в системе политического знания /М. Ильин //Полис. – 2001. – № 4.
37. Ильин М. Слуга двух господ (О пересечении компетенции политической науки и международных исследований) /М. Ильин //Полис. – 2004. – № 5.
38. Иноземцев В. Глобальный конфликт XXI в. (Размышления об истоках и перспективах межцивилизационных противоречий) /В. Иноземцев, Е. Кузнецова //Полис. – 2001. – № 6.
39. История политических и правовых учений /Под ред. В. С. Нерсесянца. – М.: НОРМА-ИНФРА, 2005.
40. Казанцев А. Тирания, диктатура: когнитивная схема и историческая судьба политических понятий /А. Казанцев //Полис. – 2001. – № 5.
41. Калюх Ю. Втрачені можливості побудови громадянського суспільства в Україні /Національна безпека України, м. Київ. 16 – 19 вересня 2004 р. – К.: Стилос, 2004.

42. Каменская Г. Политические системы современности /Г. В. Каменская, А. М. Родионов. – М.: РОССПЭН, 2009.
43. Капітоненко М. Форми міжнаціонального конфлікту: порівняльний аналіз /М. Капітоненко //Політика і час. – 2003. – № 5.
44. Карл Т. Демократизация: концепты, постулаты, гипотезы (Размышления по поводу применимости транзитологической парадигмы при изучении посткоммунистических трансформаций) /Т. Карл, Ф. Шмиттер //Полис. – 2004. – № 4.
45. Каспэ С. Суррогат империи: о природе и происхождении федеративной политической формы /С. Каспэ //Полис. – 2005. – № 6.
46. Кирилюк Ф. Історія зарубіжних політичних вчень нової доби [Текст] : навчальний посібник /Ф. М. Кирилюк. – К.: ЦУЛ, 2008.
47. Кирилюк Ф. Новітня політологія [Текст]: навчальний посібник /Ф. М. Кирилюк. – К.: ЦУЛ, 2009.
48. Киселев И. Образы государства в международных отношениях: механизмы трансформации /И. Киселев //Полис. – 2003. – № 3.
49. Кіндратець О. Модернізація в Україні та її вплив на стабільність суспільства /О. Кіндратець //Людина і політика. – 2004. – № 3.
50. Конституція України. – К.: Парламентське вид-во, 2010.
51. Косолапов Н. Мировая политика как явление и предмет науки (К дискуссии на страницах "Полиса" и "Международных процессов") /Н. Косолапов //Полис. – 2005. – № 6.
52. Котигоренко В. Сучасна концепція конфлікту /В. Котигоренко //Людина і політика. – 2002. – № 3.
53. Красин Ю. Метаморфозы демократии в изменяющемся мире /Ю. Красин //Полис. – 2006. – № 4.
54. Кремень В. Державний суверенітет у добу глобалізації /В. Кремень //Політика і час. – 2003. – № 10.
55. Куліш А. Практика "PR по-українському". – К.: "АДЕФ-Україна", 2005.
56. Кульчицький С. Еволюція державного устрою в Україні:

- від тоталітаризму до демократії //Віче. – 1997. – № 1.
57. Кухта Б. З історії української політичної думки /Б. Кухта . – К.: Генеза, 1994.
58. Лагутін А. Як демократизувати політичний режим в Україні: оптимістичні судження /А. Лагутін //Політична думка. – 2002. – № 1.
59. Лапкин В. Концепция эволюционного усложнения мировой политической системы /В. Лапкин, В. Пантин //Полис. – 2006. – № 1.
60. Латигіна Н. Демократія: реалії і утопії [Текст] : монографія /Н. А. Латигіна. – К.: ЦУЛ, 2008.
61. Лебедева М. Проблемы развития мировой политики /М. Лебедева //Полис. – 2004. – № 5.
62. Лебедева М. Либеральная демократия как ориентир для посттоталитарных преобразований /М. Лебедева //Полис. – 2004. – № 2.
63. Магун А. ИмперIALIZация (Понятие империи и современный мир) /А. Магун //Полис. – 2007. – № 2.
64. Макаренко В. Намерения и следствия в политике (К анализу когнитивных элементов демократии) /В. Макаренко //Полис. – 2002. – № 4.
65. Малинова О. Исследуя феномен консерватизма /О. Малинова //Полис. – 2003. – № 3.
66. Малинова О. Либерализм и концепт нации /О. Малинова //Полис. – 2003. – № 2.
67. Мелешкина Е. Политические партии на постсоветском пространстве: опыт коллективного исследования /Е. Мелешкина //Полис. – 2006. – № 6.
68. Мелешкина Е. Электоральная инженерия в свете перспектив развития демократии /Е. Мелешкина //Полис. – 2006. – № 2.
69. Мельвиль А. Еще раз о сравнительной политологии и мировой политике /А. Мельвиль //Полис. – 2004. – № 5.
70. Мельвиль А. О траектории посткоммунистических трансформаций //Полис. – 2004. – № 2.
71. Модельські Дж. Еволюції глобальної політики /Дж. Модельські //Полис. – 2005. – № 3 – 4.

72. Новоскольцева Л.О. Політичні аспекти становлення громадянського суспільства в Україні [Текст] : монографія /Л. О. Новоскольцева. – Луганськ, 2011.
73. Новоскольцева Л.О. Проблема формування громадянського суспільства в незалежній Україні [Текст] : монографія / Л.О.Новоскольцева. – Луганськ, 2012.
74. Новые демократии и/или новые автократии? (Материалы круглого стола) //Полис. – 2004. – № 1.
75. Опришко В. Державно-правова реформа в Україні: основні напрями //Право України. – 1998. – № 1.
76. Панов П. Политическое сообщество: конструирование и институционализация /П. Панов //Полис. – 2007. – № 1.
77. Пантин В. Эволюционное усложнение геополитических систем: проблемы методологии и исследования /В. Пантин, В. Лапкин //Полис. – 2002. – № 2.
78. Перегудов С. Гражданское общество как субъект публичной политики /С. Перегудов //Полис. – 2006. – № 2.
79. Песков Д. Мировая политика, или Бег на месте /Д. Песков //Полис. – 2005. – № 1.
80. Піча В. Політологія Текст : підручник для студентів вищих навчальних закладів освіти /В. М. Піча, Н. М. Хома. – Львів: Магнолія Плюс, 2005.
81. Платонов А. Глобальній загрозі – глобальну відсіч. Вплив міжнародного тероризму на формування національних систем безпеки /А. Платонов //Політика і час. – 2006. – № 1.
82. Пляйс Я. Диалектика взаємодії політичних і партійних систем /Я. Пляйс //Полис. – 2004. – № 6.
83. Погорілко В. Державотворчий процес в Україні і ”народ факторів” // Віче. – 1999. – № 10.
84. Політика, право і влада в контексті трансформаційних процесів в Україні [Текст]: монографія /За ред. І. Кресіної. – К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2006.
85. Політична історія України [Текст]: навчальний посібник /За ред. В. І. Танцюра. 2-ге вид., допов. – К. : Академвидав, 2008.
86. Політична система та інститути громадянського

- суспільства в Україні [Текст]: навчальний посібник /Ф. М. Рудич (голова) та ін. – К.: Либідь, 2008.
87. Політологічний енциклопедичний словник: А – Я /Упорядник В. П. Горбатенко. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: Генеза, 2004.
88. Політологія / За ред. О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенка. Видання 3-тє. – К.: Альма матер, 2008.
89. Політологія. Навчально-методичний комплекс: підручник /За ред. Ф. М. Кирилюка. – К.: ЦУЛ, 2004.
90. Політологія: Підручник /Л. М. Димитрова, С. О. Кисельов, М. Ф. Шевченко та ін.; За ред. Л. М. Димитрової, С. О. Кисельова. – К.: Знання, 2009.
91. Політологія: Підручник для вищих навчальних закладів / За заг.ред. Ю. І. Кулагіна. – К.: Альтпрес, 2002.
92. Політологія: У 2 кн. /За ред. А. Колодій. – К. : Ніка-Центр, Ельга, 2003.
93. Примуш М. В. Політичні партії: історія та теорія [Текст]: навчальний посібник /М. В. Примуш. – К.: Професіонал, 2008.
94. Прокопчук І. Поняття і типологія демократії /І.Прокопчук //Людина і політика. – 2003. – № 3.
95. Проскуріна О.О. Політична культура інформаційного суспільства [Текст] : монографія/О. О. Проскуріна. – Луганськ, 2009.
96. Рахшмир П. Консерватизм и либерализм: метаморфозы консенсуса /П. Рахшмир //Полис. – 2005. – № 5.
97. Реут О. Прилагательные суверенитета. Суверенитет как прилагательное /О. Реут //Полис. – 2007. – № 3.
98. Розумний М. Партійний вибір України//Сучасність. – 1998. – № 6.
99. Романюк О. Транзитивні демократії (про вивчення характеру політичних режимів перехідних суспільств /О. Романюк //Людина і політика. – 2004. – № 2.
100. Руденко В. Новые Афина, или Электронная республика (О перспективах развития прямой демократии в современном обществе) /В. Руденко //Полис. – 2006. – № 4.
101. Руденко Ю. Політична свідомість і визначення та актуальні досягнення в контексті розвитку вітчизняною

- політичної науки /Ю. Руденко //Людина і політика. – 2001. – № 4 (16).
102. Сергеев В. Сетевая динамика глобализации и типология ”глобальных ворот” /В. Сергеев, А. Казанцев //Полис. – 2007. – № 2.
103. Сминов А. Этничность и культурный плюрализм в контексте государственной политики /А. Смирнов //Полис. – 2005. – № 4.
104. Соловьев А. Политическая идеология: логика исторической эволюции /А. Соловьев //Полис. – 2001. – № 2.
105. Ткачук В. Моделювання в системі методів аналізу політичного процесу /В. Ткачук //Людина і політика. – 2004. – № 2.
106. Трипольський В. Тернисті шляхи демократії: спроба політологічного аналізу //Український історичний журнал. – 1994. – № 6.
107. Україна: альтернативи поступу (критика історичного досвіду) /В. Г. Кремень, Д. В. Табачник, В. М. Ткаченко. – К. : ARS-UKRAINE, 1996.
108. Україна в міжнародних організаціях [Текст]: монографія /За ред. Ю. І. Макара. – Чернівці: Прут, 2009.
109. Фадеєва Л. Матрица памяти, политики и пространства (о культурах общественной памяти как составной части политических культур) /Л. Фадеєва //Полис. – 2006. – № 1.
110. Фарукшин М. Политическая система общества /М. Х. Фарукшин //Социально-политические науки. – 2001. – № 5.
111. Фесенко М. Міраж ”золотого століття”. Трансформаційні системи міжнародних відносин і формування нової конфігурації світу /М. Феменко //Політика і час. – 2006. – № 3.
112. Фишман Л. Политический миф и идеология: ”опасное сближение ?” /Л. Фишман //Полис. – 2006. – № 4.
113. Цветков В., Кресіна І., Коваленко А. Суспільна трансформація і державне управління в Україні: політико-правові детермінанти. Монографія /НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К. : Видавничий дім ”Ін Юре”, 2003.

114. Цвих В. Групи інтересів, їх інститути та організації в громадянському суспільстві /В. Цвих //Людина і політика. – 2002. – № 3.
115. Челлен Р. О политической науке, ее соотношении с другими отраслями знания и об изучении политического пространства /Р. Челлен //Полис. – 2005. – № 2.
116. Честнейшин Н. Консерватизм и либерализм: тождество и различие /Н.Честнейшин //Полис. – 2006. – № 4.
117. Чиркин В. Глобальные модели политической системы современного общества: индикаторы эффективности /В. Е. Чиркин //Государство и право. – М., 2002. – № 5.
118. Чихарев И. Многомерность мировой политики (К современным дискуссиям) /И.Чихарев //Полис. – 2005. – №1.
119. Шведа Ю. Теорія політичних партій та партійних систем [Текст] : навчальний посібник. – Львів: Тріада плюс, 2004.
120. Шляхтун П. Політологія: Теорія та історія політичної науки [Текст] /П. П. Шляхтун. – К.: Либідь, 2002.
121. Штогрин Д. Концепція національної еліти в історіософії Д.Донцова /Д. Штогрин //Людина і політика. – 2002. – № 3.
122. Щербаков А. Место мифа в политической идеологии /А. Щербаков //Полис. – 2003. – № 4.
123. Эйзенштадт Ш. Парадокс демократических режимов: хрупкость и изменемость /Ш. Эйзенштадт //Полис. – 2002. – № 2, 3.
124. Эндрейч Ч. Сравнительный анализ политических систем /Ч. Эндрейч. – М.: НОРМА, 2009.
125. Юрій М. Основи політології [Текст]: навчальний посібник /М. Ф. Юрій. – К.: Кондор, 2009.
126. Яблонський В., Латко Я. Сучасні політичної партії України. – К.: Альтер-Прес, 1999.
127. Ясько А. Тероризм як форма політичної боротьби /А. Ясько //Політика і час. – 2002. – № 2.

ГЛОСАРІЙ

А

АБОЛІЦІОНІЗМ – суспільний рух, який вимагає відміни, заборони якогось закону.

АБСЕНТЕЇЗМ – прояв байдужого ставлення населення країни до політичного життя, ухиляння, масова відмова виборців від участі у виборах.

АБСОЛЮТИЗМ – необмежена, деспотична форма державного правління, що ґрунтується на сваволі правителя. В умовах А. політична влада (законодавча, виконавча, судова) цілковито належить одній особі.

АБСОЛЮТНА МОНАРХІЯ – форма державного правління, за якої політична влада повністю зосереджена в руках голови держави — монарха і передається у спадок.

АВАНТЮРИЗМ ПОЛІТИЧНИЙ – політичні наміри й дії, що спираються на віру й обман, спрямовуються на здійснення мети, заснованої на уявленнях, бажаннях, міфічних переконаннях без урахування політичних сил і можливостей, розраховані на випадковий успіх.

АВТАРКІЯ – політика замкненості та самоізоляції держави. Частіше за все проявляється у прагненні держави створити самодостатню економіку, здатну функціонувати поза світовою господарською системою.

АВТОКРАТІЯ – система правління, за якої необмежена верховна влада у державі належить одній особі і не контролюється представницькими органами.

АВТОНОМІЯ – широке внутрішнє самоврядування політико–національного утворення в межах єдиної держави. Здійснюється, як правило, на певній території, компактно заселеній етнічними групами, з метою задоволення їх специфічних інтересів у сфері політики, культури, економіки.

АВТОРИТАРИЗМ – державний устрій, характерними рисами якого є режим особистої влади, відсутність демократичних інституцій, диктаторські методи правління.

АВТОРИТЕТ ПОЛІТИЧНИЙ – 1) загально визнаний вплив особи чи організації в різних сферах суспільно-політичного життя, заснований на званнях, моральних якостях, соціальному статусі, досвіді чи міфах; 2) одна із форм легітимного здійснення політичної влади.

АВТОРИТАРНА СВІДОМІСТЬ – форма політичної свідомості, яка характеризується визнанням безумовного, незаперечливого та безмежного авторитету персоніфікованої влади і є соціально-психологічним ґрунтом для встановлення авторитарного й тоталітарного режимів.

АГІТАЦІЯ – один із найважливіших засобів політичного впливу на маси, ідеологічна зброя в боротьбі партій. А. покликана поширювати певні ідеї й лозунги, що спонукають маси до активних дій.

АГІТАЦІЯ ВИБОРЧА – сукупність заходів, з допомогою яких здійснюється широке обговорення політичних, лідових та особистих якостей кандидатів на будь-яку виборчу посаду. Гарантується Конституцією та регламентується законом.

АГРЕГАЦІЯ ІНТЕРЕСІВ – функція політичної системи, яка полягає у наданні однорідності значній кількості різнохарактерних вимог та інтересів, виробленню загальних політичних вимог та їх ієрархізації.

АГРЕСІЯ – форма здійснення зовнішньої політики держави щодо іншої країни чи групи країн. Як правило, це збройний напад на іншу державу з метою захоплення її території або зміни політичного устрою. А. може бути також економічною, психологічною, ідеологічною.

АДАПТАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА – процес пристосування особи та групи до соціально-політичних норм і цінностей певного типу суспільства і політичних систем шляхом соціалізації.

АДМІНІСТРАТИВНИЙ РЕСУРС – умовний термін, якими у перехідних суспільствах позначають політичну практику використання бюрократичною елітою свого службового становища для впливу (часто незаконного) на перебіг і результати виборчої кампанії або інших політичних подій і процесів.

АДМІНІСТРАЦІЯ – 1) розпорядчі органи державного управління; 2) органи виконавчої влади; 3) керівний персонал установи, підприємства, організації.

АКТОР – суб'єкт політики.

АКТИВНІСТЬ ПОЛІТИЧНА – одна з форм політичної активності, діяльність соціальних су'єктів, яка має на меті впливати на прийняття політичних рішень, здійснення своїх інтересів. Політична активність властива як індивідам, так і масам, буває усвідомленою і стихійною.

АКЦІЯ – дія, вчинена всередині країни або на міжнародній арені для досягнення конкурентної політичної, економічної, дипломатичної та іншої мети.

АЛЬ-КАІДА – терористична організація, створена Усамою бен Ладеном у кінці 90-х рр. Аль-Каїда 11 вересня 2001 р. здійснила наймасштабніший у світовій історії терористичний акт, у результаті якого був зруйнований Світовий торговельний центр у Нью-Йорку. Основні сили організації були знищені США та її союзниками під час антитерористичної військової операції в Афганістані у 2002 р.

АЛЬТЕРНАТИВНІ ПОЛІТИЧНІ РУХИ – нові суспільні рухи, які прагнуть знайти нові, нетрадиційні рішення глобальних та інших актуальних проблем людства, що відрізняються від підходів традиційних соціальних організацій – партій, профспілок. Це, насамперед, проблеми екології, війни і миру, якості життя тощо.

АЛЬЯНС – 1) союз, об'єднання держав, організацій на основі договірних зобов'язань; 2) шлюбний союз.

АНАРХІЗМ – ідейно-теоретична течія, в основі якої лежить заперечення інституціонального, насамперед, державного управління суспільством.

АНЕКСІЯ – примусове приєднання, захоплення однією державою території чи частини території, яка належить іншій державі, або будь-якого простору, що перебуває у суспільному користуванні міжнародних співтовариств.

АНКЛАВ – частина або вся територія держави, оточена з усіх боків територією іншої держави чи кількох держав.

АНТИКОМУНІЗМ – сукупність стратегічних доктрин,

політичних та ідеологічних акцій, теоретичних концепцій і пропагандистських заходів, що використовуються проти ідеології, теорії та практики комунізму.

АНТИСЕМІТИЗМ – 1) одна із форм національної та регіональної нетолерантності, що виявляється у ворожому ставленні до євреїв; 2) у новітній час також ідеологія та політичний рух, спрямовані на боротьбу з єврейством.

АПАРАТ АДМІНІСТРАТИВНИЙ – сукупність адміністративних органів держави і місцевого самоврядування, які готують і виконують політичні рішення.

АПАРТЕІД – офіційна державна політика расової дискримінації щодо афроамериканських народів у Південно-Африканській Республіці та Південній Родезії.

АПАТРИД (особа без громадянства) – особа, яка знаходиться на території конкретної держави і не має доказів приналежності до громадянства якоїсь держави взагалі. У місці перебування апатрид одержує документ, що засвідчує його особистість і правовий стан.

АПОЛІТИЧНІСТЬ – ухилення від участі у політичному житті.

АРИСТОКРАТІЯ – 1) форма правління, за якої державна влада належить привілейованій знатній меншості; 2) знать, привілейована частина суспільної групи, яка має особливі права або привілеї.

АСИМЛЯЦІЯ – етнічний процес, під час якого окремі, переважно нечисленні, народи внаслідок тривалого спілкування з іншим народом, серед якого вони живуть, засвоюють його культуру і мову та поступово зливаються з ним.

АСОЦІАЦІЯ – об'єднання, союз, угруповання для досягнення спільної мети.

АСОЦІАЦІЯ ПОЛІТИЧНА – виступає як результат міжособової взаємодії людей, які утворюють різноманітні види політичних товариств, а також як специфічне соціальне об'єднання груп, партій, рухів з визначеним типом організації, відсутністю інституціоналізаційного контролю за суб'єктами, що входять в асоціацію, стандартизації їх дій,

обмеженою роллю політичних санкцій і т.і. Асоціація політична створюється для вироблення загальних платформ, методів, тактики боротьби за політичну владу тощо.

АУТСАЙДЕР – економічний, політичний та інший суспільний об'єкт, який посідає останні місця в різних формах суспільної взаємодії.

Б

БАГАТОПАРТІЙНА СИСТЕМА – форма суспільного управління, за якої боротьба кількох політичних партій за державну владу виступає як механізм використання розбіжностей у політичних програмах, які відображають реальні соціальні інтереси і цілі суспільного прогресу. Для багатопартійної системи характерні періодична зміна партій при владі, що виключає можливість застою і переродження; використання волі народу як засобу вибору суспільних сил, партій і лідерів, найбільш здатних виконати першочергові завдання суспільного життя; виявлення різних підходів, думок та інтересів, що лежать в їх основі; їх гармонізація і спрямованість на розв'язання актуальних завдань розвитку суспільства.

БАЛАНС ПОЛІТИЧНИХ СИЛ – термін, який означає досягнення рівноваги між основними суб'єктами політики в їх здатності впливати на хід вирішення стратегічних проблем національного, регіонального і глобального розвитку (наприклад, між проурядовими й опозиційними партіями, державами або політичними союзами).

БАЛОТУВАННЯ – вид закритого голосування при обранні на посаду тієї чи іншої особи.

БАНКРУТСТВО ПОЛІТИЧНЕ – невідомість, провал у діяльності правлячих кіл держави, політичних партій, окремих політичних діячів, їхня нездатність виконати обіцянки, дані виборцям, членам тих чи інших політичних організацій, громадянам держави.

БАР'ЄР ВИБОРЧИЙ – необхідна кількість голосів

виборців, яка дає змогу партії отримати мандати в парламенті.

БЕЗЛАДДЯ – кризовий стан суспільства або його окремої адміністративно-територіальної одиниці, що характеризується відсутністю впливу якоїсь політичної сили на політичні процеси в країні.

БІЛЬШІСТЬ – кількісне переважання прихильників якоїсь ідеї чи рішення над їхніми противниками. Б. відносна (хоча б на один голос більше від суперника чи альтернативної пропозиції); Б. абсолютна (на користь якогось рішення віддають свої голоси 50 % голосуючих плюс хоча б один); Б. кваліфікована (конституційна, може дорівнювати двом третинам або навіть трьом четвертим усього складу тих, хто приймає рішення або здійснює обрання).

БІПАРТИЗМ – партійна система, в якій визначальну роль відіграють дві основні політичні партії, котрі, перемагаючи на виборах, змінюють одна одну при владі. Б. не виключає існування інших партій, проте справжнє суперництво за владу ведеться між двома основними партіями, а жодна із партій не бере реальної участі в управлінні державою.

БІХЕВІОРИЗМ – один із напрямків у соціології та політології, який передбачає вивчення поведінки суб'єктів суспільної діяльності, особливо акцентує на описі фактів, нехтуючи загальнотеоретичним та ідеологічним підходами до вивчення суспільної реальності.

БЮРОКРАТИЗМ – система управління державою, яка характеризується відірваністю влади та її апарату від широких суспільних верств, спирається на розгалужений прошарок чиновництва.

БОНАПАРТИЗМ – політична система, яка склалася на основі схваленої народом (наприклад, за підсумками плебісциту) і закріпленої у державному праві одноособової влади, диктатури. Термін походить від прізвища Наполеона Бонапарта, який у 1799 р. вчинив у Франції державний переворот, внаслідок якого став першим консулом, а згодом зосередив у своїх руках всю повноту влади.

БЮРОКРАТІЯ – 1) привілейований прошарок чиновників

– адміністраторів у державі; 2) ієрархічно організована система управління державою чи суспільством із допомогою адміністративного апарату, наділеного специфічними функціями та привілеями.

В

ВЕЛИКОДЕРЖАВНИЙ ШОВІНІЗМ – політична ідеологія і практика правлячих кіл панівної нації, спрямована на поневолення інших народів, позбавлення їх суверенітету. В.ш. проявляється у пропаганді расизму, в політиці колоніалізму, розпалюванні ворожнечі між народами, протиставленні й роз'єднанні трудящих різних національностей, переслідуванні національних меншостей, вчиненні геноциду проти цілих народів і т.і. В.ш. виникає з утворенням націй, національних і багатонаціональних держав. Посилення В.ш. спостерігалось напередодні і в період першої і другої світових війн. З ліквідацією колоніальної системи і утворенням самостійних держав В.Ш. змушений всіляко прикриватися соціальною демагогією.

ВЕТО – процедура зупинення законопроекту главою держави або верхньою палатою парламенту.

ВИБОРИ – волевиявлення народу з метою формування органів державної влади або місцевого самоврядування шляхом голосування, реалізація кожним громадянином свого невід'ємного права (в окремих країнах громадянського обов'язку) брати участь у формуванні представницьких органів державної влади та органів самоврядування або брати участь у формуванні виборних органів політичних чи громадських організацій.

ВИБОРЧИЙ ОКРУГ – територіальний підрозділ, у рамках якого населення обирає своїх депутатів або інших виборних посадових осіб.

ВИБОРЧА КАМПАНІЯ – 1) встановлений законом період, впродовж якого політичні партії та організації, а також державні органи, відповідальні за проведення виборів, здійснюють їх організаційну, пропагандистську та

ідеолого-інформаційну підготовку відповідно до встановлених правил; 2) це комплекс організаційних, пропагандистських та інших заходів, що проводяться окремими партіями і кандидатами.

ВИБОРЧИЙ ПОРІГ – найменша кількість голосів виборців, необхідна для обрання одного депутата при пропорційній системі голосування.

ВИБОРЧА ПРОЦЕДУРА – заходи держав з організації і проведенню виборів.

ВИБОРЧА СИСТЕМА – сукупність правил і законів, що забезпечують певний тип організації влади, участь суспільства у формуванні державних представницьких, законодавчих, судових і виконавчих органів, вираження волі тієї частини населення, яка за законодавством вважається достатньою для визначення результатів виборів легітимними.

ВИБОРЧА ТЕХНОЛОГІЯ – цілеспрямовано організована діяльність суб'єкта виборчого процесу, що спирається на визначений план (форму дій) і спрямована на вирішення політично-значимого завдання; система процедур та операцій використання ресурсів, що забезпечує вирішення цього завдання.

ВІДКРИТЕ СУСПІЛЬСТВО – демократичне суспільство, у якому високо цінується свобода і в якому люди можуть і вміють мислити та діяти відповідально, свідомо, беручи на себе цю відповідальність. Головна ідея відкритого суспільства - ідея влади закону.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПОЛІТИЧНА – різновид соціальної відповідальності політиків за результати їхньої діяльності, передбачає певні форми покарання через механізми стримування і противаги (імпичмент, вотум недовіри уряду, дострокове позбавлення депутатських повноважень тощо).

ВЛАДА – 1) центральне, організаційне й регулятивно-контрольне начало політики, здатність, право і можливість суб'єкта політики нав'язувати власну волю, розпоряджатися іншими людьми, суспільними групами, державами за допомогою авторитету, закону, примусу тощо;

2) система керівних (державних) органів.

ВНУТРІШНЯ ПОЛІТИКА – діяльність державних органів і установ та правлячих партій, спрямована на погодження інтересів різних верств населення країни, певне їх підпорядкування та можливе за даних умов задоволення, на збереження існуючого стану речей у суспільстві або цілеспрямоване його перетворення, на забезпечення цілісності, взаємозв'язку і взаємодії окремих сфер суспільства, на соціальний прогрес. Залежно від характеру існуючої форми державного правління В.п. більшою або меншою мірою визначає діяльність суспільства у таких сферах, як виробництво та розподіл, охорона порядку та суспільна безпека, соціальні відносини, соціальне забезпечення, освіта, культура та ін.

ВОЖДИЗМ – тип владних, відносин, заснований на особистій відданості особі, що має верховну владу. Поширений в ідеологізованих, жорстко централізованих суспільствах як ієрархія владних установ корпоративного характеру. Характерна риса В. – ірраціональні моменти сприйняття політичних відносин носіями буденної свідомості, поширення етнокультурних стереотипів – харизматизація та атрибуція вождя.

ВОЛЮНТАРИЗМ ПОЛІТИЧНИЙ – позиція суб'єкта політики, згідно з якою основним фактором досягнення головної мети є воля, особисті прагнення та політичні наміри.

ВОТУМ – рішення, прийняте голосуванням. У парламентській практиці часто виражає довіру чи не довіру уряду.

Г

ГЕОПОЛІТИКА – політична доктрина, яка надає переважного значення в обґрунтуванні політики зовнішнім чинникам.

ГЛАВА ДЕРЖАВИ – державна посада, інституція, якій належить чільне місце в системі органів державної влади, яка уособлює єдність нації, символізує державу, покликана

гарантувати її цілісність, бути чинником гармонійної та ефективної взаємодії "гілок" державної влади між собою.

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ – загально цивілізаційний процес, який передбачає поширення універсальних стандартів (політичних, правових, економічних, технологічних, культурних), вироблених високо розвинутими країнами, на інші країни світу.

ГЛОБАЛІЗМ – стиль у політиці, коли певне питання розглядається і вирішується у контексті загальних для всього людства проблем, що зачіпають усіх і потребують для свого розв'язання спільних зусиль. Виникнення таких проблем пов'язане з розширенням сфери людської діяльності, піднесенням масштабу впливу людини на її оточення до глобального рівня. Суперечності суспільного прогресу призвели до поглиблення соціальних конфліктів, поширення нерационального використання природних ресурсів, забруднення середовища проживання людини.

Сукупність глобальних проблем сучасності умовно можна поділити на дві групи: конфлікти між людиною і природою (демографічна, продовольча, енергетична, сировинна, екологічна; проблеми освоєння космічного простору і світового океану, запобігання стихійним лихам тощо) та між людиною і людиною (проблеми війни і миру, захисту і розвитку духовного середовища, розвитку духовної культури, освіти, інформатики, боротьба із злочинністю і наркоманією, поліпшення охорони здоров'я, розвиток міжнародного туризму та ін). Окремо стоять проблеми подолання відсталості країн, що розвиваються.

Політика Г. – це пошук дійового і послідовного розв'язання проблем, що стосуються всього людства через підпорядкування їх вирішенню локальних, часткових питань, через конструктивне, творче співробітництво, налагоджування раціонального використання природних ресурсів, пошуки більш ефективних і безпечних технологій, встановлення нового економічного порядку.

ГРА ПОЛІТИЧНА – особливий вид політичної дії, головна мета якої – імітація діяльності.

ГРОМАДСЬКА ДУМКА – публічно висловлене ставлення великих груп людей до суспільних справ: проблем розвитку політичної системи, економіки, освіти тощо.

ГРОМАДЯНСТВО – 1) формально зафіксований правовий зв'язок людини з державою, який передбачає певну сукупність взаємних прав і обов'язків; 2) підпорядкованість життєдіяльності особи законам і порядкам даної країни.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО – сфера аполітичних відносин у суспільстві (економічних, духовних, релігійних, приватних, сімейних тощо), галузь самовиявлення інтересів і волі вільних індивідів. У демократичних системах Г.с. зумовлює і визначає сферу діяльності держави та її органів.

ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ – добровільні об'єднання громадян, які сприяють розвиткові їхньої політичної, трудової активності й самодіяльності, задоволенню і захисту їхніх багатогранних інтересів і запитів, діють відповідно до завдань, цілей, закріплених у їхніх статутах.

ГРОМАДЯНСТВО – формально зафіксований правовий зв'язок людини з державою, який передбачає певну сукупність взаємних прав та обов'язків. Кожний громадянин має певні права, визначені внутрішнім законодавством (передусім право на захист життя, свободи, честі, інтересів), та обов'язки відносно своєї держави. Г. визначає належність особи до певної держави, підпорядкованість її життєдіяльності законам і порядкам останньої. За міжнародним правом Г. фіксує суверенну владу держави над своїм громадянином незалежно від місця його перебування та право громадян на захист і заступництво з боку держави.

ГРУПИ ІНТЕРЕСІВ – об'єднання індивідів на основі спільних цілей, які прагнуть здійснювати вплив на політичні інститути з метою прийняття найбільш вигідних для себе рішень.

ГРУПИ ТИСКУ – сукупність індивідів, які під виглядом загального інтересу висувують свої вимоги, висловлюють претензії, що стосуються різних сфер суспільного життя, вимагають їх здійснення від законодавчого органу або політичної партії. Г. т. входять до складу кон'юнктурних,

латентних (прихованих) політичних сил.

Д

ДВОПАРТІЙНА СИСТЕМА – поняття використовується для характеристики партійної системи США та Великобританії. Мова йде лише про ті партії, які наперемінно беруть участь у здійсненні політичної влади і переважають у виборчій боротьбі. Одна з партій завойовує безумовну більшість у парламенті, інша – стає опозиційною. Міцності Д.с. сприяє мажоритарна (від фр.majoritaire – більшість) система визначення наслідків голосування на виборах у представницькі органи, згідно з якою на перший план висувається партія, кандидат від якої дістав більшу кількість голосів на виборах. Мажоритарна система виключає представництво тих партій, які дістали меншу кількість голосів, незважаючи на те, що вони відіграють важливу роль у політичному житті країни.

ДЕІДЕОЛОГІЗАЦІЯ – процес, пов'язаний з руйнуванням тоталітарного політичного режиму, що має монополію на владу та ідеологію. Характеризується утвердженням свободи думки, інформації, звільненням від тотального ідеологічного тиску, підкорення та контролю ідеологічно нейтральних сфер життя.

ДЕКЛАРАЦІЯ – офіційна заява держави (чи групи держав), уряду, політичної партії, громадської організації, в якій доводяться у загальних рисах до відома суспільства якийсь програмний акт, важлива державна подія, закон тощо, урочисто проголошується певний загальнополітичний принцип.

ДЕЛИГІТИМАЦІЯ ВЛАДИ – втрата владою правочинності, невизнання народом законності панування даної еліти через її неспроможність забезпечити ефективне управління державою.

ДЕМАГОГІЯ – використання політичними лідерами або угрупованнями брехні, нездійснених обіцянок, перекручення фактів для досягнення власних цілей,

переважно для здобуття або утримання влади, маніпулювання свідомістю мас.

ДЕМАРШ – заява, виступ держави, партії, політичних угруповань на адресу інших держав, органів влади, службових осіб з висловленням підтримки, визнання, солідарності або, навпаки, осуду, розмежування у якомусь питанні.

ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ – утвердження принципів демократії, встановлення демократичного ладу, здійснення демократичних заходів.

ДЕМОКРАТІЯ – форма політичної організації суспільства, яка визнає джерелом влади народ, його право вирішувати державні справи, водночас захищаючи громадянські права і свободи.

ДЕНОНСАЦІЯ – рішення про припинення дії міжнародного договору.

ДЕПРИВАЦІЯ – стан невдоволення, який викликано розходженням між реальним і/або оцінюваним станом до якого прагне суб'єкт.

ДЕРЖАВА – форма політичної організації суспільства, головною функцією якої є управління суспільними процесами.

ДЕРЖАВНИЙ УСТРІЙ – спосіб організації адміністративно-територіальної, національно-територіальної єдності держави, особливості відносин між її складовими.

ДЕСПОТІЯ – форма державного устрою, за якої правитель користується необмеженою владою над усіма членами суспільства.

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ – процеси чи дії всупереч центральній владі, коли місцеві органи влади або окремі особи діяли незалежно від верховної влади.

ДИВЕРГЕНЦІЯ – зростання кількісної та якісної різноманітності політичних систем, процесів, культур, яке відбувається в результаті активного включення до світового політичного процесу нових країн і народів (внаслідок розпаду колоніальних систем, ерозії та ліквідації блоків та ін.).

ДИКТАТОР – особа, що має необмежену владу і здійснює

одноосібне управління.

ДИКТАТУРА – необмежена політична, економічна, ідеологічна влада, здійснювана певною групою людей на чолі з лідером, ім'я якого чи головна ідея дає назву тому чи іншому виду диктаторського правління.

ДИСИДЕНТ – особа, що відступає від учення панівної церкви або не погоджується з офіційною ідеологією та існуючим режимом. Як феномен характерний для тоталітарних режимів у період їх кризи й розкладу.

ДИСКРИМІНАЦІЯ – обмеження або позбавлення прав певних категорій громадян за ознакою расової чи етнічної приналежності, соціального походження, статі, політичних переконань тощо. Форми Д.: сегрегація, депортація, геноцид.

ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІТИЧНА – невід'ємна складова загальної людської діяльності, специфічна сутність, якої полягає в сукупності дій окремих індивідів і великих соціальних груп, спрямованих на реалізацію їхніх політичних інтересів, насамперед завоювання, утримання і використання влади.

ДОГОВІР ПОЛІТИЧНИЙ – добровільна угода між двома або кількома державами, міжнародними організаціями, народами, націями, соціальними або політичними угрупованнями та організаціями відносно встановлення, зміни або припинення їхніх взаємних зобов'язань і прав у галузі політичних співвідносин. За кількістю учасників Д.п. може бути одностороннім і багатостороннім, за порядком приєднання до нього – відкритим або закритим. У сучасних міжнародних відносинах затверджується розуміння того, що неухильна дотримання договірних зобов'язань відповідає інтересам миру, безпеки і рівноправного взаємовигідного співробітництва.

ДОГМАТИЗМ ПОЛІТИЧНИЙ – відсутність у суспільстві необхідних умов для творчого мислення і відповідної практичної діяльності (демократії, гласності), що спричиняє відрив теорії від практики, відмову від аналізу істинності й доцільності висунутих цілей політики та обмеженість практичної діяльності лише пошуком прийнятних засобів

реалізації цих, на віру прийнятих, цілей.

ДОКТРИНА – система поглядів, ідей, принципів, що лежить в основі політичної діяльності окремої особи чи політичної організації.

ДОСВІД ПОЛІТИЧНИЙ – 1) почуттєво-емпіричне пізнання політичного життя, що ґрунтується на історичній практиці; 2) результат діяльності людей, їхніх соціальних спільностей, який включає сукупність знань і умінь, що історично склалися у сфері політичного життя.

ДУМКА ПОЛІТИЧНА – сукупність ідей, понять, теорій, які відображають діяльність політичних інститутів, суб'єктів політичного процесу, цінностей як на рівні політичної еліти, так і на рівні масової політики.

Е

ЕГАЛІТАРИЗМ – утопічна суспільна теорія, що обґрунтовує необхідність рівності, доходів, майна на базі індивідуального чи колективного господарства, спирається на зрівнялівку в розподілі як принцип організації соціального життя.

ЕКСТРЕМІЗМ – система крайніх політичних поглядів (як "правих", так і "лівих"), прихильники яких застосовують радикальні (у тому числі насильницькі, терористичні) заходи і засоби з метою загострення політичної ситуації, дестабілізації політичного життя.

ЕЛЕКТОРАТ – коло осіб, які мають право брати участь у виборах до органів влади.

ЕЛІТА – привілейована частина суспільства, партії, класу, угруповання, яка характеризується надзвичайними здібностями і найкращими показниками в основних сферах діяльності держави; панівне становище Е. відповідає інтересам усього суспільства, оскільки Е. є найбільш продуктивною й ініціативною його частиною.

ЕЛІТАРИЗМ – система політичних поглядів, яка лежить в основі елітарних теорій, передбачає, що суспільством повинна керувати еліта — найкраща частина суспільства (за

походженням, освітою, багатством тощо).

ЕМБАРГО – 1) засіб політичного та економічного тиску однієї держави (або групи держав) на іншу шляхом обмеження або повного припинення торгово–економічних зв'язків з нею; 2) заборона державної влади на ввезення або вивезення із своєї країни в іншу товарів або валюти.

ЕТАТИЗМ – політична теорія, яка захищає головну роль державної влади у найважливіших сферах суспільного життя: активне втручання держави у життя громадян.

ЕТИКЕТ ПОЛІТИЧНИЙ – норми поведінки, порядок дій і правил, взаємовідносин і принципів у політиці, які становлять сукупність найдоцільніших, глибоко усвідомлених і конкретизованих стосовно того чи іншого суспільства норм загальнолюдської моралі.

ЕТНІЧНА ГРУПА – спільність людей, споріднених або близьких за історичним походженням, етногенезом, мовою спілкування, нинішньою або минулою територією проживання, рисами матеріальної і духовної культури, побутовими звичаями та іншими ознаками. У політико–етнологічному плані статус Е. г. визначається трьома основними параметрами: 1) частини, компоненти цього етнічного цілого живуть на великих географічних просторах, зберігаючи основні типологічні риси своєї етногенезисної організації; 2) не мають єдиного державного утворення, що суверенізує їх політичну волю і забезпечує їх правове самовизначення; 3) далеко за межами батьківщини створили нові етнокультурні **ареали**. Е. г. — один з елементів національної структури поліетнічного суспільства.

ЕТНОГЕНЕЗ – процес формування етносу будь–якого історичного типу і просування його до гранично можливої для нього стадії зрілості. Це: 1) самий початок, вихідний етап у конституюванні етносу; 2) продовження багатостадіального процесу самого конституювання етносу по своїх типових та історичних стадіях.

ЕТНОПОЛІТИКА – політика поліетнічної держави. Демократична держава ставить за мету гармонізацію взаємовідносин між етнічними групами, а також між

нацією–державою в цілому та етнічними групами, що її складають.

ЕТНОС – стала спільнота людей, що склалася в результаті природного розвитку на основі специфічних стереотипів свідомості й поведінки. Е. існує як стійка система, яка протиставляє себе усім іншим аналогічним колективам людей за принципом ”ми — не ми”, ”свої — чужі”. Кожний Е. має оригінальну структуру, що сприймається людьми як етнічна цілісність. У тих випадках, коли така структура стирається, Е. опиняється у стані асиміляції іншими народами. Е. завжди мають спільність поведінкових рис, які передаються від покоління до покоління і які виробляються у процесі адаптації людей в етнічному та ландшафтному середовищі, утворюючи стереотип поведінки Е. Цей стереотип є фундаментом етнічної традиції, яка включає світоглядні й культурні засади, форми співжиття та господарства – неповторні у кожному Е.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВЛАДИ – можливість як політичної системи в цілому, так і її інституційних підсистем адаптуватися до нових вимог та проблем, до мобілізації ресурсів на досягнення влади, які демонструються.

Є

ЄДИНИЙ ФРОНТ (єдиний робітничий фронт) – політичний курс для досягнення єдності робітничого класу у боротьбі як за безпосередні, так і кінцеві цілі робітничого руху. Предбачає товариське співробітництво і єдність дій різних робітничих партій, профспілок, молодіжних та інших організацій, які виражають інтереси трудящих на місцевому, національному або міжнародному рівні на основі поважання позицій одне одного і збереження своїх ідейно-політичних принципів.

З

ЗАКОННІСТЬ – правовий режим життя суспільства, при

якому діяльність усіх державних органів, установ і організацій, службових осіб і громадян здійснюється відповідно до вимог закону.

ЗАКОЛОТ – збройний виступ ворожих державній владі сил. На відміну від путчу, який при захопленні влади спирається на частинку армії, у заколоту ширша соціальна база. Проте за розмахом і рівнем залучення мас він не досягає масштабів збройного повстання, хоча в умовах всебічної кризи суспільства може в нього перерости.

ЗАКОНОДАВЧА ІНІЦІАТИВА – право внесення законопроекту до законодавчого органу (наприклад, до Верховної Ради) відповідно до встановленої процедури.

ЗАКОНОМІРНОСТІ ПОЛІТИЧНІ – необхідні, суттєві, стійкі й повторювані зв'язки у процесі політичних відносин і діяльності, функціонування і розвитку політичного життя, взаємодії політики з іншими сферами суспільного життя.

ЗМОВА – таємна угода вузького кола осіб для досягнення якоїсь політичної мети.

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА – загальний курс держави у міжнародних справах, покликаний регулювати стосунки даної держави з іншими державами і народами відповідно до її принципів і цілей. Діяльність держави в галузі зовнішньої політики будується згідно з положеннями її конституції і спрямована на створення найсприятливіших умов для реалізації цілей, переслідуваних правлячими колами країни. Важливим засобом здійснення З.п. є дипломатія. Крім того, це також політика блоків, переговори, міжнародні наради й конференції, торгово-економічні відносини, воєнна загроза і застосування сили. З.п. тісно зв'язана із сферою соціально-класових інтересів, її зміст і спрямованість зумовлені соціальною природою існуючого ладу, внутрішньою політикою держави.

Одне з головних питань З.п. полягає у тому, щоб створити сприятливі умови для реалізації внутрішньої політики. Тому остання залишається визначальною щодо З.п. Однак стає все більш важливою зворотня залежність внутрішнього розвитку країни від стану справ на міжнародній арені, від впливу (і в

першу чергу економічного) іззовні. Хоча З.п. різних країн спрямована перш за все на задоволення певних соціально-класових та національних інтересів, у сучасних умовах на перший план все більше виходять загальнолюдські цінності. І все більшою мірою зусилля урядів і народів спрямовуються на формування цивілізованих міжнародних відносин, на забезпечення сприятливих умов для мирного творення, на запобігання війнам та ліквідацію воєнної небезпеки, на послідовне здійснення політики мирного співіснування.

ЗРІЛІСТЬ ПОЛІТИЧНА – рівень розвитку особистості, що характеризує ступінь і повноту оволодіння нею політичним досвідом і політичними знаннями.

I

ІДЕАЛ ПОЛІТИЧНИЙ – 1) ціннісно-світоглядне відображення та впорядкування соціальних і політичних реалій у вигляді мети, образів, уявлень про майбутнє; 2) взірць досконалості, який виступає для суб'єктів політики й широких верств населення моделлю бажаного, критерієм оцінки дійсності з позицій віддаленої мети.

ІЄРАРХІЯ – 1) поділ на вищі і нижчі посади, чини; 2) суворий порядок підлеглості нижчих щодо посади або чину осіб вищим.

ІДЕОЛОГІЯ – упорядкована, струнка система поглядів, які виражають ставлення до дійсності, цілі й програми, спрямовані на закріплення, розвиток чи зміну даних суспільних відносин. Ідеологія, як і політика, має універсальний характер, тобто здатна охоплювати найрізноманітніші галузі думки, діяльності, поведінки, визначати їх спрямованість, цілі й засоби. І. вказує політиці систему ідеалів та цінностей, до якої остання має прагнути. Тому виникає консервативна або ліберальна, прогресивна чи реакційна політика.

ІМПЕРІЯ – велика держава, що об'єднує декілька підпорядкованих центральній владі країн або народів

(колоній), примусово інтегрованих у єдину систему політичних, економічних, соціальних і духовних взаємозв'язків.

ІМПІЧМЕНТ – у парламентах західних країн процедура звинувачення вищих посадових осіб (президента, міністрів, федеральних суддів) у випадках порушення ними законів даної держави.

ІНАВГУРАЦІЯ – урочистий акт вступу на посаду голови держави або посвячення в сан.

ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНИЙ – організація політичної діяльності та політичних відносин на основі певних норм та процедур.

ІНТЕГРАЦІЯ ПОЛІТИЧНА – згуртування, злиття громадських, державних структур у межах країни або у ширшу міждержавну спільність (наприклад, СНД).

ІНТЕРПЕЛЯЦІЯ – особливий тип депутатського запиту до уряду або окремого його члена з якогось питання чи по всій політичній лінії, уряду в цілому. Супроводжується, як правило, меморандумом із зазначенням її причин і запропонованим терміном відповіді. І. — дійовий засіб не лише одержання інформації, але й прямого контролю з боку депутатів.

ІНТРИГА ПОЛІТИЧНА – збіг у часі й просторі низки різно-порядкових політичних подій і процесів, який створює якісно новий напрямок розвитку політичної ситуації. І. п., як правило, є результатом цілеспрямованих зусиль, гри політичних сил або окремих політичних діячів для досягнення власних політичних цілей. Подекуди І.п. призводить до політичної змови, заколоту, путчу, перевороту і т. ін.

ІНФАНТИЛІЗМ ПОЛІТИЧНИЙ – політична незрілість, нездатність правильно орієнтуватись у політичному житті, що робить людину політичною іграшкою або прирікає на політичну пасивність.

ІНФОКРАТІЯ – влада інформації. Інформованість правлячих кіл, на відміну від решти суспільства, про діяльність кожного громадянина, соціальної групи,

підприємства, фірми, політичного угруповання завдяки використанню комп'ютерних телекомунікаційних мереж. Це посилює виконавчу владу і зменшує реальну владу виборних структур. Здатність одержувати точну і всеохоплюючу інформацію уможливорює широке маніпулювання масовою свідомістю.

ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНА – невід’ємна складова частина загальної історії, що вивчає політичні погляди і відповідні їм державні та політичні структури, всю політичну надбудову суспільства як у національних мережах, так і у світовому масштабі у процесі їхнього поступального розвитку.

К

КАНДИДАТУРА – особа, яку намічено для призначення на посаду, обрання у виборний орган або прийому в якусь організацію.

КАТЕГОРІЇ ПОЛІТОЛОГІЇ – фундаментальні поняття, що відображають найсуттєвіші зв’язки ознаки політичних процесів і явищ.

КВАЛІФІКОВАНА БІЛЬШІСТЬ – більшість з 2/3 або 3/4 голосів присутніх членів представницького органу, що встановлюється для прийняття правоздатних рішень щодо найважливіших питань, приміром, для ухвалення конституції або внесення до неї змін та доповнень.

КВОТА – мінімум голосів, необхідних для отримання на виборах депутатського мандата.

КЛАС – суспільна група, яка характеризується майновим, владним і освітнім статусом у вертикальному зрізі соціальної структури.

КЛЕРИКАЛІЗМ – політична течія, яка спрямована на посилення впливу релігії і церкви на всі сфери суспільного життя.

КОАЛІЦІЯ – союз політичних партій або угруповань для спільної участі у виборах або створення спільного

(коаліційного) уряду.

КОМПРОМІС – знаходження різними силами, групами, політичними партіями взаємоприйняттого рішення, примирення позицій шляхом взаємних поступок для досягнення певних політичних цілей.

КОМУНІКАЦІЯ – сукупність процесів та інститутів, які здійснюють інформаційний зв'язок між політичною системою та оточуючим середовищем, а також між елементами політичної системи.

КОНВЕНЦІЯ – різновид міжнародного договору, простого за формою і однопредметного за змістом. К. встановлює взаємні права та обов'язки держав, як правило, у певній галузі.

КОНСЕНСУС – 1) політичні та практичні позиції, ідеї, питання, які дають змогу різним політичним силам, суб'єктам політики на переговорах досягти згоди, взаємоприйнятних рішень, встановити взаєморозуміння і взаємодію в певному відношенні; 2) процедура досягнення узгодженого рішення.

КОНСЕРВАТИЗМ – політична ідеологія і практика, яка орієнтується на захист, збереження й підтримку існуючих традиційних засад і форм суспільного життя, морально-правових основ, заперечує революційні зміни, необхідність народних рухів і т. ін.

КОНСТИТУЦІЙНА МОНАРХІЯ – форма державного устрою, за якої влада монарха обмежена конституцією, законодавчі функції передані парламенту, а виконавча влада — уряду.

КОНФЕДЕРАЦІЯ – союз самостійних держав, які об'єднуються для певних цілей, зокрема координації дій у сфері політики (переважно у зовнішньополітичних і військових справах).

КОНФОРМІЗМ – згода, примирення, пристосовництво до різних думок і позицій, пасивне сприйняття існуючого ладу, панівних тенденцій, брак власної позиції у політиці.

КОНЦЕПЦІЯ – система ідей, підходів, поглядів на певні явища, викладена у теоретичних положеннях.

КОН'ЮНКТУРА ПОЛІТИЧНА – момент співіснування

різномірних політичних та соціальних сил і тенденції його зміни. Орієнтація на використання сприятливих політичних обставин, на новизну, заперечуюча спадкоємність. Врахування К п. — обов'язковий елемент вироблення політичної стратегії і тактики.

КООПТАЦІЯ – введення до складу виборного органу нових членів або кандидатів без проведення додаткових виборів.

КОРУПЦІЯ – злочинна діяльність по використанню посадовими особами довірених їм прав і владних можливостей з метою власного благополуччя, збагачення. Типові прояви — підкуп чиновників, політичних діячів, хабарництво, протекціонізм.

КОСМОПОЛІТИЗМ – система поглядів, яка обґрунтовує байдуже ставлення до батьківщини, свого народу, національної культури, звідси вимога відмовитися від боротьби за національний суверенітет і незалежність, проповідь створення всесвітньої держави й уряду.

КРИЗА ПОЛІТИЧНА – форма прояву комплексу суперечностей, що розвинулись і поглибилились на основі економічної кризи, політичної нестабільності. Виражається у формі падіння авторитету правлячих кіл, нездатності офіційних владних структур приймати раціональні рішення, примиряти різномірні інтереси явної або прихованої опозиційної діяльності, спрямованої на ліквідацію даної політичної системи. Наслідками політичної кризи бувають: модернізація політичних структур, економічні перетворення, примирення інтересів різних соціальних груп, наступ реакції і реставрація попередніх владних структур збройним шляхом. У політико-практичному плані набуває форми заміни кадрів, людей.

КУЛЬТ ОСОБИ – єдиновладдя тоталітарного типу, часто релігійного характеру, що означає поглиблення й загострення наявних політичних конфліктів, політичної напруженості.

Л

ЛЕГІТИМАЦІЯ – процедура суспільного визнання, пояснення й виправдання якоїсь дії особи, факту. Л. не означає юридично оформленої законності й цим відрізняється від легалізації.

ЛЕЙБОРИЗМ (від англ. labour – праця) – ідеологія та політика робітничих партій ряду країн (Великобританії, Австралії, Нової Зеландії та ін.), заснована на запереченні класової боротьби, прагненні гармонізації інтересів робітників і капіталістів, встановленні класового співробітництва між ними. У Великобританії члени профспілок автоматично стають членами лейбористської партії за умови сплати членських внесків.

ЛІБЕРАЛІЗМ – система соціально–економічних і політичних поглядів, яка захищає свободи і права особи, приватну власність, демократію, громадянське суспільство, договірний характер державної влади, конкуренцію тощо. У Л. головна настанова на таку організацію суспільного життя, яка визнає політичні й економічні права індивіда у межах діючих законів, що тлумачаться як узагальнення природних потреб нормальних цивілізованих людей. Л. - це насамперед уявлення про самодостатність особи та її прихильність до свободи, що є вартістю сама по собі. Але специфіку Л. становить не сам по собі дух свободи, а розробка інституціонально–правових умов його забезпечення.

ЛІДЕР ПОЛІТИЧНИЙ – голова держави, керівник політичної партії, громадської організації, народного руху тощо, який має високий авторитет, реальну владу і здатний її здійснювати задля розв'язання соціальних і політичних завдань.

ЛОББІ – система організованого впливу різних верств суспільства на діяльність законодавчих органів з метою прийняття вигідних для даних груп рішень.

ЛОЗУНГ – 1) заклик, у якому чітко, стисло виражена провідна ідея, завдання або вимога політичної, громадської організації; 2) в давнину – умовне секретне слово, що

вживалося при сторожовій охороні військ, пароль.

ЛОЯЛЬНІСТЬ – вірність обов'язку і зобов'язанням, повага до існуючого державного ладу, влади, вірність чинним законам.

ЛЮМПЕНИ – декласовані й деморалізовані верстви населення, які опинилися на "дні" суспільства і нездатні до самостійного організованого руху, хоча висуюють завищені соціальні вимоги й претензії.

ЛЮСТРАЦІЯ – узаконена заборона обіймати виборні та інші відповідальні державні посади особам, які брали безпосередню участь в антидемократичній, репресивній діяльності влади при колишньому тоталітарному режимі.

М

МАГДЕБУРЗЬКЕ ПРАВО – феодальне право, за яким міста частково звільнялися від центральної адміністрації і влади феодалів і створювали свої органи самоврядування.

МАЖОРИТАРНА СИСТЕМА – порядок проведення виборів і підрахування результатів голосування, за якою обраним вважається кандидат, що отримав визначену кількість голосів (наприклад, 50 відсотків і більше).

МАКІАВЕЛЛІЗМ – спосіб політичної діяльності, який не обтяжений моральними та етичними нормами, припускає використання брехні, віроломства, жорстокості, будь-яких інших засобів заради досягнення поставленої мети тощо.

МАНІПУЛЮВАННЯ – процес впливу на громадську думку та політичну поведінку для їх коригування у певному, необхідному для владних структур напрямку. Мета М. — спонукати маси до прийняття непопулярних заходів. Засоби: поширення політичних доктрин через засоби масової інформації, соціально-психологічний вплив та ін.

МАНІФЕСТ – 1) урочистий акт, звернення верховної державної влади до населення. Іноді містить законодавчі норми або сповіщає про схвалення важливих законів; 2) письмове звернення, декларація політичної партії,

громадської організації з викладом програмних поглядів, постанов тощо.

МАРГІНАЛЬНІ ВЕРСТВИ – соціальні групи, які внаслідок еволюційних або революційних змін у суспільстві виходять за межі раніше сталих соціальних спільностей; характеризуються приналежністю до двох або більше соціальних груп, звідки виникає маргінальна субкультура.

МАСОВА СВІДОМІСТЬ – один з видів суспільної свідомості, конкретна форма реалізації останньої. Властива великим масивам людей. Характеризується збігом у певний момент і в певних умовах основних компонентів свідомості великої кількості різних суспільних груп. У М.с. дістають відображення знання, уявлення, норми, цінності, які поділяють маси і які вироблені в процесі спілкування, спільного сприйняття соціально-політичних реалій, інформації тощо. М.с. відрізняють загальносоціальна типовість, визнання, санкціонованість великою спільністю. Функціонує як на груповому, так і на індивідуальному рівні.

МЕНТАЛІТЕТ – спільна для соціально-політичної чи етнічної спільноти, організації своєрідна політико-психологічна сукупність понять, настанов, особливостей мислення та поведінки, яка дає змогу однаково сприймати соціально-політичні реалії, оцінювати їх і адекватно діяти, добре розуміючи один одного. М. є одночасно організуючим, консолідуючим чинником на основі такої єдності. М. сприяє підтриманню спадкоємності соціально-політичної групи, сталості поведінки її членів, особливо у кризових ситуаціях.

МЕТРОПОЛІЯ – капіталістична держава, що володіє колоніями.

МІЖНАРОДНА БЕЗПЕКА – такий стан міжнародних відносин, за якого створюються умови, необхідні для існування та функціонування держав, забезпечення їхнього повного суверенітету, політичної та економічної незалежності, можливого опору воєнно-політичному втручання, рівноправних відносин з іншими країнами. Це політика, що сприяє створенню ефективних гарантій миру як

для окремої країни, так і всього світового співтовариства.

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО – загальнодемократична, загально- цивілізаційна система правових норм, що регулюють відносини між суб'єктами (державами, націями) з проблем розвитку людської цивілізації. Норми М.п. створюються шляхом погодження позицій учасників міжнародних відносин та забезпечуються подекуди примусом з боку держав індивідуально чи колективно, а також міжнародними організаціями (наприклад, ООН) відповідно до їх статутів. Ці норми юридично обов'язкові й поділяються на диспозитивні (які можуть змінюватися або не застосовуватися на основі погодження позицій держав з певного питання) й імперативні (що не змінюються, а їх порушення тягне за собою відповідальність).

МІЖНАРОДНА КРИЗА – ситуація в міжнародних відносинах, за якої спостерігається різке загострення стосунків між державами чи блоками держав і загрожує військовим зіткненням між ними.

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ – об'єднання держав або національних товариств (асоціацій) неурядового характеру для досягнення спільних цілей у галузі політичного, економічного, соціального, науково-технічного, культурного життя; одна з найважливіших форм багатостороннього співтовариства поміж державами.

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ – гарантоване право та реальна здатність місцевих територіальних громад самостійно, незалежно і ефективно вирішувати питання місцевого значення в межах повноважень визначеними законом і власної фінансової бази.

МІФОЛОГІЯ ПОЛІТИЧНА – емоційно забарвлена свідомість, почуттєве уявлення про політичну дійсність, що витісняє реальне уявлення, справжнє знання. Сучасний політичний міф – про мудрого вождя, очікування змін, перетворень, що принесуть швидкий результат, – зникає разом з крахом об'єкта поклоніння чи його саморозкриттям. М. п. — сильний аргумент легітимації влади та політики.

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНА – зміна політичної

системи в процесі переходу від традиційного до сучасного суспільства.

МОНАРХІЯ – форма правління, за якої верховна державна влада повністю або частково зосереджена в руках однієї особи і передається у спадок.

МОНІТОРИНГ ПОЛІТИЧНИЙ – процес спостереження, дослідження перебігу політичних процесів, попередження їх небажаного розвитку й прогнозування політичних ситуацій, їх можливого небажаного, негативного повороту.

МОРАТОРІЙ – відстрочення, затримка набуття чинності й виконання певного договору, закону, зобов'язання, вимоги, дії.

МОТИВ ВЛАДИ – психологічна потреба, яка визначає прагнення влади. М. в. зводиться до потреби у домінуванні, впливі, у відчутті власної могутності та переваги.

МУНИЦИПАЛІТЕТ – виборний орган місцевого самоврядування.

Н

НАРОД – 1) у звичайному розумінні – населення держави, країни; 2) спільнота людей, яка змінюється на різних етапах історичного розвитку і включає соціальні верстви і групи.

НАРОДНІСТЬ – історично сформована мовна, територіальна, економічна і культурна спільність людей, яка передує нації. Вона характеризується тими самими ознаками, що й нація, але відрізняється від неї рівнем економічного й соціального розвитку.

НАЦІОНАЛІЗМ – 1) світогляд і система політичних поглядів, яка проголошує пріоритет національних (етнічних) вартостей щодо усіх інших; 2) один з основних принципів державного устрою, коли нація розуміється як одержавлений етнос.

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА – стан соціальних інститутів, що забезпечує їх ефективну діяльність по підтриманню оптимальних умов для існування та розвитку особи й суспільства. Н. б. має три рівні: безпека особи, суспільства і

держави, їх співвідношення залежить від типу політичного режиму, розвитку демократичних традицій.

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ – акумулятор прогресивних національних програм, політичних ідей, гасел, вартостей, рушій національного прогресу, основа національно-визвольних рухів, змагань, національної самосуверенізації. Н.і. становить платформу національної ідеології, визначає теоретичні засади національної свідомості.

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА – система концепцій, засобів, заходів, які використовують різні політичні суб'єкти для вирішення національного питання всередині країни і врегулювання міжнаціональних відносин.

НАЦІОНАЛЬНА САМОСВІДОМІСТЬ – сукупність поглядів, оцінок, думок і відносин, що відображають рівень усвідомлення нацією в цілому чи окремою людиною своєї національної (поряд з етнічною) приналежності, спільності історичної долі, своєрідності, неповторності геополітичних, духовних, соціальних, історичних чинників. Н. с. пов'язана із самоідентифікацією нації – усвідомленням себе як спільності політичної, поліетнічної, громадянської на основі осягнення національної ідеї та національних інтересів.

НАЦІОНАЛЬНА СВІДОМІСТЬ – сукупність теоретичних, буденних, масових, елітних, власне національних і зарубіжних ідей, настанов, прагнень, культурних набутоків, які сприяють прогресивному розвитку нації в усіх сферах її функціонування. Н.с. – універсум буття нації. Має основні рівні: буденний, теоретичний, політично-державний.

НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ – сукупність політичних, економічних, соціальних та інших проблем, пов'язаних з розвитком національних відносин, суперечностями у міжнаціональних та міжетнічних стосунках.

НАЦІОНАЛЬНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ – право нації на утворення власної держави; універсальний принцип розв'язання національного питання. Має декілька рівнів: право особи на особисту національну самоідентифікацію;

вільний вибір державно-національних утворень, національно-територіальної автономії відповідно до волі населення; право на культурно-національну автономію.

НАЦІОНАЛЬНИЙ ХАРАКТЕР – сукупність основних для певної нації особливостей психіки, сприйняття світу, форм реакції на нього, емоційно-чуттєвих проявів. Н.х. виражається у темпераменті, менталітеті. Н. х. – складовий елемент і основа психічного складу нації та національної психології в цілому, що робить націю не схожою на інших.

НАЦІОНАЛЬНІ ВІДНОСИНИ – відносини між різними соціально-етнічними спільнотами, з одного боку, й урядами, державними і політичними організаціями, установами – з іншого.

НАЦІОНАЛЬНІСТЬ – 1) належність до певної нації, народності чи певної національної групи; 2) термін для спільного визначення нації і народності.

НАЦІЯ – 1) історична соціоетнічна, політична, духовна спільність людей з певною психологією, самосвідомістю, спільною територією, економічним життям, культурою, мовою; 2) сукупність громадян однієї держави.

НЕЙТРАЛІТЕТ – політика, заснована на невторчанні у розвиток політичних колізій, конфліктів тощо. Держава із статусом нейтралітету принципово ухиляється від участі у війнах, Військово-політичних союзах.

НЕОКОНСЕРВАТИЗМ – сучасна політична течія, що пристосовує традиційні цінності консерватизму до реалій постіндустріального суспільства й визначає урядову політику та політичний курс провідних країн Заходу останніх десятиліть.

НЕОЛІБЕРАЛІЗМ - сучасна політична течія, різновид традиційного лібералізму, який відстоює принципи обмеженого втручання держави в економічну та соціальну сфери, пріоритету прав та свобод громадян над державними інтересами, інтеграції націй у глобальні процеси розвитку.

НЕОФАШИЗМ – ідеологія і політика крайніх правих реакційних течій, угруповань і партій, ідейною основою яких є значною мірою трансформовані і пристосовані для сучасної

соціальної структури концепції фашизму.

НЕПРИЄДНАННЯ РУХ – міжнародне політичне об'єднання країн з різним політичним ладом, які прагнуть спільними зусиллями гарантувати національну, регіональну і глобальну безпеку. Нині до Н. р. входять як повноправні члени 102 країни Азії, Африки, Латинської Америки, Європи та Океанії.

НИГІЛІЗМ – заперечення загальноприйнятих вартостей, ідеалів, законодавчих норм, культури, форм суспільно–політичного життя та ін.

НОРМИ ПОЛІТИЧНІ – загальноприйняті, а також встановлені державою обов'язкові правила й порядок загального характеру, покликані сприяти врегулюванню політичних відносин, забезпеченню їх зміни та розвитку.

О

ОБСТРУКЦІЯ – спосіб висловлення протесту, один з методів політичної боротьби, який полягає у спонуканні до зриву засідань або зборів (наприклад, шляхом вчинення галасу), щоб не допустити або затримати прийняття небажаного для опозиції рішення, законопроекту тощо.

ОЛІГАРХІЯ – політичне та економічне панування, правління невеликої групи людей, а також сама ця група.

ОПОЗИЦІЯ – 1) протиставлення своєї політики політиці інших політичних сил; 2) виступ проти думки більшості у законодавчих, партійних та інших структурах. Розрізняють О. помірковану, радикальну, лояльну, конструктивну, деструктивну (руйнівну).

ОПОРТУНІЗМ – політичний курс, який характеризується пристосовництвом, безпринципністю, угодовством, зрадою інтересів певної політичної сили чи ідеології.

ОХЛОКРАТІЯ – 1) ситуація заколотів, погромів, безладдя, в якій натовп виступає господарем становища; 2) влада суспільно–політичних груп, що апелюють до популістських настроїв у їх примітивних, масованих варіантах. Така влада

динамічно реагує на суспільні настрої, стереотипи масової свідомості, орієнтується на люмпенізовані та маргінальні верстви, вдається до провокацій для спонукання масових пристрастей і заворушень.

П

ПАБЛІК РІЛЕЙШНЗ — спеціалізована діяльність державних і громадських організацій, що забезпечує взаєморозуміння і доброзичливість у контактах з масами (публікою), соціальними групами. Реалізується шляхом поширення інформації, що розкриває механізми здійснення влади, контактами, які імітують довіру у взаємовідносинах влади і мас. П. р. — важлива складова управлінської діяльності, покликана забезпечити взаєморозуміння, довіри між сферою управління і широкими суспільними верствами, соціальним середовищем.

ПАРЛАМЕНТ – найвищий виборний законодавчий орган, який здійснює представництво основних політичних сил і соціальних груп суспільства.

ПАРЛАМЕНТАРИЗМ – сукупність форм взаємодії парламенту з іншими органами політичної влади.

ПАРЛАМЕНТСЬКА РЕСПУБЛІКА – республіканська форма правління, де верховна влада в державі належить парламенту. Останній самостійно формує кабінет міністрів, обирає прем'єра, призначає органи конституційного нагляду та інші державні інститути.

ПАРТИКУЛЯРИЗМ – принцип соціальної та політичної активності, орієнтований на захист приватних чи вузькогрупових інтересів. Це прагнення до самостійності окремих частин держави чи різних сфер соціального життя, тенденція до автономізації особистості, що дає змогу останній уникнути політичної доктринізації.

ПАРТІЙНА СИСТЕМА – складова політичної системи суспільства. Має такі компоненти: 1) специфіка місця і ролі політичних партій у громадянській структурі суспільства; 2) характер взаємодії кожної з них з іншими партіями і

суспільними рухами; 3) політика партій щодо професійних, культурних, спортивних, молодіжних і організацій, з яких рекрутуються партійні ряди. П.с. структурує соціальні інтереси, політичні погляди, сприяє їх реалізації на місцевому та загальнонаціональному рівнях, організовує суспільно-політичні сили, зокрема виборців. П.с. є другим найважливішим каналом здійснення влади. Існують одно-, дво- та багатопартійні П. с.

ПАРТІЯ ПОЛІТИЧНА – організована група людей, які мають спільні політичні інтереси, ідеологію, програму і беруть участь у боротьбі за утримання або зміну політичної влади.

ПАРТОКРАТІЯ – панування у політичній системі суспільства однієї чи групи споріднених партій, що зосереджують у своїх руках управління всіма сферами суспільного життя.

ПАТЕРНАЛІЗМ – ідеологія і практика управління соціальними групами, верствами з позиції ”батьківської турботи”, нав’язування думки про залежність їх від сильного ”батька”.

ПАЦИФІЗМ – антивоєнний рух, представники якого виступають проти будь-яких воєн незалежно від їх характеру і мети. Прихильники П. стоять на позиціях морально-етичного засудження збройної боротьби, яка несе людські жертви.

ПЕРЕВОРОТ ПОЛІТИЧНИЙ – специфічна форма захоплення влади певним політичним угрупованням, що передбачає докорінні зміни у персональному складі правлячої еліти.

ПЕТИЦІЯ – письмове прохання від імені групи, яке подається до вищих органів влади.

ПЛАТФОРМА ПОЛІТИЧНА – основні, принципові теоретичні положення, вимоги, практична програма, які висувають політична партія, суспільна група чи організація.

ПЛЕБІСЦИТ – форма загального голосування, різновид референдуму.

ПЛУТОКРАТІЯ – політичний устрій, за якого державна

влада належить представникам найзаможніших верств суспільства.

ПЛЮРАЛІЗМ – система влади, засіювана на взаємодії і співпраці основних політичних сил і організацій.

ПОДІЛ ВЛАДИ – принцип розмежування функцій у єдиній системі державної влади з поділом її на законодавчу, виконавчу й судову гілки, які здійснюють свої повноваження кожна самостійно, врівноважуючи одна одну.

ПОЛІАРХІЯ – множинність, розосередження влади. Поняття у політичний лексикон було введено Р. Далем. Поліархія, в його розумінні – це реально існуючі режими, які в значній мірі відповідають демократичному ідеалу.

ПОЛІТИКА – сфера людської діяльності, що пов'язана з відносинами між суспільними групами, партіями, державами з приводу завоювання, утримання і використання влади. Охоплює як певні настанови й цілі, якими суб'єкти керуються у своїх справах, так і практичну діяльність щодо їх реалізації.

ПОЛІТИКА ВНУТРІШНЯ – політика, яка виробляється і здійснюється всередині країни.

ПОЛІТИКА ЗОВНІШНЯ - 1) політичний курс держави на міжнародній арені; 2) комплекс зовнішньополітичних відносин із державами і народами.

ПОЛІТИКА МІЖНАРОДНА – система економічних, правових, дипломатичних, ідеологічних, військових, культурних та інших зв'язків і відносин між народами, державами й групами держав, провідними соціальними, економічними та політичними силами й організаціями, що діють на світовій арені.

ПОЛІТИКА НАЦІОНАЛЬНА – політика, спрямована на розв'язання комплексу проблем і суперечностей, що об'єктивно виникають у сфері міжнаціональних відносин, на створення сприятливих умов для розвитку основного етносу та національних меншин.

ПОЛІТИЧНА ВОЛЯ – здатність політичного суб'єкта до послідовної реалізації поставлених цілей у сфері політичної влади.

ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА – меншість суспільства, що являє

собою достатньо самостійну, вищу, відносно привілейовану групу, наділену видатними психологічними, соціальними й політичними якостями, яка бере безпосередню участь у затвердженні та здійсненні рішень, пов'язаних із використанням державної влади або здійсненням впливу на неї.

ПОЛІТИЧНА ДЕЗІНФОРМАЦІЯ – поширення інформації, що вводить в оману суспільство в цілому чи певні суспільні групи, з метою політичної дестабілізації, досягнення певних політичних цілей, маніпулювання.

ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ – заходи суб'єктів політики у сфері політичного життя для реалізації своїх інтересів і потреб.

ПОЛІТИЧНА ДОКТРИНА – система настанов, які визначають цілі, що у даних конкретно-історичних умовах можуть бути прийняті для реалізації державою, партією чи рухом, а також засоби їх досягнення.

ПОЛІТИЧНА ІДЕОЛОГІЯ – система концептуально оформлених політичних, правових, релігійних, естетичних і філософських уявлень, поглядів та ідей, які відображають ставлення людей до дійсності й одне до одного, способи пізнання та інтерпретації буття з позицій цілей, ідеалів, інтересів певних соціальних груп та суб'єктів політики.

ПОЛІТИЧНА КРИЗА – фаза політичного процесу, яка характеризується порушенням політичної стабільності в суспільстві, неможливістю ефективного функціонування політичної системи; гострий, важкий політичний стан суспільства, державно-правової системи, партії.

ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА – сукупність соціально-психологічних настанов, вартостей і зразків поведінки соціальних верств, окремих громадян, які стосуються їх взаємодії з політичною владою. П. к. включає рівень знань і уявлень про політику, емоційне ставлення до неї, що мотивує політичну поведінку громадян.

ПОЛІТИЧНА МЕТА – ідеальний образ майбутнього результату політичної діяльності, який виникає на підставі певних інтересів, уявлень, доктрин.

ПОЛІТИЧНА МОДЕРНІЗАЦІЯ – 1) комплекс науково-методологічних засобів, спрямованих на пояснення джерел, характеру і напрямів політичних змін на історичній, сучасній і постсучасній стадіях загально цивілізаційного розвитку з розкриттям на рівні окремо взятих соціумів усієї сукупності відносин: держава – міжнародна система, держава – громадянське суспільство, держава – особистість, індивідум – індивідум та ін.; 2) практичне втілення елементів раціоналізації влади і політичної бюрократії через органічне поєднання політичних, економічних і духовних чинників соціального розвитку; зростання здатності політичної системи адаптуватись до нових соціальних зразків; ослаблення і заміну традиційних еліт модернізаторськими; подолання відчуження населення від політичного життя й забезпечення його групової та індивідуальної участі в ньому; постійне вдосконалення нормативної та ціннісної систем суспільства.

ПОЛІТИЧНА ОПОЗИЦІЯ – легальна форма протистояння, протидії певної соціальної або політичної групи чи партії офіційному курсові.

ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ – добровільне та організаційно оформлене об'єднання громадян, яке виражає інтереси частини суспільства і прагне до їх задоволення шляхом здобуття, отримання і використання державної влади.

ПОЛІТИЧНА НАУКА – сукупність знань про політику, створена системою наук, що вивчають політичні феномени. Функції П. н.: службова – для обслуговування політичної практики; пізнавальна – для аналізу, критичної перевірки політичних ідей; прогностична – для передбачення тенденцій політичного життя, попередження небажаних результатів.

ПОЛІТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ – 1) система взаємодії різних соціальних сил для досягнення політичних цілей; 2) об'єднання людей, які ставлять взаємоприйнятну політичну мету і прагнуть у своїй діяльності реалізувати її.

ПОЛІТИЧНА ПРОГРАМА – форма викладу або конкретизації політичної доктрини, а також сам документ, де вона фіксується.

ПОЛІТИЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ – наукове дослідження (передбачення) перспектив конкретного політичного суб'єкта, політичної ситуації та політичного процесу загалом.

ПОЛІТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ – наукова дисципліна, предметом якої є психологічні компоненти політичної поведінки різних соціальних суб'єктів. Вивчення останніх дає змогу застосовувати знання психології до пояснення політичних явищ.

ПОЛІТИЧНЕ РІШЕННЯ – політична дія інформованого суб'єкта влади для реалізації певної мети, що передбачає оптимізацію зовнішніх, внутрішніх умов функціонування даного суб'єкта і визначення перспектив його подальшого розвитку.

ПОЛІТИЧНА СВІДОМІСТЬ – домінуючі у даному суспільстві або найпоширеніші типові уявлення про різні аспекти політичного життя, політичну систему та її інститути, політичну діяльність, місце і роль людини в політиці.

ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА – впорядкована сукупність державних, політичних, громадських організацій та інститутів, сфера політичного життя суспільства. П.с. конкретного суспільства визначається його класовою природою, соціальним ладом, формою правління, типом держави, характером політичного режиму, соціально-політичними відносинами, політико-правовим статусом держави, характером політико-ідеологічних та культурних відносин у суспільстві, історичною та національною традиціями політичного укладу.

ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ – сукупність обставин, в яких реалізується політична діяльність соціального суб'єкта.

ПОЛІТИЧНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ – засвоєння особою соціального й політичного досвіду шляхом включення її у політичну систему, в управління політичними процесами, її найважливішими результатами є переконання, політичні почуття, вартості й норми політичної діяльності, що роблять суспільство спроможним забезпечити збереження, модернізацію чи заміну політичного режиму.

ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ – сукупність практичних і духовних форм політичного буття людини й суспільства, яка характеризує їх ставлення до політики і участь у ній.

ПОЛІТИЧНИЙ АНЕКДОТ – невелике гумористичне оповідання про будь-яку політичну ситуацію або політичного лідера. П. а. є лінгвістичною формою реакції на агресію проти окремих осіб, верств, інститутів влади, ідеології.

ПОЛІТИЧНИЙ БЛОК – об'єднання, союз політичних партій, громадських організацій, груп людей задля узгодження дій, досягнення спільних, насамперед політичних цілей.

ПОЛІТИЧНИЙ МАРКЕТИНГ – це комплекс заходів у сфері дослідження політичного ринку по вивченню поведінки виборців та впливу на них з метою перемоги кандидатів на виборах.

ПОЛІТИЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ – це система управління політичними процесам; наука і мистецтво аналізу тенденцій політичного розвитку, передбачення його наслідків, вироблення рекомендацій для політичного керівництва та забезпечення їх реалізації в політичній практиці.

ПОЛІТИЧНИЙ ПРОТЕСТ – прояв негативного ставлення до політичної системи в цілому, її окремих елементів, норм, цінностей, рішень, які приймаються у формі, яка відкрито демонструється.

ПОЛІТИЧНИЙ ПЛЮРАЛІЗМ – множинність поглядів і точок зору, можливість соціальних груп створювати організації для вираження інтересів.

ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС – сукупна діяльність суб'єктів політики, завдяки якій відбуваються створення, зміни та функціонування політичної системи суспільства.

ПОЛІТИЧНИЙ РЕЖИМ – сукупність засобів і методів здійснення політичної влади, яка відбиває характер взаємовідносин громадян і держави. П. р. визначається способом і характером формування представницьких установ, органів влади, співвідношенням законодавчої, виконавчої і судової влади, центральних і місцевих органів, становищем, роллю та умовами діяльності громадських організацій, рухів,

партій, правовим статусом особи, ступенем розвитку демократичних свобод. Розрізняють демократичні, авторитарні, тоталітарні, ліберальні, диктаторські, фашистські, екстремістські, парламентські, президентські, монархічні, республіканські, надзвичайного правління, абсолютистські та інші політичні режими.

ПОЛІТИЧНИЙ РИНОК – система взаємодії конкуруючих політичних сил (суб'єктів політичних відносин), які змагаються за право розпоряджатися часткою політичної влади, яка їм довіряється пересічним громадянином під час виборів.

ПОЛІТИЧНИЙ РОЗВИТОК – багатовимірний процес, у ході якого в результаті взаємодії різноманітних політичних сил здійснюються зміни у політичній поведінці, політичній культурі, в самій політичній системі суспільства.

ПОЛІТИЧНИЙ СИМВОЛ – знак, який виконує комунікативну функцію, встановлює зв'язок між людиною і владою.

ПОЛІТИЧНИЙ СТРАЙК – колективна відмова продовжувати роботу до задоволення висунутих політичних вимог.

ПОЛІТИЧНИЙ ТИСК – метод політичної боротьби, який застосовується з метою примусити певну політичну силу прийняти якесь політичне рішення (заяви протесту, депутатські запити, кампанії у пресі, мітинги, демонстрації, акти громадянської непокорності, голодування тощо).

ПОЛІТИЧНИЙ ХЕППЕНІНГ – гумористична форма політичного протесту. П. х. знаходить прояв у театралізованих масових діях, які мають політичну спрямованість, сатиричних назвах політичних партій.

ПОЛІТИЧНІ ВІДНОСИНИ – відносини між суб'єктами політики у процесі здобуття та утримання політичної влади, реалізації інтересів у сфері політики.

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ – сукупність суб'єктів, які беруть участь у політичному житті суспільства (органи державного управління, законодавчі, судові органи, політичні партії, рухи, фронти тощо).

ПОЛІТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ – сукупність методів і систем послідовних дій, спрямованих на досягнення необхідного політичного результату.

ПОЛІТОЛОГ – фахівець, який вивчає і розробляє проблеми науки про політику.

ПОЛІТОЛОГІЯ – наука про суть, форми, закономірності виникнення і функціонування політики, політичних систем, про еволюцію політичної думки, їх місце і роль у житті суспільства. П. поділяється на теоретичну і прикладну, виконує прогностичні функції.

ПОПУЛІЗМ – загравання влади з народом для забезпечення популярності, що характеризується демагогічними гаслами, необґрунтованими обіцянками.

ПРАВА ЛЮДИНИ – визнані міжнародним правом норми забезпечення людині прав на вільне життя і розвиток; захист громадянських, економічних, культурних прав і політичних свобод з боку державних судових органів і громадських організацій.

ПРАВО ВИБОРЧЕ – 1) сукупність правових норм, що регулюють порядок виборів до державних органів; одна з найважливіших частин державного права; 2) право громадян обирати (активне виборче право) і бути обраними (пасивне виборче право).

ПРАВОВА ДЕРЖАВА – форма організації державної влади, де верховенство в усіх сферах життя належить закону. В П. д. усі державні органи й громадяни однаково відповідальні перед законом; реалізовано всі права людини; здійснено розподіл влад (законодавчої, виконавчої, судової).

ПРЕДСТАВНИЦЬКА ДЕМОКРАТІЯ - політичний лад, що базується на принципі делегування громадянами своїх повноважень обраним на певний час представникам, які репрезентують їхні інтереси, приймають рішення від їх імені і підвітні їм; форма народовладдя, що передбачає опосередкований вплив громадян на управління державою.

ПРЕЗИДЕНТ – голова держави у країнах з республіканською формою правління. Обирається всенародним голосуванням, парламентом або іншим

особливим інститутом (наприклад, установчими зборами, з'їздом народних депутатів).

ПРЕЗИДЕНТСЬКЕ ПРАВЛІННЯ – передбачене конституцією держави наділення президента надзвичайними повноваженнями (у тому числі згортання на певний період діяльності традиційних демократичних інститутів). П. п. запроваджується для стабілізації політичної обстановки у певному регіоні чи в державі у цілому, подекуди для зміцнення позицій якихось політичних угруповань, припинення гострого протистояння політичних сил, для запобігання громадянській війні, оперативної ліквідації стихійного лиха, епідемій тощо.

ПРЕРОГАТИВА – виключне право, яке належить державному органу або певній особі у якійсь діяльності; компетенція.

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ ГЛОБАЛЬНІ – комплекс проблем, які зачіпають життєві інтереси всіх народів світу і вимагають для свого розв'язання колективних зусиль усієї світової громадськості (захист навколишнього середовища, ліквідація ядерної та хімічної зброї, захист людства від найпоширеніших смертельних хвороб і тероризму).

ПРОГНОЗУВАННЯ – цілеспрямований процес наукового дослідження конкретних перспектив політичного розвитку.

ПРОГРАМА ПОЛІТИЧНА – форма викладу або конкретизації політичної доктрини, а також сам документ, де вона фіксується.

ПРОЦЕС ПОЛІТИЧНИЙ – 1) процес розвитку політичних явищ; 2) сукупність дій різноманітних політичних сил, течій, які прагнуть виконати певну політичну мету, програму.

ПРОЛОНГУВАННЯ – продовження терміну дії певного політичного документа, акта.

Р

РАДИКАЛІЗМ – політичні ідеї і діяльність, спрямовані на рішучу, докорінну зміну методів політичної діяльності,

основних інститутів політичної системи або негайне здійснення інших політичних цілей.

РАСИЗМ – політична теорія і практика, що базуються на концепціях про фізичну і психічну неповноцінність окремих рас та народів і вирішальний вплив расових відмінностей на історію і культуру людства.

РАТИФІКАЦІЯ – остаточне затвердження міжнародного договору найвищим державним органом.

РЕАКЦІЯ ПОЛІТИЧНА – дії політичного режиму або опозиційних сил, спрямовані на збереження віджилих суспільних порядків і придушення прогресивних політичних сил.

РЕВАНШИЗМ – політика реакційних політичних кіл переможеної у війні держави, спрямована на підготовку нової війни з метою відновлення втрачених позицій.

РЕВОЛЮЦІЯ – докорінний переворот у житті суспільства, який призводить до ліквідації віджилого суспільного ладу й утвердження нового, прогресивнішого. Р. буває насильницькою і мирною.

РЕГІОНАЛІЗМ – 1) система заходів щодо самостійного управління та особливі привілеї, які надаються окремим регіонам(округам, областям, провінціям); 2) крайня форма адміністративної децентралізації.

РЕГЛАМЕНТ – звід, система правил, які визначають порядок організації й діяльності органів державної влади загалом та їхніх складових частин.

РЕЖИМ АВТОРИТАРНИЙ – політичний режим, який характеризується зосередженням влади в руках однієї особи (монарха, диктатора) або груп осіб (олігархів). Авторитарний режим передбачає надто широкі повноваження монарха, президента, військового диктатора і значне обмеження повноважень парламенту, регіонального і місцевого самоврядування, судової влади, а також прав і свобод громадян. На відміну від тоталітарного режиму, Р.А. передбачає менший ступінь одержавлення суспільного життя, не вдається до тотального насадження ідеології та покарання за переконання, допускає певні елементи демократії

(контрольований парламент і політичні партії) та економічні свободи.

РЕКРУТАЦІЯ – засоби, які використовуються суб'єктом влади для досягнення цілей.

РЕНЕГАТ – особа, що зрадила колишнім політичним поглядам, зреклася своїх однодумців.

РЕПАТРІАЦІЯ – повернення людини чи цілого народу на батьківщину.

РЕПРЕСІЯ – каральні акції держави щодо особи чи цілого народу.

РЕПУДІАЦІЯ – автоматична втрата громадянства за певних умов.

РЕФЕРЕНДУМ – загальнонародне голосування з важливого питання державного життя.

РЕФОРМА ПОЛІТИЧНА – форма мирних перетворень, здійснюваних владою з метою розв'язання певних суперечностей у суспільстві за умови збереження існуючого політичного, державного й економічного ладу.

РОЗПОДІЛ ВЛАСТЕЙ – теорія і практика співвідношення властей у державі. Основоположниками теорії є Дж.Локк і Ш.Монтеск'є. В її основі лежить ідея про те, що для правильного та ефективного функціонування держави в ній повинні існувати незалежні одна від одної законодавча, виконавча та судова влади. Цим самим створюється особливий механізм забезпечення свободи і незалежності окремого індивідуума, що випливає з доктрини лібералізму. Р.в. надає можливість уникнути зосередження влади в одному центрі і зловживання нею, а також створює передумови для ефективнішого функціонування політичної системи суспільства.

РИЗИК ПОЛІТИЧНИЙ – метод політичних дій, в основу якого покладено прагнення досягти мети, незважаючи на наявність погроз, перешкод тощо. Р. п. як елемент політичного рішення полягає у виборі певної лінії поведінки, заснованому на суб'єктивній оцінці ситуації, вольової рішучості змінити хід подій на користь обраної альтернативи.

РОТАЦІЯ – змінюваність осіб в органі влади.

РОЯЛІЗМ – політична течія у Західній Європі, заснована на прихильності до монархії.

С

САМІТ – ділова зустріч, спрямована на досягнення конкретних результатів з участю кількох зацікавлених сторін.

САМОВИЗНАЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНЕ – 1) право нації на утворення власної держави; 2) універсальний принцип розв’язання національного питання. Має кілька рівнів: право особи на особисту національну самоідентифікацію; вільний вибір державно-національних утворень; національно-територіальної автономії відповідно до волі населення; право на культурно-національну автономію.

САМОВРЯДУВАННЯ – надане законом і державною владою право місцевих органів самостійно вирішувати коло питань, віднесених до їх компетенції; діяльність по реалізації даного права.

САНКЦІЯ – дозвіл та певні дії з боку особи, наділеної відповідними повноваженнями (у вигляді резолюції на документі), а також система заходів щодо виконання правових вимог.

СВІТОВИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС – сукупна діяльність народів, держав та їх інститутів, соціальних спільностей та їхніх організацій і рухів, які переслідують певні політичні цілі в царині міжнародного життя.

СЕГРЕГАЦІЯ – один із виявів політики і практики расової дискримінації, що полягає у примусовому відокремленні ”кольорового” населення від ”білого”.

СЕКУЛЯРИЗАЦІЯ – процес вивільнення різних сфер суспільного життя, держави від впливу релігії і церкви.

СЕПАРАТИЗМ – прагнення, рух за відокремлення, спрямований на усамостійнення держави, національно-державної автономії, а також діяльності фракції, партії, політичного угруповання тощо.

СІОНІЗМ – політичний рух; основоположні тези доктрини

С: існування в світі єдиного єврейського народу, його виняткова роль у світовій історії, необхідність його концентрації на одній території, одвічність антисемітизму.

СИМВОЛІКА ДЕРЖАВНА – зовнішня атрибутика країни у формі знаків, символів, кольорів тощо, яка репрезентує національно-державницьку ідею. Основними атрибутами державності є герб, гімн та прапор.

СИСТЕМА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН – сукупність економічних, політичних, ідеологічних, правових, дипломатичних, гуманітарних зв'язків і взаємостосунків між народами, державами й об'єднаннями, що діють на світовій арені.

СИСТЕМА БАГАТОПАРТІЙНА – система, в якій створені рівні правові умови для функціонування багатьох партій, їх конкурентної боротьби за формування та розподіл політичної влади.

СИСТЕМА ОДНОПАРТІЙНА – неконкурентний тип партійної системи, що складається з представників або членів однієї політичної партії. Існувала в СРСР, деяких інших соціалістичних країнах. На сучасному етапі поширена в постколоніальних країнах, де поки що не сформувалася сучасна розвинена соціальна структура і відповідний їй політичний плюралізм.

СОБОРНІСТЬ – об'єднаність, цілісність, неподільність території держави або відповідне прагнення громадян; духовне об'єднання людей на основі спільної віри, взаємної поваги й любові, шанобливе ставлення до спільних духовних цінностей.

СОЦІАЛ – ДЕМОКРАТІЯ – ідеологічна і політична течія, представники якої виступають за втілення ідей демократичного соціалізму в усі сфери життя суспільства; важлива складова політичних лівих сил сучасності, впливова сила у робітничих і демократичних колах Західної Європи.

СОЦІАЛІЗМ – сукупність понять, що охоплюють ідеологічні доктрини і політичні течії, для яких характерний підхід до розв'язання всіх соціальних проблем з точки зору суспільства як єдиного цілого. Основні трактування

терміну "С": 1) марксистське: перша фаза комуністичної формації; суспільство, засноване на загальній власності на засоби виробництва; 2) соціал-демократичне: процес реалізації ідеалів свободи, справедливості, солідарності та інших цінностей.

СОЦІАЛЬНА ДЕРЖАВА – ліберально-демократична держава, соціальна політика якої спрямована на забезпечення прожиткового рівня для кожного члена суспільства, ліквідацію бідності та знедоволення шляхом соціального страхування.

СОЦІАЛЬНА СТРАТИФІКАЦІЯ – вертикальне розшарування суспільства, його поділ на страти – суспільні шари, що класифікуються суспільною свідомістю в ієрархічному порядку: від вищого до нижчого.

СОЮЗ – форма об'єднання держав, які мають спільні політичні органи управління, уніфіковані правову та економічну системи.

СПІВДРУЖНІСТЬ – форма об'єднання держав у вигляді митного, фінансового, економічного, культурного або військового союзів суверенних суб'єктів міжнародного права, які проводять спільну політику з окремих питань міжнародного, економічного життя.

СПЕКТР ПОЛІТИЧНИЙ – уявне розташування політичних партій вздовж або навколо певної осі таким чином, щоб властивості партії плавно переходили у властивості іншої, сусідньої партії.

СПОСТЕРІГАЧ – офіційна особа, яка контролює перебіг виборів, стежить за дотриманням виборчого законодавства. Функції контролю за виборчим процесом здійснюють члени виборчих комісій, представники політичних партій та блоків при комісіях, довірені особи кандидатів у депутати, засоби масової інформації. Для визначення легітимності виборів останнім часом практикують запрошення іноземних спостерігачів.

СПРАВЕДЛИВІСТЬ – поняття, яке виражає сукупність уявлень про співвідношення між працею і винагородою, злочином і покаранням, правами й обов'язками людей у

різних сферах їх життєдіяльності.

СТРАЙК ПОЛІТИЧНИЙ – колективна відмова продовжувати роботу до задоволення висунених політичних вимог.

СУБ'ЄКТ ВЛАДИ – активний бік політичної дії, носій політичної діяльності. Ознаками суб'єкта влади є прийняття рішення, вплив на процес вироблення та прийняття рішення, здійснення діяльності по реалізації рішень та контроль за їхньою реалізацією.

СУВЕРЕНІТЕТ – незалежність і самостійність держави, що полягає у її праві на власний розсуд вирішувати свої внутрішні і зовнішні справи, без втручання будь-якої іншої держави. С. народу – визнання всіх громадян країни джерелом політичної влади. С. особи – право керуватися власними інтересами у взаємовідносинах з іншими політичними суб'єктами.

СУДОУСТРІЙ – система організації судової влади за принципами територіальності та спеціалізації, яка розкриває рівень та ступінь функціонування судових інстанцій.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ РУХ – добровільні самостійні організації громадян, створювані для досягнення конкретних завдань шляхом здійснення впливу на уряд.

Т

ТЕОКРАТІЯ — форма державного правління, за якої політична влада належить духовенству або главі церкви.

ТЕОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН - наука і навчальна дисципліна, що має своїм об'єктом реально існуючі зв'язки та взаємодії учасників світової політики, ставить за мету знайомство з основними концепціями, актуальними проблемами теорії і практики міжнародних відносин, основними закономірностями і тенденціями розвитку світового політичного процесу.

ТЕРИТОРІЯ – просторовий обсяг, який займає нація, одна із суттєвих характеристик етносу, важливий чинник

етногенезу, націотворення, необхідне підґрунтя існування нації.

ТЕРОР – особлива форма політичного насильства, що супроводжується жорстокістю, цілеспрямованістю та удаваною ефективністю. Т. широко використовується як засіб політичної боротьби в інтересах держави, організацій чи певної групи осіб. Центральний елемент Т. – терористичний акт. Розрізняють Т. як метод політичної боротьби у мирний і у воєнний час; індивідуальний, організований Т. і Т. як політику держави; Т. як метод внутрішньополітичної боротьби і терористичні акти міжнародного характеру.

ТЕРОРИЗМ – 1) здійснення політичної боротьби засобами залякування, насильства але до фізичної розправи з політичними противниками; 2) дестабілізація суспільства, державно-політичного ладу шляхом систематичного насильства і залякування, політичних вбивств, провокацій.

ТИРАНІЯ – жорстоке деспотичне правління, засноване на невинуватому гнобленні, сваволі, насильстві.

ТИСК ПОЛІТИЧНИЙ – метод політичної боротьби, який застосовується з метою примусити певну політичну силу прийняти якесь політичне рішення (заяви протесту, депутатські запити, кампанії у пресі, мітинги, демонстрації, акти громадянської непокори, голодування тощо).

ТОЛЕРАНТНІСТЬ – терпиме ставлення політичних сил до думок і діяльності політичної опозиції, вміння визнавати свою поразку в політичній боротьбі.

ТОТАЛІТАРИЗМ – політичний устрій, за якого державна влада здійснює повний контроль за всіма сферами життя суспільства. Для Т. характерні відсутність демократичних свобод, насильство, терор влади проти народу, наявність єдиної державної ідеології, обов'язкової для всіх громадян, відсутність громадянського суспільства.

У

УЗУРПАЦІЯ – насильницьке, протизаконне захоплення

влади або присвоєння чужих прав на щось, чужих повноважень.

УЛЬТИМАТУМ – категорична вимога, яка містить погрозу застосування санкцій.

УНІТАРНА ДЕРЖАВА – єдина, неподільна держава, яка не має у своєму складі інших державних утворень (автономій тощо), в якій функціонують єдині система права, конституція.

УПРАВЛІННЯ ПОЛІТИЧНЕ – вид соціального управління, що здійснюється обраними народом або організацією органами, які приймають політичні рішення у сфері реалізації стратегічної суспільної мети, функціонування і розвитку політичних, правових, соціально-економічних та культурних інститутів. У.П. здійснюється на рівні державних органів, регіональних структур влади та органів місцевого самоврядування, партій, груп тиску, політичних лідерів, засобів масової інформації тощо.

УРЯД (кабінет міністрів, рада міністрів, державна рада) – найвищий орган виконавчої влади в держав, який певною мірою підпорядковується законодавчому органу.

УРЯДОВА КОАЛІЦІЯ – міжпартійне об'єднання в парламенті з метою створення спільного уряду. Утворюється в тому випадку, якщо жодна з політичних партій, що брала участь у виборах, не набрала достатньої кількості мандатів, щоб бути спроможною сформувати самостійно уряд і проводити політику; або країні загрожує серйозна небезпека (війна, стихійне лихо), що змушує усі політичні сили об'єднатися заради порятунку країни.

УСТРІЙ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ – це поділ території на певні частини – краї, області, повіти, райони, кантони тощо. Він зумовлений соціальною природою держави, традиціями історичного розвитку, завданнями і цілями пануючого режиму.

Ф

ФАКТОР ПОЛІТИЧНИЙ – усе те, що впливає значною мірою на політику в цілому та на окремі політичні процеси.

ФАШИЗМ – правоекстремістський політичний рух та ідеологія, засновані на войовничому антидемократизмі, расизмі, шовінізмі, доведених до істерії, на звеличуванні тоталітарної держави, на обстоюванні сильної, авторитарної партії, що забезпечує абсолютний контроль над громадянином і державою. В ідеології Ф. особливе місце посідає нація як найвища і вічна реальність, заснована на спільності крові. В зовнішній політиці – агресія щодо інших країн і народів.

ФЕДЕРАЦІЯ – 1) держава, яка складається з кількох самостійних державних утворень, об'єднаних центральною владою і спільними законами. Федеральна конституція встановлює межі прав центральної і місцевої влади; 2) спілка споріднених організацій.

ФЕМІНІЗМ – рух за зрівняння жінок у правах з чоловіками.

ФОРМА ДЕРЖАВИ – спосіб організації та характер реалізації державної влади в країні. Ф.Д. розкривається в характеристиці трьох взаємозалежних елементів: форма державного правління, форма державного устрою, форма політичного (державного) режиму.

ФРАКЦІЯ – організована група членів певної політичної партії, створена з метою проведення власної лінії у парламенті, органах місцевого самоврядування тощо.

ФУНДАМЕНТАЛІЗМ – радикальне й войовниче неприйняття принципів, форм і цілей будь-якої модернізації, обстоювання традицій, старих життєвих і світоглядних форм.

Х

ХАРИЗМАТИЧНИЙ ЛІДЕР – громадсько–політичний діяч, ватажок, вождь, авторитет якого ґрунтується на вірі громадян у його надприродні, видатні здібності, виняткові якості, непогрішимість, святість. Віра в ”законність” влади лідера стає основою авторитету.

ХАРТІЯ – назва деяких документів, декларацій та інших актів суспільно–політичного значення.

ХУНТА – рада, збори, колегія, консиліум. У деяких країнах (Іспанія, Італія, країни Латинської Америки) — керівництво громадської організації, міська управа, муніципальна рада. Х. військова — складається з командувачів родами військ і виконує роль тимчасового уряду із законодавчими, виконавчими, судовими, контрольними функціями. Такий режим спирається на сваволлю, беззаконня, терористичні методи управління.

Ц

ЦЕНЗ – умова допуску чи обмеження участі особи у здійсненні певних політичних, конституційних виборчих прав, прийнята в конституціях та виборчих законах держав.

ЦЕНЗУРА – система державного нагляду (контролю) за змістом, випуском у світ і розповсюдження друкованих видань, театральних вистав, кінофільмів, радіо- й телевізійних передач.

ЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ – політичний процес, який передбачає концентрацію влади в єдиному центрі, створення жорсткої адміністративної вертикалі зверху вниз, обмеження прав регіонального та місцевого самоврядування.

ЦІЛЬОВА ГРУПА – група, на яку, в основному, спрямовані зусилля під час комунікативної кампанії, група, поведінка якої підлягає змінам.

ЦІННІСТЬ ПОЛІТИЧНА – погляди, переконання суб'єктів політики щодо важливих для них політичних явищ, процесів та інститутів.

Ч

ЧИНОВНИК – людина, яка перебуває на службі в адміністративному апараті державних, регіональних та місцевих органів влади.

Ш

ШОВІНІЗМ – роздутий до ідеологічних крайнощів націоналізм, що виявляється у непомірному звеличенні своєї нації, наданні їй винятковості; робить ставку на силу для гноблення малих народів, поневолення їх, таврування за їх прихильність до своєї культури.

Ю

ЮНЕСКО – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, одна з найбільших міжурядових організацій системи ООН, членами якої є 159 держав світу. Заснована у Лондоні 16 листопада 1945 р. У Статуті визначена мета діяльності ЮНЕСКО: "Сприяти зміцненню миру і безпеки шляхом розширення співробітництва народів у галузі освіти і науки в інтересах забезпечення загальної поваги до справедливості, прав людини, а також основних свобод, проголошених у Статуті ООН, для всіх народів, незалежно від раси, статі, мови або релігії". Найвищий орган ЮНЕСКО – Генеральна конференція представників держав-членів організації, яка скликається раз на два роки для вироблення політики і програми ЮНЕСКО. Керівним і контролюючим органом ЮНЕСКО у період між сесіями Генеральної конференції є Виконавча рада, яка включає представників 51-ї держави, що збираються на свої засідання два рази на рік. Головною службовою особою ЮНЕСКО є її Генеральний директор, який призначається Генеральною конференцією на 6 років і керує Секретаріатом ЮНЕСКО.

Я

ЯВИЩЕ ПОЛІТИЧНЕ – факт, подія, елемент політичного процесу.

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Оцінку "А" ("відмінно") заслуговує студент, який виявив всебічні, систематичні і глибокі знання, за повне (від 90% до 100%), методично правильне висвітлення основних (за варіантами) та додаткових програмових питань з даного курсу, за аргументацію висловлених положень переконливими прикладами, знанням основних і другорядних подій та фактів, діячів, дат тощо, вміння логічно викласти матеріал і зробити відповідні висновки. Студент який виявив здатність самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, ознайомлений з основною і додатковою літературою, рекомендованою програмою. Така оцінка передбачає також засвоєння студентом взаємозв'язку основних понять дисципліни і їх значення для набутої професії.

Оцінку "В" ("добре") ставлять студентів, який засвоїв навчально-програмовий матеріал, у повному обсязі, успішно виконую передбачені програмою завдання, опрацював основну літературу, рекомендовану програмою. Тобто студентів, який засвідчив систематичний характер знань із дисципліни і здатний до їх самостійного поповнення й оновлення у процесі подальшої навчальної роботи і професійної діяльності.

Оцінка "С" ("добре") ставиться за порівняно повне й методологічно в цілому правильне висвітлення основних і додатковим питань з даного курсу, належну аргументацію відповідей прикладами, знанням імен діячів, дат, вмінням логічно викласти історичний матеріал і зробити основні висновки.

Оцінки "D" ("задовільно") заслуговує студент, який виявив знання основного навчального матеріалу в обсязі, необхідному для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією, здатний виконувати завдання, передбачені програмою, ознайомлений з основною літературою,

рекомендованої програмою.

Оцінка "E" ("задовільно") ставиться за відповіді, які хоч і свідчать про деяке знання студентами програмового матеріалу (в межах 50%), але є неповними, поверховими, без достатньої аргументації та належної логіки викладу.

Оцінку "FX" ("незадовільно") ставлять студентіві, у знаннях якого є прогалини, який припустився принципівих помилок у виконанні передбачених програмою завдань.

Оцінка "F" ("незадовільно") ставиться за засвоєння студентом програмового матеріалу (менше 50%), за відповіді неправильні або надто приблизні, в яких не висвітлюється суть питань, не простежується логіка викладу, відсутні самостійні узагальнення і висновки, тобто студентіві, який неспроможний продовжити навчання чи приступити до професійної діяльності після закінчення вищого навчального закладу без додаткових занять з даної дисципліни.

Обґрунтування вимог та критерії оцінювання до кожного виду самостійної роботи

Види діяльності:

Конспект. 1 бал виставляється за структурований виклад основного змісту монографій, наукових статей, підручників та навчальних посібників, рекомендованих до опрацювання та сформульовані висновки щодо опрацьованого матеріалу.

Тестування. 5 балів виставляється за надання вірних відповідей на всі тестові завдання; 4 бали виставляється за надання вірних відповідей на 80-99 % тестових завдань; 3 бали виставляється за надання вірних відповідей на 65-79 % тестових завдань; 2 бали виставляється за надання вірних відповідей на 50-64 % тестових завдань; 1 бал виставляється за надання вірних відповідей на 30-49 % тестових завдань; 0 балів виставляється за надання вірних відповідей менше ніж на 30 % тестових завдань.

Термінологічний диктант. 5 балів виставляється за надання вірних відповідей на всі завдання диктанту; 4 бали виставляється за надання вірних відповідей на 80-99 % завдань диктанту; 3 бали виставляється за надання вірних

відповідей на 65-79 % завдань диктанту; 2 бали виставляється за надання вірних відповідей на 50-64 % завдань диктанту; 1 бал виставляється за надання вірних відповідей на 30-49 % завдань диктанту; 0 балів виставляється за надання вірних відповідей менше ніж на 30 % завдань диктанту.

Реферат. 3 бали виставляється за реферат, який відповідає всім вимогам до такого виду робіт та супроводжується публічним захистом; 2 бали виставляється за реферат, який відповідає всім вимогам до такого виду робіт, однак не супроводжується публічним захистом; 1 бал виставляється за реферат, який відповідає більшості вимог до такого виду робіт; 0 балів виставляється за реферат, який не відповідає більшості вимог до такого виду робіт.

Усний виступ. 3 бали заслуговує студент, який виявив всебічні, систематичні і глибокі знання, за повне (від 90% до 100%), методично правильне висвітлення основних питань з даної теми, за аргументацію висловлених положень переконливими прикладами, знанням основних і другорядних фактів, вміння логічно викласти матеріал і зробити відповідні висновки. 2 бали заслуговує студент за порівняно повне й методологічно в цілому правильне висвітлення основних і додатковим питань з даної теми, належну аргументацію відповідей прикладами, знанням фактів, вмінням логічно викласти історичний матеріал і зробити основні висновки. 1 бал заслуговує студент, який виявив знання основного навчального матеріалу в обсязі, необхідному для подальшого засвоєння навчального матеріалу за курсом; 0 балів заслуговує студент, який не навів аргументів під час виступу, зробив поверхові висновки, не простежується логіка викладу, відсутні самостійні узагальнення.

Участь в дискусії. 1 бал виставляється студенту, який доповнив відповідь основного доповідача, сформулював проблемне питання та запропонував розв'язання цієї проблеми.

Опрацювання різних за змістом та методологічними принципами монографій, наукових статей, підручників та навчальних посібників. 5 балів виставляється за використання

проблемного підходу до опрацювання наукових статей, підручників та навчальних посібників. 3 бали виставляється за реферативне опрацювання наукових статей, підручників та навчальних посібників.

ІНДЗ. 10–8 балів заслуговує студент, який виявив всебічні, систематичні і глибокі знання, за повне (від 90% до 100%), за правильний вибір методології та методів дослідження, за аргументацію висловлених положень переконливими прикладами, знанням основних і другорядних подій, вміння логічно викласти матеріал і зробити відповідні висновки. 7–4 балів заслуговує студент за порівняно повне й методологічно в цілому правильне викладення основних і додатковим питань з теми ІНДЗ, належну аргументацію викладу прикладами, вмінням логічно викласти матеріал і зробити основні висновки. 3–1 бал заслуговує студент, який засвідчив знання, необхідні для подальшого засвоєння навчального матеріалу за курсом; 0 балів заслуговує студент, який не навів аргументів, зробив поверхові висновки, не дотримувався логіки викладу, не зробив самостійних узагальнень.

Фронтальне опитування. 1 бал виставляється студенту, який одразу навів вірну, вичерпну відповідь, сформулював проблемне питання та запропонував розв'язання цієї проблеми.

Підготовка індивідуальної роботи до практичного заняття. 10–8 балів заслуговує студент, який виявив всебічні, систематичні і глибокі знання, за повне (від 90% до 100%), за правильний вибір методології та методів дослідження, за аргументацію висловлених положень переконливими прикладами, знанням основних і другорядних подій, вміння логічно викласти матеріал і зробити відповідні висновки. 7–4 балів заслуговує студент за порівняно повне й методологічно в цілому правильне викладення основних і додатковим питань з теми ІНДЗ, належну аргументацію викладу прикладами, вмінням логічно викласти матеріал і зробити основні висновки. 3–1 бал заслуговує студент, який засвідчив знання, необхідні для подальшого засвоєння навчального матеріалу за курсом; 0 балів заслуговує студент,

який не навів аргументів, зробив поверхові висновки, не дотримувався логіки викладу, не зробив самостійних узагальнень.

Шкала оцінювання ECTS та переведення балів у національну та європейську систему оцінювання

Рейтингова оцінка з дисципліни	Оцінювання в системі ECTS	Оцінка за національною шкалою	Залік за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)	Зараховано
83-89	B	4 (добре)	
75-82	C	4 (добре)	
63-74	D	3 (задовільно)	
50-62	E	3 (задовільно)	
21-49	Fx	2 (незадовільно) з можливістю повторного складання	Не зараховано
1-20	F	2 (незадовільно) з обов'язковим повторним курсом	

Навчально-методичний посібник

НОВОСКОЛЬЦЕВА Людмила Олександрівна

ПОЛІТОЛОГІЯ

*Навчально-методичний посібник
для студентів всіх спеціальностей*

За редакцією автора
Комп'ютерний макет – Новоскольцева Л.О.
Коректор – Новоскольцева Л.О.

Здано до складу 2012 р. Підп. до друку 2012 р.
Формат 60x84 1/16. Папір офсет. Гарнітура Times New Roman.
Друк ризографічний. Ум. друк. арк. 10,23. Наклад 300 прим. Зам №

Видавець і виготовлювач

Видавництво Державного закладу

**”Луганський національний університет імені Тараса
Шевченка”**

вул. Оборонна, 2, м. Луганськ, 91011. т/ф: (0642) 58-03-20.

e-mail: alma-mater@list.ru

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3459 від 09.04.2009 р.